Srimadbhagawadgita & Vishnu Sahsranama

Donated by
Sh. Jagadguru Ramanandacharya Swami
Sh. Ramnareshacharya ji Maharaj,
Shrimath, Panchganga Ghat, Varanasi, UP

मालामंत्रस्य॥ श्रीभगवान्वेदव्यासऋ
षिः अनुष्टुप्छंदः श्रीकृष्णः परमा
त्मा देवता॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वं
प्रज्ञावादांश्च भाषसे इति बीजं॥ स
र्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्र

जइतिशक्तिः ॥ अहंत्वासर्वपापेभ्यो
मोक्षयिष्यामिमाशुचइतिकीलकं
नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपा
वकइत्यंगुष्ठाभ्यांनमः ॥ नचैनंक्ले
दयंत्यापोनशोषयतिमारुतइतितर्जनी

तर्जनीभ्यां नमः॥ अच्छेद्योऽयमदाह्यो
ऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव चेति मध्यमा
भ्यां नमः॥ नित्यः सर्वगतः स्थाणुर
चलोऽयं सनातन॥ इत्यनामिकाभ्यां
नमः॥ पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशो

गी॰
३

थसहस्रशःइतिकनिष्ठिकाभ्यांनमः
नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृ
तीनिचेतिकरतलकरपृष्ठाभ्यांन॥
मः॥इतिकरन्यासःनैनंछिंदंति॥
शस्त्राणीतिहृदयायनमः॥नचैनं

क्लेदयंत्यापोहतिशिरसेस्वाहा॥ अ
च्छेद्योयमदाह्योयमितिशिखायैव
षट्॥ नित्यःसर्वगतःस्थाणुरिति
कवचायहुं॥ पश्यमेपार्थरूपाणी
तिनेत्राभ्यांवौषट्॥ नानाविधानिदि

गी॰

५

व्यानीत्यस्त्रायफट् ॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे
पाठे विनियोगः ॥ इति षडंगन्यासः
अथ ध्यानं ॥ ॐ पार्थाय प्रतिबोधितां
भगवता नारायणेन स्वयं व्यासेन ग्र
थितां पुराणमुनिना मध्ये महाभा

रते ॥ अद्वैतामृतवर्षिणीं भगवतीमष्टा
दशाध्यायिनीमंबत्वामनसादधा
मिभवद्गीतेभवद्वेषिणीं ॥ १ ॥ नमोस्तु
तेव्यासविशालबुद्धे फुल्लारविंदा
यतपत्रनेत्र ॥ येनत्वयाभारततैल

गी-

पूर्णःप्रज्वालितोज्ञानमयःप्रदीपः
प्रपन्नपारिजातायतोत्रवेत्रैकपाण
ये॥ज्ञानमुद्रायकृष्णायगीतामृत
दुहेनमः॥३॥सर्वोपनिषदोगावो
दोग्धागोपालनंदनः॥पार्थोवत्सः

सुधीर्भोक्तादुग्धंगीतामृतंमहत्

४॥वसुदेवसुतंदेवंकंसचाणूरम

र्दनम्॥देवकीपरमानंदंकृष्णंवंदे

जगद्गुरुम्॥५॥भीष्मद्रोणतटाज

यद्रथजलागांधारनीलोत्पला

९ गी०

शल्यग्राहवतीकृपेणवहनीकर्णेन
वेलाकुला ॥ अश्वत्थामविकर्णघोरम
कराकुर्योधनावर्त्तिनी ॥ सोत्तीर्णाखलु
पांडवैर्रणनदीकैवर्त्तकःकेशवः ॥ ९ ॥
पाराशर्यवचःसरोजममलंगीतार्थ

गंधोत्कटैर्नानाख्यानककेसरैर्हरिक
थामेबोधनामोधिते ॥ लोकेसज्जन
षट्पदैरहरहःपेपीयमानेमुदाभू
याच्छ्रीधरपंकजंकलिमलप्रध्वंसिनः
श्रेयसे ॥ ४ ॥ सूकेकरोनिवाचाल्लेप।

७ गी॰

गुंलंघयतेगिरिम्॥ यत्कृपातमहंवं
देपरमानंदमाधवम्॥८॥यंब्रह्मावरु
णेंद्ररुद्रमरुतःस्तुन्वंतिदिव्यैःस्तवै
र्वेदैःसांगपदक्रमोपनिषदैर्गायं।
तियंसामगाः॥ध्यानावस्थिततद्गते

नमनसापश्यंतियंयोगिनोयस्यां
तंनविदुःसुरासुरगणाःदेवायत
स्मैनमः॥ इतिध्यानं॥ धृतराष्ट्र उवा
च॥ धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेसमवेतायुयु
त्सवः॥ मामकाःपांडवाश्चैवकिम

८ गी॰

कुर्वतसंजय॥१॥संजयउवाच॥दृष्ट्वा
तुपांडवानीकंव्यूढंदुर्योधनस्तदा
आचार्यमुपसंगम्यराजावचनमब्र
वीत्॥२॥पश्यैतांपांडुपुत्राणामाचा
र्यमहतींचमूं॥व्यूढांद्रुपदपुत्रेण

तवशिष्येण धीमता ॥ ३ ॥ अत्रशूराम
हेष्वासाभीमार्जुनसमायुधि ॥ युयु
धानोविराटश्चद्रुपदश्चमहारथः
४ ॥ धृष्टकेतुश्चेकितानःकाशिराज
श्चवीर्यवान् ॥ पुरुजित्कुंतिभोज

श्च शैब्यश्च नरपुंगवः ॥ युधामन्युश्च
विक्रांत उत्तमौजाश्च वीर्यवान् ॥ सौभ
द्रो द्रौपदेयाश्च सर्व एव महारथाः
॥६॥ अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबो
ध द्विजोत्तम ॥ नायका मम सैन्यस्य सं

नार्थंतान्ब्रवीमिते ॥७॥ भवान्भीष्म
श्चकर्णश्चकृपश्चसमतिंजयः ।
श्वत्थामाविकर्णश्चसौमदत्ति
स्तथैवच ॥८॥ अन्येचबहवःशूरा
मदर्थेत्यक्तजीविताः ॥ नानाशस्त्र

प्रहरणाः सर्वे युद्धविशारदाः ॥ ९ ॥
अपर्य्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभि
रक्षितं ॥ पर्य्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भी
माभिरक्षितं ॥ १० ॥ अयनेषु च सर्वेषु
यथाभागमवस्थिताः ॥ भीष्ममेवा

भिरक्षंतुभवंतःसर्वएवहि ॥११॥ तस्य
संजनयन्हर्षंकुरुवृद्धःपितामहः
सिंहनादंविनद्योच्चैःशंखंदध्मौप्रता
पवान् ॥१२॥ ततःशंखाश्चभेर्यश्चप
णवानकगोमुखाः ॥ सहसैवाभ्यह

११ गी.

न्यंत सशब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥१३॥ ततः
श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यंदने स्थितौ ॥
माधवः पांडवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रद
ध्मतुः ॥१४॥ पांचजन्यं हृषीकेशो देव
दत्तं धनंजयः ॥ पौंड्रं दध्मौ महाशंखं

भींकर्मावृकोदरः॥१५॥अनंतविजं प८
यंराजाकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः॥न
कुलःसहदेवश्चसुघोषमणिपु
ष्पकौ॥१६॥काश्यश्चपरमेष्वासः
शिखंडीचमहारथः॥धृष्टद्युम्नो

विराटश्चसात्यकिश्चापराजितः॥
१७॥ द्रुपदोद्रौपदेयाश्चसर्वशःपृ
थिवीपते॥ सौभद्रश्चमहाबाहुःशं
खान्दध्मुःपृथक्पृथक्॥१८॥सघो
षोधार्तराष्ट्राणांहृदयानिव्यदारय

त ॥ नभश्चपृथिवींचैवतुमुलोव्य
नुनादयन् ॥१९॥ अथव्यवस्थिता
न्दृष्ट्वाधार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः ॥ प्रवृत्ते
शस्त्रसंपातेधनुरुद्यम्यपांडवः ॥
२० ॥ हृषीकेशंतदावाक्यमिदमाह

१३ गी-

महीपते। सेनयोरुभयोर्मध्ये रथंस्था
पयमेच्युत ॥२१॥ यावदेतान्निरीक्षेहं
योद्धुकामानवस्थितान्। कैर्मयास
हयोद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे। यो
त्स्यमानानवेक्षेहं यएतेत्र समागताः

धार्त्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकी
र्षवः ॥२२॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्तो
हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत ॥ से
नयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथो
त्तमं ॥२४॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतः स

१४ गी॰

र्वेषांचमहीक्षितां ॥ उवाच पार्थप
श्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥ २५ ॥
तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितॄन
थपितामहान् ॥ आचार्यान्मातुला
न्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा

श्वशुरान्सुहृदश्चैवसेनयोरुभयो
रपि ॥ तान्समीक्ष्यसकौंतेयः सर्वा
न्बंधूनवस्थितान् ॥ कृपयापरया
विष्टोविषीदन्निदमब्रवीत् ॥ अर्जु
नउवाच ॥ दृष्ट्वेमंस्वजनंकृष्णसयुयु

१५ गी-

त्सुसमुपस्थितं ॥ सीदंतिममगात्राणि
मुखंचपरिशुष्यति ॥ वेपथुश्चशरी
रेमेरोमहर्षश्चजायते ॥ २९ ॥ गांडीवं
स्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते ॥ नचश
क्नोम्यवस्थातुंभ्रमतीवचमेमनः ॥

स्यालाः संबंधिनस्तथा॥ ३४॥ एता
न्न हंतुमिच्छामि घ्नतोपि मधुसूद
न॥ अपि त्रैलोक्यराज्यस्य हेतोः किं
नु महीकृते॥ ३५॥ निहत्य धार्तरा
ष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन॥ १

१० गी-

पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानातता
यिनः ॥ ३६ ॥ तस्मान्नार्हा वयं हंतुं धा
र्तराष्ट्रान्स्वबांधवान् ॥ स्वजनं हि क
थं हत्वा सुखिनः स्याम माधव ॥ ३७ ॥
यद्यप्येते न पश्यंति लोभोपहतचेत

सः॥कुलक्षयकृतंदोषंमित्रद्रोहेच
पातकम्॥३८॥कथंनज्ञेयमस्माभिः
पापादस्मान्निवर्तितुं॥कुलक्षयकृतं रा
दोषंप्रपश्यद्भिर्जनार्दन॥३९॥कुल
क्षयेप्रणश्यंतिकुलधर्माःसनातनाः

१९ गी-

णांजनार्दन॥ नरकेनियतंवासोभ
वतीत्यनुशुश्रुम॥४४॥ अहोबत
महत्पापंकर्तुंव्यवसितावयं॥ यद्रा
ज्यसुखलोभेनहंतुंस्वजनमुद्य
ताः॥४५॥ यदिमामप्रतीकारमश

स्त्रंशस्त्रपाणयः॥धार्तराष्ट्रारणेहन्यु
स्तन्मेक्षेमतरंभवेत॥४६॥संजयउ
वाच॥एवमुक्त्वार्जुनःसंख्येरथोप॥
स्थउपाविशत॥विसृज्यसशरंचा
पंशोकसंविग्नमानसः॥४७॥

नि

२० गी॰

श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्या
यांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअर्जु
नविषादोनामप्रथमोध्यायः ॥१॥सं
जयउवाच ॥तंतथाकृपयाविष्टम
श्रुपूर्णाकुलेक्षणं ॥विषीदंतमिदं

वाक्यमुवाचमधुसूदनः ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ कुतस्त्वाकश्मलमिदं
विषमेसमुपस्थितम् । अनार्यष्ट जु
मस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥ २ ॥ क्लै
ब्यंमास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपप

गी॰
२९

द्यते॥क्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्ति
ष्ठपरंतप॥३॥अर्जुनउवाच॥कथं
भीष्ममहंसंख्येद्रोणंचमधुसूदन
इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हाव
रिसूदन॥४॥गुरूनहत्वाहिमहा

नुभावाञ्छ्रेयोभोक्तुंभैक्ष्यमपीहलो
के॥ हत्वार्थकामांस्तुगुरूनिहैव
भुंजीयभोगान्रुधिरप्रदिग्धान्॥
५॥ नचैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयो
यद्वाजयेमयदिवानोजयेयुः॥

यानेवहत्वानजिजीविषामस्तेवस्थि
ताःप्रमुखेधार्तराष्ट्राः ॥६॥ कार्पण्य
दोषोपहतस्वभावःपृछामित्वांध
र्मसंमूढचेताः॥यछ्रेयःस्यान्निश्चि
तंब्रूहितन्मेशिष्यस्तेहंशाधिमां

त्वांप्रपन्नं ॥ ७ ॥ नहिप्रपश्यामिममा
पनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रि
याणां ॥ अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धं
राज्यंसुराणामपिचाधिपत्यं ॥ ८
संजयउवाच ॥ एवमुक्त्वाहृषीके

शंगुडाकेशः परंतप॥ नयोत्स्यइति
गोविंदमुक्त्वातूष्णींबभूवह॥९॥
तमुवाचहृषीकेशः प्रहसन्निवभा
रत॥ सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदंत
मिदंवचः॥१०॥ श्रीभगवानुवाच॥

अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्च
भाषसे॥ गतासूनगतासूंश्चनानु
शोचंतिपंडिताः॥११॥ नत्वेवाहंजा
तुनासंनत्वंनेमेजनाधिपाः॥ नचैव
नभविष्यामःसर्वेवयमतःपरं॥१२

देहिनोस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं॥
जरा॥तथा देहांतरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न
मुह्यति॥१३॥मात्रास्पर्शास्तु कौंतेय
शीतोष्णसुखदुःखदाः॥आगमापा
यिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत॥

१४ ॥ यंहिनव्यथयंत्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ ।
समदुःखसुखंधीरंसोमृतत्वायक
ल्पते ॥ १५ ॥ नासतोविद्यतेभावोनाभा
वोविद्यतेसतः ॥ उभयोरपिदृष्टोंत ।
स्त्वनयोस्तत्वदर्शिभिः ॥ १६ ॥ अविना

यएनमजमव्ययं॥ कथंसपुरुषःपार्थ
कंघातयतिहंतिकम्॥२१॥वासांसिजी
र्णानियथाविहायनवानिगृह्णाति
नरोपराणि॥तथाशरीराणिविहाय
जीर्णान्यन्यानिसंयातिनवानिदेही

॥२२॥ नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदह॥
तिपावकः॥ नचैनंक्लेदयंत्यापोन॥
शोषयतिमारुतः॥अछेद्योयमदा॥
ह्योयमक्लेद्योशोष्यएवच॥नित्यः॥
सर्वगतःस्थाणुरचलोयंसनातनः

२८ गी- २८ ॥ आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनमा
श्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः ॥ आश्च
र्यवच्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं
वेद न चैव कश्चित ॥ २९ ॥ देही नित्यम
व वध्योयं देहे सर्वस्य भारत ॥ तस्मात्स

र्वाणि भूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि
३० ॥ स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकं
पितुमर्हसि ॥ धर्म्याद्धि युद्धाच्छ्रेयो
न्यत्क्षत्रियस्य न विद्यते ॥ ३१ ॥ यदृच्छ
या चोपपन्नं स्वर्गद्वारमपावृतं ॥ सु

गी-
२९

खिनः क्षत्रियापार्थ लभंते युद्धमी
दृशं ॥ ३० ॥ अथ चेत्त्वमिमं धर्म्यं सं
ग्रामं न करिष्यसि ॥ ततः स्वधर्मं की
र्तिं च हित्वा पापमवाप्स्यसि ॥ ३३ ॥
अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्य

तितेव्ययां॥ संभावितस्यचाकीर्त्तिर्म
रणादतिरिच्यते॥ ३४॥ भयाद्रणादु
परतंमंस्यंतेत्वांमहारथाः॥ येषां
चत्वंबहुमतोभूत्वायास्यसिलाघ
वं॥ ३५॥ अवाच्यवादांश्चबहून्वदि

गी· ३०

ष्यंतितवाहिताः॥निंदंतस्तवसाम
र्थ्यंततोदुःखतरंनुकिं॥३६॥हतो
वाप्राप्स्यसिस्वर्गंजित्वावाभोक्ष्यसे
महीं॥तस्मादुत्तिष्टकौंतेययुद्धाय
कृतनिश्चयः॥३७॥सुखदुःखेस

मे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ ॥ त
तो युद्धाय युज्यस्व नैवं पापमवाप्स्य
सि ॥ ३८ ॥ एषा तेभिहिता सांख्ये बुद्धि
र्योगे त्विमां शृणु ॥ बुद्ध्या युक्तो यया
पार्थ कर्मबंधं प्रहास्यसि ॥ ३९ ॥ नेहा

२१ गी-

कृ

भिक्रमनाशोस्तिप्रत्यवायोनविद्यते
स्वल्पमप्यस्यधर्मस्यत्रायतेमहतोभ
यात् ॥४०॥ व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेके
हकुरुनंदन ॥ बहुशाखाह्यनंताश्चबु
द्धयोव्यवसायिनां ॥४१॥ यामिमांपु

ष्पितां वाचं प्रवदंत्यविपश्चितः। वेद
वादरताः पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः
॥४२॥ कामात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्म
फलप्रदां॥ क्रियाविशेषबहुलां भो
गैश्वर्यगतिं प्रति॥४३॥ भोगैश्वर्यप्र

२२ गी॰

सक्तानांतयापहृतचेतसां ॥ व्यवसाया
त्मिकाबुद्धिः समाधौनविधीयते ॥४४
त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवा
र्जुन ॥ निर्द्वंद्वोनित्यसत्त्वस्थोनिर्यो
गक्षेमआत्मवान ॥४५॥ यावानर्थउदपा

नेसर्वतःसंप्लुतोदके॥ तावान्सर्वेषु
वेदेषुब्राह्मणस्यविजानतः॥४६॥क
र्मण्येवाधिकारस्तेमाफलेषुकदा
न॥ माकर्मफलहेतुर्भूर्मातेसंगो
स्त्वकर्मणि॥४७॥योगस्थःकुरुक

३३ गी॰

र्माणिसंगंत्यक्काधनंजय॥सिद्ध्यसिद्ध्योः
समोभूत्वासमत्वंयोगउच्यते॥४८॥दूरे
णह्यवरंकर्मबुद्धियोगाद्धनंजय॥बु
द्धौशरणमन्विछक्रपणाःफलहे
तवः॥४९॥बुद्धियुक्तोजहातीहउभे

सुकृतदुष्कृते तस्माद्योगाय युज्यस्व
योगः कर्मसु कौशलं ॥५०॥ कर्मजं
बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषि
णः ॥ जन्मबंधविनिर्मुक्ताः पदं गच्छं
त्यनामयं ॥५१॥ यदा ते मोहकलिलं

बुद्धिर्व्यतितरिष्यति ॥ तदागंतासिनिर्वे
दंश्रोतव्यस्यश्रुतस्यच ॥ ५२ ॥ श्रुतिर्वि
प्रतिपन्नातेयदास्थास्यतिनिश्चला
समाधावचलाबुद्धिस्तदायोगमवा
प्स्यसि ॥ ५३ ॥ अर्जुनउवाच ॥ स्थितप्रज्ञ

स्यकाभाषासमाधिस्थस्यकेशव॥
स्थितधीःकिंप्रभाषेतकिमासीतव्र
जेतकिं॥५४॥श्रीभगवानुवाच॥प्रज
हातियदाकामान्सर्वान्पार्थमनोग
तान्॥आत्मन्येवात्मनातुष्टः।स्थितप्र

ज्ञस्तदोच्यते ॥५५॥ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः
सुखेषुविगतस्पृहः ॥ वीतरागभय
क्रोधःस्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥५६॥ यः
सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्यशुभाशुभं
नाभिनंदतिनद्वेष्टितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठि

ता ॥ यदासंहरतेचायंकूर्मोंगानीवसर्व ६
शः ॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्र
तिष्ठिता ॥५८॥ विषयाविनिवर्तंतेनिरा
हारस्यदेहिनः ॥ रसवर्जंरसोप्यस्यप
रंदृष्ट्वानिवर्तते ॥५९॥ यततोह्यपिकौं

तेयपुरुषस्यविपश्चिता॥ इंद्रियाणिप्र
माथीनिहरंतिप्रसभंमनः॥ ६०॥ तानि
सर्वाणिसंयम्ययुक्तआसीतमत्परः॥
वशेहियस्येंद्रियाणितस्यप्रज्ञाप्रति
ष्ठिता॥ ६१॥ ध्यायतोविषयान्पुंसःसंग

ध्यायतोविषयान्पुंसः संगस्तेषूपजाय
ते॥ संगात्संजायतेकामः कामात्क्रोधो
भिजायते॥ ६२॥ क्रोधाद्भवतिसंमोहः सं
मोहात्स्मृतिविभ्रमः॥ स्मृतिभ्रंशाद्बु
द्धिनाशोबुद्धिनाशात्प्रणश्यति॥ ६३॥
रागद्वेषवियुक्तैस्तुविषयानिंद्रियैश्च

रन्॥ आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधि
गछति॥ ६४॥ प्रसादे सर्वदुःखानां हानि
रस्योपजायते॥ प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः
पर्यावतिष्ठते॥ ६५॥ नास्ति बुद्धिरयुक्त
स्य न चायुक्तस्य भावना॥ ६ ॥ ६६

नचाभावयतः शांतिरशांतस्यकुतः
सुखं ॥ ६६ ॥ इंद्रियाणांहिचरतांयन्म
नोनुविधीयते ॥ तस्यहरतिप्रज्ञांवायु
र्नावमिवांभसि ॥ ६७ ॥ तस्माद्यस्यम
हाबाहोनिगृहीतानिसर्वशः ॥ इंद्रि

याणींद्रियार्थेभ्यः तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता
॥६८॥ यानिशासर्वभूतानांतस्यांजाग
र्तिसंयमी॥ यस्यांजाग्रतिभूतानिसा
निशापश्यतोमुनेः॥६९॥ आपूर्यमा
णमचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्रविशं

तियद्वत् ॥ तद्वत्कामायंप्रविशंतिस
र्वेसशांतिमाप्नोतिनकामकामी ॥ ७०
विहायकामान्यःसर्वान्पुमांश्चरति
निःस्पृहः ॥ निर्ममोनिरहंकारःस
शांतिमधिगच्छति ॥ एषाब्राह्मीस्थि

३५ गी.

तिपार्थनैनंप्राप्यविमुह्यति ॥ स्थित्वा
स्यामंतकालेपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति
७२॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्र
ह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृ
ष्णार्जुनसंवादेसांख्ययोगोनाम

द्वितीयोध्यायाः॥२॥श्रीअर्जुनउवाच॥ज्या
यसीचेत्कर्मणस्तेमताबुद्धिर्जनार्द
न॥तत्किंकर्मणिघोरेमांनियोजय
सिकेशव॥१॥व्यामिश्रेणेववाक्येन
बुद्धिंमोहयसीवमे॥तदेकंवदनिश्चि

५० गी.

त्ययेनश्रेयोहमाप्नुयां ॥२॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ लोकेस्मिन्द्विविधानिष्ठापुराप्रो
क्तामयानघ ॥ ज्ञानयोगेनसांख्यानां
कर्मयोगेनयोगिनां ॥३॥ नकर्मणाम
नारंभान्नैष्कर्म्यंपुरुषोश्नुते ॥ नचसंन्य

सनादेवसिद्धिंसमधिगच्छति ॥ ४ ॥ नहि
कश्चित्क्षणमपिजातुतिष्ठत्यकर्मकृ
त् ॥ कार्यतेह्यवशः कर्मसर्वःप्रकृति
जैर्गुणैः ॥ ५ ॥ कर्मेन्द्रियाणिसंयम्यय
आस्तेमनसास्मरन् ॥ इंद्रियार्थान्वि

मूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥६॥ य
स्त्विंद्रियाणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जु
न ॥ कर्मेंद्रियैः कर्मयोगमसक्तः स वि
विशिष्यते ॥७॥ नियतं कुरु कर्म त्वं क
र्म ज्यायो ह्यकर्मणः ॥ शरीरयात्रापि

चतेनप्रसिद्ध्येदकर्मणः॥ ८॥ यज्ञार्था
त्कर्मणोन्यत्रलोकोयंकर्मबंधनः॥
तदर्थंकर्मकौंतेयमुक्तसंगःसमा
चर॥ ९॥ सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवा
चप्रजापतिः॥ अनेनप्रसविष्यध्वमे

षवोस्त्विष्टकामधुक् ॥१०॥ देवान्भाव
यतानेन ते देवा भावयंतु वः ॥ परस्परं भा
वयंतः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥११॥ इष्टा
न्भोगान्हि वो देवा दास्यंते यज्ञभाविताः
तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुंक्ते स्तेन एव

सः ॥ १२ ॥ यज्ञशिष्टाशिनः संतो मुच्यं
ते सर्वकिल्बिषैः ॥ भुंजते ते त्वघं पा
पा ये पचंत्यात्मकारणात् ॥ १३ ॥ अन्ना
द्भवंति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः ॥
यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भ

वः॥ कर्मब्रह्मोद्भवंविद्धिब्रह्माक्षरसमु
द्भवं॥ तस्मात्सर्वगतंब्रह्मनित्यंयज्ञे
प्रतिष्ठितं॥१५॥ एवंप्रवर्तितंचक्रंनानु
वर्तयतीहयः॥ अघायुरिंद्रियारामो
मोघंपार्थसजीवति॥१६॥ यस्त्वात्मर

यस्त्वात्म रतिरेव
स्यादात्म तृप्तश्च
मानवः आत्मन्ये
वचसंतु ष्टः स्त
स्यकार्यं नविद्य

ते ॥१७॥ नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृ ।
तेनेह कश्चन ॥ न चास्य सर्वभूतेषु ।
कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥१८॥ तस्माद
सक्तः सततं कार्य्यं कर्म समाच
र ॥ असक्तो ह्याच ॥१९॥

रन्कर्मपरमाप्नोतिपुरुषः॥कर्मणैवहि
संसिद्धिमास्थिताजनकादयः॥लो
कसंग्रहमेवापिसंपश्यन्कर्तुमर्ह
सि॥२०॥यद्यदाचरतिश्रेष्ठस्तत्तदेवे
तरोजनः॥सयत्प्रमाणंकुरुतेलोका

स्तदनुवर्त्तते ॥२१॥ नमेपार्थास्तिकर्त्तव्यं
त्रिषुलोकेषुकिंचन ॥ नानवाप्तमवाप्त
व्यंवर्त्तएवचकर्मणि ॥२२॥ यदिह्यहंन
वर्त्तेयंजातुकर्मण्यतंद्रितः ॥ ममव
र्त्मानुवर्त्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः

२३ ॥ उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांक
र्मचेदहम् ॥ संकरस्यचकर्तास्यामुप
हन्यामिमांःप्रजाः ॥ २४ ॥ सक्ताःकर्म
ण्यविद्वांसोयथाकुर्वंतिभारत ॥ कुर्या
द्विद्वांस्तथासक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्र

र्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचेतसा
निराशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्वविगत
ज्वरः॥३०॥येमेमतमिदंनित्यमनुति
ष्ठंतिमानवाः॥श्रद्धावंतोनसूयंतोमु
च्यंतेतेपिकर्मभिः॥३१॥येत्वेतदभ्यसू

यंतोनानुतिष्ठंतिमेमतं॥सर्वज्ञानवि
मूढांस्तान्विद्धिनष्टानचेतसः॥ ३२॥
सदृशंचेष्टतेस्वस्याःप्रकृतेर्ज्ञानवा
नपि॥प्रकृतिंयांतिभूतानिनिग्रहः
किंकरिष्यति॥३३॥इंद्रियस्येंद्रिय

स्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ॥ तयोर्नव
शमागछेत्तौ ह्यस्य परिपंथिनौ ॥३४
श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्व
नुष्ठितात ॥ स्वधर्मे निधनं श्रेयः पर
धर्मो भयावहः ॥३५॥ अर्जुन उवाच

अथकेनप्रयुक्तोयंपापंचरतिपूरु
षः॥ अनिछन्नपिवार्ष्णेयबलादिव
नियोजितः॥३६॥ श्रीभगवानुवाच
कामएषक्रोधएषरजोगुणसमु
द्भवः॥ महाशनोमहापाप्माविद्ध्येन

भ.म. गी.

मिहवैरिणा ॥ ३७ ॥ धूमेनाव्रियते वह्निर्य
थादर्शो मलेन च ॥ यथोल्वेनावृतो ग
र्भस्तथा तेनेदमावृतं ॥ ३८ ॥ आवृतं
ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ॥
कामरूपेण कौंतेय दुःपूरेणानले

नच ॥ ३९ ॥ इंद्रियाणिमनोबुद्धिरस्या
धिष्ठानमुच्यते ॥ एतैर्विमोहयत्येष
ज्ञानमावृत्यदेहिनं ॥ ४० ॥ तस्मात्त्व
मिंद्रियाण्यादौनियम्यभरतर्षभ ॥
पाप्मानंप्रजहिह्येनंज्ञानविज्ञानना

शनं ॥४१॥ इंद्रियाणिपराण्याहुरिंद्रि
येभ्यःपरंमनः ॥ मनसस्तुपराबुद्धि
र्योबुद्धेःपरतस्तुसः ॥४२॥ एवंबुद्धेः
परंबुद्ध्वासंस्तभ्यात्मानमात्मना ॥ ज
हिशत्रुंमहाबाहोकामरूपंदुरासदं

४३ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु
ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णा
र्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम तृतीयो
ध्यायः ॥३॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इमं
विवस्वते योगं प्रोक्तवानहमव्ययं

विवस्वान्मनवेप्राहमनुरिक्ष्वाकवेब्रवी
त॥१॥एवंपरंपराप्राप्तमिमंराजर्षयोवि
दुः॥सकालेनेहमहतायोगोनष्टःप
रंतप॥२॥सएवायंमयातेद्ययोगःप्रो
क्तःपुरातनः॥भक्तोसिमेसखाचेतिर

हस्यं ह्येतदुत्तमं ॥३॥ अर्जुन उवाच ॥ अ
परंभवतोजन्मपरंजन्मविवस्वतः ॥
कथमेतद्विजानीयांत्वमादौप्रोक्त
वानिति ॥४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ बहू
निमेव्यतीतानिजन्मानितवचार्जुन

५२ गी०

तान्यहंवेदसर्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप ॥५॥
अजोपिसन्नव्ययात्माभूतानामीश्वरोपि
सन् ॥ प्रकृतिंस्वामधिष्ठायसंभवाम्या
त्ममायया ॥६॥ यदायदाहिधर्मस्यग्ला
निर्भवतिभारत ॥ अभ्युत्थानमधर्मस्य

तदात्मानं सृजाम्यहं ॥ ७ ॥ परित्राणाय सा
धूनां विनाशाय च दुष्कृतां ॥ धर्मसंस्था
पनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥ ८ ॥
जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति त
त्वतः ॥ त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मा

५३ गी·
पा

मेतिसोर्ज्जुन॥९॥वीतरागभयक्रोधाम
न्मयामामुपाश्रिताः॥बहवोज्ञानतपसा
पूतामद्भावमागताः॥१०॥येयथामां
प्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहं॥ममव
र्त्मानुवर्त्तंतेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥

११ ।। कांक्षंतः कर्मणां सिद्धिं यजंत इह
देवताः । क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धि
र्भवति कर्मजा ।। १२ ।। चातुर्वर्ण्यं मया सृ
ष्टं गुणकर्मविभागशः । तस्य कर्तार
मपि मां विद्ध्यकर्तारमव्ययं ।। १३ ।। नमो

कर्माणि लिंपंति न मे कर्मफले स्पृहा ॥
इति मां योभिजानाति कर्मभिर्न स ब
ध्यते ॥१४॥ एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि
मुमुक्षुभिः ॥ कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः
पूर्वतरं कृतं ॥१५॥ किं कर्म किमकर्मेक

वयोप्यत्रमोहिताः॥ तत्तेकर्मप्रवक्ष्या
मियज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेशुभात्॥१६॥
कर्मणोह्यपिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचविक
र्मणः॥ अकर्मणश्चबोद्धव्यंगहना
कर्मणोगतिः॥१७॥ कर्मण्यकर्मयः

पश्येदकर्मणि च कर्म यः ॥ स बुद्धिमा
न्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत ॥
१८ ॥ यस्य सर्वे समारंभाः कामसंकल्प
वर्जिता ॥ ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमा
हुः पंडितं बुधाः ॥ १९ ॥ त्यक्त्वा कर्मफ

लासंगंनित्यतृप्तोनिराश्रयः॥कर्म
ण्यभिप्रवृत्तोपिनैवकिंचित्करोति॥
सः॥२०॥निराशीर्यतचित्तात्मात्यक्त
सर्वपरिग्रहः॥शरीरंकेवलंकर्मकु
र्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम्॥२१॥यदृच्छा

लाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविमत्सरः॥ समः
सिद्धावसिद्धौचकृत्वापिननिबध्यते।
२२॥ गतसंगस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थि।
तचेतसः॥ यज्ञायाचरतःकर्मसमग्रं।
प्रविलीयते॥ २३॥ ब्रह्मार्पणंब्रह्महवि

र्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतं॥ब्रह्मैवतेनगंत॥
व्यंब्रह्मकर्मसमाधिना॥२४॥दैवमेवा॥
परेयज्ञंयोगिनः॥पर्युपासते॥ब्रह्मा॥
ग्नावपरेयज्ञंयज्ञेनैवोपजुह्वति॥२५॥श्रो
त्रादीनींद्रियाण्यन्येसंयमाग्निषुजुह्व॥ ति

ब्दादीन्विषयानन्यइंद्रियाग्निषुजुह्व
ति ॥२६॥ सर्वाणींद्रियकर्माणिप्राणक
र्माणिचापरे । आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्व
तिज्ञानदीपिते ॥२७॥ द्रव्ययज्ञास्तपोय
ज्ञायोगयज्ञास्तथापरे । स्वाध्यायज्ञा

न यज्ञाश्च यतयः संशितव्रताः ॥२८॥
अपाने जुह्वति प्राणं प्राणेऽपानं तथाप
रे ॥ प्राणापानगती रुद्ध्वा प्राणायाम
परायणाः ॥२९॥ अपरे नियताहाराः
प्राणान्प्राणेषु जुह्वति ॥ सर्वेऽप्येते यज्ञ

विदोयज्ञक्षपितकल्मषाः॥ ३० ॥यज्ञ
शिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातनं ॥
नायंलोकोस्त्ययज्ञस्यकुतोन्यःकुरु
सत्तम॥ ३१ ॥एवंबहुविधायज्ञावित
ताब्रह्मणोमुखे॥कर्मजान्विद्धितान्स

र्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे ॥३२॥ श्रेयान्द्रव्य
मयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप ॥ सर्वंक
र्माखिलंपार्थज्ञानेपरिसमाप्यते ॥३३॥
तद्विद्धिप्रणिपातेनपरिप्रश्नेनसेवया
उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्तत्वदर्शिनः

पस गी-

३४॥ यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पांडव
येन भूतान्यशेषाणि द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो म
यि॥ ३५॥ अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः
पापकृत्तमः॥ सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं
संतरिष्यसि॥ ३६॥ यथैधांसि समिद्धो

ग्निर्भस्मसात्कुरुतेर्ज्जुन ॥ ज्ञानाग्निः सर्व
कर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा ॥ ३७ ॥
नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते
तत्स्वयंयोगसंसिद्धः कालेनात्मनिविं
दति ॥ ३८ ॥ श्रद्धावाँल्लभतेज्ञानंतत्परः

६० गी·

श्री

संयतेंद्रियः॥ ज्ञानंलब्ध्वापरांशांतिमचि
रेणाधिगछति॥३९॥अज्ञश्चाश्रद्दधा
नश्चसंशयात्माविनश्यति॥नायंलो
कोस्तिनपरोनसुखंसंशयात्मनः॥४०
योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसंछिन्नसं

शयं॥ आत्मवंतं न कर्माणि निबंधंति
धनंजय॥४१॥ तस्मादज्ञानसंभूतं हृ
त्स्थं ज्ञानासिनात्मनः॥ छित्वैनं संश
यं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ भारत॥४२॥ इ
ति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मवि

द्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेक
र्मसंन्यासयोगोनामचतुर्थोध्यायः॥४॥
अर्जुनउवाच॥संन्यासंकर्मणांकृष्ण
पुनर्योगंचशंससि॥यच्छ्रेयएतयोरे
कंतन्मेब्रूहिसुनिश्चितम्॥१॥श्रीभग

वानुवाच॥ संन्यासः कर्मयोगश्च निः॥
श्रेयसकरावुभौ॥ तयोस्तु कर्मसंन्या
सात्कर्मयोगो विशिष्यते॥२॥ ज्ञेयः॥
स नित्यसंन्यासी यो न द्वेष्टि न कांक्षति
निर्द्वंद्वो हि महाबाहो सुखं बंधात्प्र

मुच्यते ॥ ३ ॥ सांख्ययोगौ पृथग्बालाः प्रव
दंति न पंडिताः ॥ एकमप्यास्थितः सम्य
गुभयोर्विंदते फलं ॥ ४ ॥ यत्सांख्यैः प्राप्य
ते स्थानं तद्योगैरपि गम्यते ॥ एकं सांख्यं
च योगं च यः पश्यति स पश्यति ॥ ५ ॥ से

न्यासस्तु महाबाहो दुःखमाप्तुमयो
गतः॥ योगयुक्तो मुनिर्ब्रह्म नचिरे
णाधिगच्छति॥६॥ योगयुक्तो विशु
द्धात्मा विजितात्मा जितेंद्रियः॥ सर्वभूतात्म
भूतात्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते॥७॥ नैव किं

वित्करोमीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् ।
पश्यन्शृण्वन्स्पृशन्जिघ्रन्नश्नन्ग
च्छन्स्वपन्श्वसन् ॥८॥ प्रलपन्विसृजन्गृ
ह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि ॥ इंद्रियाणींद्रि
यार्थेषु वर्तंत इति धारयन् ॥९॥ ब्रह्म

ण्याधायकर्म्माणिसंगंत्यक्त्वाकरोतियः
लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा
१० ॥ कायेनमनसाबुद्ध्याकेवलैरिंद्रि
यैरपि ॥ योगिनःकर्मकुर्वंतिसंगंत्य
क्त्वात्मशुद्धये ॥ ११ ॥ युक्तःकर्मफलं

त्यक्त्वाशांतिमाप्नोतिनैष्ठिकीम ॥ अयु
क्तः कामकारेणफलेसक्तोनिबध्यते
॥१२॥ सर्वकर्माणिमनसासंन्यस्यास्तेसु
खं वशी ॥ नवद्वारेपुरेदेहीनैवकुर्वन्न
कारयन् ॥१३॥ नकर्तृत्वंनकर्माणिलो

कस्यसृजतिप्रभुः॥ नकर्मफलसंयो
गंस्वभावस्तुप्रवर्त्तते॥१४॥नादत्तेक
स्यचित्पापंनचैवसुकृतंविभुः॥अज्ञा
नेनावृतंज्ञानंतेनमुह्यंतिजंतवः॥१५॥
ज्ञानेनतुतदज्ञानंयेषांनाशितमात्म

६५ गी-

नः ॥ तेषामादित्यवज्ञानं प्रकाशयति त
त्परम् ॥ १६ ॥ तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठा
स्तत्परायणाः ॥ गच्छंत्यपुनरावृत्तिं ज्ञान
निर्धूतकल्मषाः ॥ १७ ॥ विद्याविनयसंपन्ने
ब्राह्मणे गवि हस्तिनि ॥ शुनि चैव श्वपाके

रा

च पंडिताः समदर्शिनः ॥ १८ ॥ इहैव तैर्जि
तः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः ॥ निर्दोषं
हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः ॥
१९ ॥ न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य
चाप्रियम ॥ स्थिरबुद्धिरसंमूढो ब्रह्मवि

८८ गी-

श्री

द्ब्रह्मणिस्थितः॥२०॥बाह्यस्पर्शेष्वसक्ता
त्माविंदत्यात्मनियत्सुखम्॥सब्रह्मयो
गयुक्तात्मासुखमक्षयमश्नुते॥२१॥येहि
संस्पर्शजाभोगादुःखयोनयएवते॥
आद्यंतवंतःकौंतेयनतेषुरमतेबुधः॥

२२ ॥ शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक्शरीरवि
मोक्षणा ॥ कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः
स सुखी नरः ॥ २३ ॥ योंतःसुखोंतरारा
मस्तथांतर्ज्योतिरेव यः ॥ स योगी ब्रह्म
निर्वाणं ब्रह्मभूतोधिगच्छति ॥ २४ ॥ लभं

६० गी॰

तेब्रह्मनिर्वाणमृषयःक्षीणकल्मषाः
छिन्नद्वैधायतात्मानःसर्वभूतहितेर
ताः॥२५॥कामक्रोधवियुक्तानांयतीनां
यतचेतसाम्॥अभितोब्रह्मनिर्वाणंव
र्त्ततेविदितात्मनाम्॥२६॥स्पर्शान्कृ

त्वाबहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरेभ्रुवोः ॥ प्रा
णापानौसमौकृत्वानासाभ्यंतरचा
रिणौ ॥ २७ ॥ यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनि
र्मोक्षपरायणः ॥ विगतेच्छाभयक्रो
धोयःसदामुक्तएवसः ॥ २८ ॥ भोक्ता

हृ८ गी॰

रंयज्ञतपसांसर्वलोकमहेश्वरम् सु
हृदंसर्वभूतानांज्ञात्वामांशांतिमृछ
ति ॥२९॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनि
षत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्री
कृष्णार्जुनसंवादेसंन्यासयोगोनाम

पंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म क
रोति यः ॥ स संन्यासी च योगी च न निरग्नि
र्न चाक्रियः ॥ १ ॥ यं संन्यासमिति प्राहुर्यो
गं तं विद्धि पांडव ॥ न ह्यसंन्यस्तसंकल्पो

मि

योगीभवतिकश्चन॥२॥आरुरुक्षोर्मुने
र्योगंकर्मकारणमुच्यते॥योगारूढस्य
तस्यैवशमःकारणमुच्यते॥३॥यदाहि
नेन्द्रियार्थेषुनकर्मस्वनुषज्जते॥सर्व
संकल्पसंन्यासीयोगारूढस्तदोच्यते॥

४ ॥ उद्धरेदात्मनात्मानंनात्मानमवसाद
येत् ॥ आत्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपु
रात्मनः ॥ ५ ॥ बंधुरात्मात्मनस्तस्ययेना
त्मैवात्मनाजितः । अनात्मनस्तुशत्रुत्वेव
र्तेतात्मैवशत्रुवत् ॥ ६ ॥ जितात्मनःप्र

शांतस्य परमात्मा समाहितः॥ शीतोष्णसु
खदुःखेषु तथा मानापमानयोः॥७॥ ज्ञा
नविज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो विजितेंद्रियः
युक्त इत्युच्यते योगी समलोष्टाश्मकां
चनः॥८॥ सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थ

प्रतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः ।। नात्यु
च्छ्रितं नातिनीचं चैलाजिनकुशोत्तरं ।। ११ ।।
तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यतचित्तेंद्रियक्रि
यः ।। उपविश्यासने युंज्याद्योगमात्म
विशुद्धये ।। १२ ।। समं कायशिरोग्रीवं धा

युक्तस्वप्नावबोधस्ययोगोभवतिदुःख
हा॥१७॥यदाविनियतंचित्तमात्मन्येवा
वतिष्ठते॥निस्पृहःसर्वकामेभ्योयुक्त
इत्युच्यतेतदा॥१८॥यथादीपोनिवात
स्थोनेंगतेसोपमास्मृता॥योगिनोयत

चित्तस्य युंजतो योगमात्मनः ॥ १९ ॥
यत्रोपरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया ।
यत्र चैवात्मनात्मानं पश्यन्नात्मनि तु
ष्यति ॥ २० ॥ सुखमात्यंतिकं यत्तद्बुद्धि
ग्राह्यमतींद्रियं । वेत्ति यत्र न चैवायं १

७३ गी-

स्थितःचलतितत्वतः ॥ २१ ॥ यंलब्ध्वाचा
परंलाभंमन्यतेनाधिकंततः ॥ यस्मि
न्स्थितोनदुःखेनगुरुणापिविचाल्य
ते ॥ २२ ॥ तंविद्याद्दुःखसंयोगवियोगं
योगसंज्ञितं ॥ सनिश्चयेनयोक्तव्यो ।

योगोनिर्विंसाचेतसा॥२३॥संकल्पप्र
भवान्कामांस्त्यक्त्वासर्वानशेषतः॥
मनसैवेंद्रियग्रामंविनियम्यसमंत
तः॥२४॥शनैःशनैरुपरमेद्बुद्ध्याधृ
तिगृहीतया॥आत्मसंस्थंमनःक्ता र

७५ गी॰

योमांपश्यतिसर्वत्रसर्वंचमयिपश्यति
तस्याहंनप्रणश्यामिसचमेनप्रणश्य
ति ॥ सर्वभूतस्थितंयोमांभजत्येकत्व
मास्थितः ॥ सर्वथावर्तमानोपिसयो
गीमयिवर्त्तते ॥ ३१ ॥ आत्मौपम्येनसर्व

खं

त्रसमंपश्यतियोर्जुन॥सुखंवायदि॥
वादुःखंसयोगीपरमोमतः॥३२॥अर्जु
नउवाच॥योयंयोगस्त्वयाप्रोक्तःसा।
म्येनमधुसूदन॥एतस्याहंनपश्यामि।
चंचलत्वात्स्थितिंस्थिरां॥३३॥वं

७७ गी-

तिंकृष्णगच्छति ॥ ३७ ॥ कच्चिन्नोभयवि
भ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिवनश्यति ॥ अप्रतिष्ठो
महाबाहोविमूढोब्रह्मणःपथि ॥ ३८
एतन्मेसंशयंकृष्णछेत्तुमर्हस्यशेष
तः ॥ त्वदन्यःसंशयस्यास्यछेत्तानह्यु

पपद्यते ॥ ३९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पा
र्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्य
ते ॥ नहि कल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिं
तात गच्छति ॥ ४० ॥ प्राप्य पुण्यकृतां लो
कानुषित्वा शाश्वतीः समाः ॥ शुची

नांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोभिजायते॥४१॥
अथवायोगिनामेवकुलेभवतिधीम
तां॥एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदी
दृशं॥४२॥तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभतेपौ
र्वदेहिकं॥यततेचततोभूयःसंसिद्धौ

कुरुनंदनं ॥ ४३ ॥ पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रिय
ते ह्यवशोपि सन् ॥ जिज्ञासुरपि योगस्य
शब्दब्रह्मातिवर्त्तते ॥ ४४ ॥ प्रयत्नाद्यतमा
नस्तु योगी संशुद्धकिल्बिषः ॥ अनेक
जन्मसंसिद्धस्ततो यांति परां गतिं ॥ ४५ ॥

तपस्विभ्योधिकोयोगीज्ञानिभ्योपिमतो
धिकः॥ कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगीतस्मा
द्योगीभवार्जुन॥४६॥ योगिनामपिसर्वे
षांमद्गतेनांतरात्मना॥ श्रद्धावान्भजते
योमांसमेयुक्ततमोमतः॥४७॥ इति

श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मवि
द्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवा
देआत्मसंयमयोगोनामषष्टोध्याया।
६॥ श्रीभगवानुवाच॥ मय्यासक्तम
नाःपार्थयोगंयुंजन्मदाश्रयः।असं

शयंसमग्रंमांयथाज्ञास्यसितच्छृणु॥१॥
ज्ञानंतेहंसविज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशेषतः॥
यज्ज्ञात्वानेहभूयोन्यज्ज्ञातव्यमवशि
ष्यते॥२॥मनुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्य
ततिसिद्धये॥यततामपिसिद्धानांकश्चि

मांवेतितत्त्वतः॥३॥भूमिरापोनलोवा
युः खंमनोबुद्धिरेवच॥अहंकारइती
यंमेभिन्नाप्रकृतिरष्टधा॥४॥अपरे
यमितस्त्वन्यांप्रकृतिंविद्धिमेपरां॥
जीवभूतांमहाबाहोययेदंधार्यते

८२ गी-

जगत् ॥ प ॥ एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणी
त्युपधारय ॥ अहं कृत्स्नस्य जगतः प्र
भवः प्रलयस्तथा ॥ ६ ॥ मत्तः परतरं ना
न्यत्किंचिदस्ति धनंजय ॥ मयि सर्व
मिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव ॥ ७ ॥ र

सोहमप्सुकौंतेयप्रभास्मिशशिसूर्य
योः॥प्रणवःसर्ववेदेषुशब्दःखेपौ
रुषंनृषु॥८॥पुण्योगंधःपृथिव्यांच
तेजश्चास्मिविभावसौ॥जीवनंसर्वभूते
षुतपश्चास्मितपस्विषु॥९॥बीजंमां

सर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनं॥बुद्धि
र्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं॥१०
बलंबलवतांचाहंकामरागविवर्जि
तं॥धर्माविरुद्धोभूतेषुकामोस्मिभर
तर्षभ॥११॥येचैवसात्विकाभावारा॥

जसास्तामसाश्चये ॥ मत्तएवेतितान्वि
द्धिनत्वहंतेषुतेमयि ॥ १२ ॥ त्रिभिर्गुण
मयैर्भावैरेभिःसर्वमिदंजगत् ॥ मोहि
तंनाभिजानातिमामेभ्यःपरमव्य
यम् ॥ १३ ॥ दैवीह्येषागुणमयीमम

मायादुरत्यया ॥ मामेवयेप्रपद्यंतेमाया
मेतांतरंतिते ॥१४॥ नमांदुष्कृतिनोमू
ढाःप्रपद्यंतेनराधमाः ॥ माययापहृ
तज्ञानाआसुरंभावमाश्रिताः ॥१५॥
चतुर्विधाभजंतेमांजनाःसुकृतिनो

ज्ञेतं ॥ आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी १
च भरतर्षभ ॥ तेषां ज्ञानी नित्ययुक्त एक
भक्तिर्विशिष्यते ॥ प्रियो हि ज्ञानिनोत्य
र्थमहं स च मम प्रियः ॥ १७ ॥ उदाराः
सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतं ॥ आस्थि

तःसहियुक्तात्मामामेवानुत्तमांगतिं
१८॥ बहूनांजन्मनामंतेज्ञानवान्मांप्रप
द्यते॥ वासुदेवःसर्वमितिसमहात्मा
सुदुर्लभः॥ १९॥ कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः
प्रपद्यंतेन्यदेवताः॥ तंतंनियममास्था

यप्रकृत्यानियतःस्वया ॥२०॥ योयो
यांयांतनुंभक्तःश्रद्धयार्चितुमिछ
ति ॥ तस्यतस्याचलांश्रद्धांतामेववि
दधाम्यहं ॥२१॥ सतयाश्रद्धयायुक्तः
तस्याराधनमीहते ॥ लभतेचततः

कामान्मयैवविहितान्हितान्॥ अंतव
त्तुफलंतेषांतद्भवत्यल्पमेधसां॥ देवा
न्देवयजोयांतिमद्भक्तायांतिमामपि
२३॥ अव्यक्तंव्यक्तिमापन्नंमन्यंतेमांबु
द्धयः॥ परंभावमजानंतोममाव्ययम

त्तमं ॥२४॥ नाहंप्रकाशःसर्वस्ययो
गमायासमावृतः ॥ मूढोयंनाभिजा
नातिलोकोमामजमव्ययं ॥२५॥ वे
दाहंसमतीतानिवर्त्तमानानिचार्ज्जु
न ॥ भविष्याणिचभूतानिमांतुवेदन

कश्चन ॥ २६ ॥ इच्छाद्वेषसमुत्थेनद्वंद्व
मोहेनभारत ॥ सर्वभूतानिसंमोहंस
र्गेयांतिपरंतप ॥ २७ ॥ येषांत्वंतगतंपा
पंजनानांपुण्यकर्मणां ॥ तेद्वंद्वमोह
निर्मुक्ताभजंतेमांदृढव्रताः ॥ २८ ॥ ज

रामरणमोक्षायमामाश्रित्ययतंतिये
तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्यात्मंकर्मचा
खिलं॥२९॥साधिभूताधिदैवंमांसाधि
यज्ञंचयेविदुः॥प्रयाणकालेपिचमां
तेविदुर्युक्तचेतसः॥इतिश्रीभगव

द्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशा
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेज्ञानयोगोनाम
सप्तमोध्यायः ॥ श्रीअर्जुनउवाच किं
तद्ब्रह्मकिमध्यात्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम ॥
अधिभूतंचकिंप्रोक्तमधिदैवंकिमु ॥ १

च्यते ॥१॥ अधियज्ञः कथंकोत्रदेहेस्मि
न्मधुसूदन ॥ प्रयाणकालेचकथंज्ञे
योसिनियतात्मभिः ॥ २ ॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ अक्षरंब्रह्मपरमंस्वभावोध्या
त्ममुच्यते ॥ भूतभावोद्भवकरोविस

र्गः कर्मसंज्ञितः ॥३॥ अधिभूतंक्षरोभा
वः पुरुषश्चाधिदैवतम् ॥ अधियज्ञोह
मेवात्रदेहेदेहभृतांवर ॥४॥ अंतकाले
चमामेवस्मरन्मुक्त्वाकलेवरं ॥ यःप्र
यातिसमद्भावंयातिनास्त्यत्रसंशयः

त्यं

५ ॥ यंयंवापिस्मरन्भावंत्यजंत्यकलेवरं
तंतमेवैतिकौंतेयसदातद्भावभावितः ॥
६ ॥ तस्मात्सर्वेषुकालेषुमामनुस्मर ॥
युध्यच ॥ मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्य
स्यसंशयः ॥ ७ ॥ अभ्यासयोगयुक्तेन

चेतसानन्यगामिना॥ परमंपुरुषंदिव्यं
यातिपार्थानुचिंतयन्॥८॥कविंपुरा
णमनुशासितारमणोरणीयांसमनु
स्मरेद्यः॥सर्वस्यधातारमचिंत्यरूपमा
दित्यवर्णंतमसःपरस्तात्॥९॥प्रया

णकालेमनसाचलेनभक्त्यायुक्तोयो
गबलेनचैवभ्रुवोर्मध्येप्राणमावे १
श्यसम्यक्सतंपरंपुरुषमुपैतिदि
व्यम॥१०॥यदक्षरंवेदविदोवदंति
विशंतियद्यतयोवीतरागाः॥यदिच्छं

न्तो ब्रह्मचर्यं चरंति तत्ते पदं संग्रहेण प्र
वक्ष्ये ॥ ११ ॥ सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृ
दि निरुध्य च ॥ मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राण
मास्थितो योगधारणं ॥ १२ ॥ ओमित्ये
काक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ॥

यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां ग
तिं ॥१३॥ अनन्यचेताः सततं यो मां स्म
रति नित्यशः ॥ तस्याहं सुलभः पार्थ
नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥१४॥ मामुपेत्य
पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम् ॥

गी-

नाप्नुवंति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः
१५॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्ति
नोऽर्जुन ॥ मामुपेत्य तु कौंतेय पुनर्जन्म
न विद्यते ॥ १६॥ सहस्रयुगपर्यंतमहर्य
द्ब्रह्मणो विदुः ॥ रात्रिं युगसहस्रांतां

होरात्रविदोजनाः॥१७॥अव्यक्ताद्व्यक्त
यःसर्वाःप्रभवंत्यहरागमे॥रात्र्यागमे
प्रलीयंतेतत्रैवाव्यक्तसंज्ञके॥१८॥
भूतग्रामःसएवायंभूत्वाभूत्वाप्रली
यते॥रात्र्यागमेवशःपार्थप्रभवंत्यह

५२ गी· रागमे॥१९॥परस्तस्मात्तुभावोन्योव्यक्तो
व्यक्तात्सनातनः॥यःससर्वेषुभूतेषुन
श्यत्सुनविनश्यति॥२०॥अव्यक्तोक्षर
इत्युक्तस्तमाहुःपरमांगतिं॥यंप्राप्यन
तं निवर्त्तंतेतद्धामपरमंमम॥२१॥पुरुषःसपरः

पार्थभक्त्यालभ्यस्त्वनन्यया॥ यस्यां
तःस्थानिभूतानियेनसर्वमिदंततम्
२२॥ यत्रकालेत्वनावृत्तिमावृत्तिंचै
वयोगिनः॥ प्रयातायांतितंकालंव
क्ष्यामिभरतर्षभ॥२३॥ अग्निर्ज्योति

८३ गी॰

रहःशुक्लःषण्मासाउत्तरायणं॥तत्र
प्रयातागछंतिब्रह्म॥ब्रह्मविदोजनाः॥
२४॥धूमोरात्रिस्तथाकृष्णःषण्मासा
दक्षिणायनं॥तत्रचांद्रमसंज्योतिर्यो
गीप्राप्यनिवर्तते॥२५॥शुक्लकृष्णेग

तीह्येतेजगतःशाश्वतेमते॥एकयाया
त्यनावृत्तिमन्ययावर्ततेपुनः॥२६॥
नैतेसृतीपार्थजानन्योगीमुह्यतिक
श्चन॥तस्मात्सर्वेषुकालेषुयोगयुक्तो
भवार्जुन॥२७॥वेदेषुयज्ञेषुतपःसु

चैवदानेषुयत्पुण्यफलंप्रदिष्टं॥अत्ये
तितत्सर्वमिदंविदित्वायोगीपरंस्थान
मुपैतिचाद्यं॥२८॥इतिश्रीभगवद्गी
तासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशा
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेमतापुरुषोन

योगो नामाष्टमोध्यायः ॥८॥ श्रीभगवा
नुवाच ॥ इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्यामि
नसूयवे ॥ ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञा
त्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥१॥ राजविद्या रा
जगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ॥ प्रत्यक्षा

वगमंधर्म्यंसुसुखंकर्तुमव्ययम् ॥२॥
अश्रद्दधानाःपुरुषाधर्मस्यास्यपरंत
प॥ अप्राप्यमांनिवर्ततेमृत्युसंसारव
र्त्मनि॥३॥मयाततमिदंसर्वंजगदव्य
क्तमूर्तिना॥मत्स्थानिसर्वभूतानिन

चाहंतेष्ववस्थितः॥४॥नचमत्स्थानि
भूतानिपश्यमेयोगमैश्वरं॥भूतभृन्न
चभूतस्थोममात्माभूतभावनः॥५॥
यथाकाशस्थितोनित्यंवायुःसर्वत्र
गोमहान्॥तथासर्वाणिभूतानिम

स्थानीत्युपधारय ॥६॥ सर्वभूतानि कौं
तेय प्रकृतिं यांति मामिकां ॥ कल्पक्ष
ये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहं
७॥ प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पु
नः पुनः ॥ भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं

प्रकृतेर्वशात् ॥८॥ नचमांतानिकर्मा
णिनिबध्नंतिधनंजय ॥ उदासीनवदा
सीनमसक्तंतेषुकर्मसु ॥९॥ मयाध्य
क्षेणप्रकृतिःसूयतेसचराचरं ॥ हेतु
नानेनकौंतेयजगद्विपरिवर्तते ॥१०॥

मे

५० गी-

अवजानंतिमांमूढामानुषींतनुमाश्रि
तं॥परंभावमजानंतोममभूतमहेश्व
रं॥११॥मोघाशामोघकर्माणोमोघज्ञा
नाविचेतसः॥राक्षसीमासुरींचैव
प्रकृतिंमोहिनींश्रिताः॥१२॥महात्मा

नस्तुमांपार्थदैवींप्रकृतिमाश्रिताः
भजंत्यनन्यमनसोज्ञात्वाभूतादिम
व्ययं॥१३॥सततंकीर्तयंतोमांयतं
तश्चदृढव्रताः॥नमस्यंतश्चमांभ
क्त्यानित्ययुक्ताउपासते॥१४॥ज्ञान

यज्ञेन चाप्यन्ये यजन्तो मामुपासते ॥ ए
कत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखं
१५ ॥ अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमह
मौषधं ॥ मंत्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्नि
रहं हुतं ॥ १६ ॥ पितामहमस्य जगतो मा

ताधातापितामहः॥ वेद्यंपवित्रमोंकारऋ
क्सामयजुरेवच॥१७॥ गतिर्भर्ताप्रभुःसा
क्षीनिवासःशरणंसुहृत्॥ प्रभवःप्रलयः
स्थानंनिधानंबीजमव्ययं॥१८॥ तपाम्यह
महंवर्षंनिगृह्णाम्युत्सृजामिच॥ अमृतंचै

वमृत्युश्चसदसच्चाहमर्जुन॥१९॥त्रैविद्यामांसो
मपाःपूतपापायज्ञैरिष्ट्वास्वर्गतिंप्रार्थयंते।ते
पुण्यमासाद्यसुरेंद्रलोकमश्नंतिदिव्यान्दि
विदेवभोगान्॥२०॥तेतंभुक्त्वास्वर्गलोकंवि
शालंक्षीणेपुण्येमर्त्यलोकंविशंतिएवंत्र
यीधर्म्ममनुप्रपन्नागतागतंका॥२१॥

सकामालभंते॥२१॥ अनन्याश्चिंतयंतो
मांयेजनाःपर्युपासते॥ तेषांनित्याभि
युक्तानांयोगक्षेमंवहाम्यहं॥२२॥ ये
प्यन्यदेवताभक्तायजंतेश्रद्धयान्विताः
तेपिमामेवकौंतेययजंत्यविधिपूर्वं

गी॰

कं ॥ २३ ॥ अहंहिसर्वयज्ञानांभोक्ताचप्रभु
रेव ॥ नतुमामभिजानंतितत्त्वेनातश्च्य
वंतिते ॥ २४ ॥ यांतिदेवव्रतादेवान्पितॄ
न्यांतिपितृव्रताः ॥ भूतानियांतिभूते॰
ज्यायांतिमद्याजिनोपिमां ॥ २५ ॥ पत्रंपु

ष्पंफलंतोयंयोमेभक्त्याप्रयछति॥त
दहंभक्त्युपहृतमश्नामिप्रयतात्मनः
२६॥यत्करोषियदश्नासियज्जुहोषि
ददासियत्॥यत्तपस्यसिकौंतेयत
त्कुरुष्वमदर्पणं॥२७॥शुभाशुभफ

१-१ गी-

लैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबंधनैः ॥ संन्यासयो
गयुक्तात्माविमुक्तोमामुपैष्यसि ॥
२८ ॥ समोहंसर्वभूतेषुनमेद्वेष्योस्ति
नप्रियः ॥ येभजंतितुमांभक्त्यामयिते
तेषुचाप्यहं ॥ २९ ॥ अपिचेत्सुदुराचा

रोभजतेमामनन्यभाक्।साधुरेवस
मंतव्यःसम्यग्व्यवसितोहिसः॥३०॥ व
क्षिप्रंभवतिधर्मात्माशश्वच्छांतिंनि
गच्छति॥कौंतेयप्रतिजानीहिनमे
भक्तःप्रणश्यति॥३१॥मांहिपार्थव्य

१०-१ १०-३ गी.

नवमोध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
भूयएवमहाबाहोशृणुमेपरमंवचः ॥
यत्तेहंप्रीयमाणायवक्ष्यामिहितका
म्यया ॥ १ ॥ नमेविदुःसुरगणाःप्रभवंन
महर्षयः ॥ अहमादिर्हिदेवानांमह

षीणांचसर्वशः ॥२॥ योमामजमनादिं
चवेत्तिलोकमहेश्वरं ॥ असंमूढःसम
र्त्येषुसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥३॥ बुद्धिर्ज्ञा
नमसंमोहःक्षमासत्यंदमःशमः ॥
सुखंदुःखंभवोभवोभयंचाभयमेव

१०। १०५ गी॰

व॥४॥ अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं य
शोयशः॥ भवंति भावा भूतानां मत्त एव
पृथग्विधाः॥५॥ महर्षयः सप्त पूर्वे च
त्वारो मनवस्तथा॥ मद्भावा मानसा जा
ता येषां लोक इमाः प्रजाः॥६॥ एतां वि

भूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्वतः। सोवि
कंपेन योगेन युज्यते नात्र संशयः॥७
अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वं प्रवर्त्तते
इति मत्वा भजंते मां बुधा भावसमन्वि
ताः॥८॥ मच्चित्ता मद्गतप्राणा बोधयं

१-१ १-५ गी-

तःपरस्परं॥कथयंतश्चमांनित्यंतुष्यं
तिचरमंतिच॥९॥तेषांसततयुक्तानां
भजतांप्रीतिपूर्वकं॥ददामिबुद्धियोगं
तंयेनमामुपयांतिते॥१०॥तेषामेवानु
कंपार्थमहमज्ञानजंतमः॥नाशयाम्या१

णात्मभावस्थोज्ञानदीपेनभास्वता ॥
॥११॥ अर्जुनउवाच ॥ परंब्रह्मपरंधाम
पवित्रंपरमंभवान् ॥ पुरुषंशाश्वतं
दिव्यमादिदेवमजंविभुं ॥१२॥ आहु
स्त्वामृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारदस्तथा

१०.१.६ गी.

असितोदेवलोव्यासःस्वयंचैवब्रवीषि
मे॥१३॥सर्वमेतदृतंमन्येयन्मांवदसिके
शव॥नहितेभगवन्व्यक्तिंविदुर्देवानदा
नवाः॥१४॥स्वयमेवात्मनात्मानंवेत्थत्वं
पुरुषोत्तम॥भूतभावनभूतेशदेवदेव

जगत्पते ॥१५॥ वक्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या
ह्यात्मविभूतयः ॥ याभिर्विभूतिभिर्लो
कानिमांस्त्वंव्याप्यतिष्ठसि ॥१६॥ कथं
विद्यामहंयोगिंस्त्वांसदापरिचिंतयन्
केषुकेषुचभावेषुचिंत्योसिभगवन्म

१० १०७ गी०

या॥१७॥विस्तरेणात्मनोयोगंविभूतिंच
जनार्द्दन॥भूयःकथयतृप्तिर्हिशृण्व
तोनास्तिमेमृतं॥१८॥श्रीभगवानुवा
च॥हंततेकथयिष्यामिदिव्याह्यात्म
विभूतयः॥प्राधान्यतःकुरुश्रेष्ठना

स्त्यंतो विस्तरस्य मे ॥ १९ ॥ अहमात्मा गु
डाकेश सर्वभूताशयस्थितः ॥ अहमा
दिश्च मध्यं च भूतानामंत एव च ॥ २० ॥ आ
दित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशु
मान ॥ मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणा

१०.९ गी.

णां हिमालयः ॥२५॥ अश्वत्थः सर्ववृ
क्षाणां देवर्षीणां च नारदः ॥ गंधर्वाणां
चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मुनिः ॥
२६॥ उच्चैःश्रवसमश्वानां विद्धि माम
मृतोद्भवं ॥ ऐरावतं गजेंद्राणां नराणां च

नराधिपं ॥२७॥ आयुधानामहं वज्रंधे
नूनामस्मि कामधुक् ॥ प्रजनश्चास्मि
कंदर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः ॥२८॥
अनंतश्चास्मि नागणां वरुणो याद
सामहं ॥ पितॄणामर्यमा चास्मि यमः

१ १.१० गी-

व

व

संयमतामहं ॥२९॥ प्रह्लादश्चास्मि दैत्या
नां कालः कलयतामहं ॥ मृगाणां च मृ
गेंद्रोहं वैनतेयश्च पक्षिणां ॥३०॥ पवनः
पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहं ॥ झ
षाणां मकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि जा

ह्नवी ॥ ३१ ॥ सर्गाणामादिरंतश्च मध्यंचै
वाहमर्जुन ॥ अध्यात्मविद्याविद्यानां
वादःप्रवदतामहं ॥ ३२ ॥ अक्षराणाम
कारोस्मिद्वंद्वःसामासिकस्यच ॥ अह
मेवाक्षयःकालोधाताहंविश्वतोमु

खः ॥ ३३ ॥ मृत्युःसर्वहरश्चाहमुद्भवश्चभ
विष्यतां ॥ कीर्तिःश्रीर्वाक्चनारीणांस्मृति
र्मेधाधृतिःक्षमा ॥ वृहत्सामतथासाम्नां
गायत्रीछंदसामहं ॥ मासानांमार्गशी
र्षोऽहमृतूनांकुसुमाकरः ॥ ३५ ॥ द्यूतंछ

लयतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं ॥ जयो
स्मिव्यवसायोस्मिसत्वंसत्ववतामहं
म् ॥ ३६ ॥ वृष्णीनांवासुदेवोस्मिपांडु ॥
वानांधनंजयः ॥ मुनीनामप्यहंव्यासः
कवीनामुशनाकविः ॥ ३७ ॥ दंडोद

१० १०२ गी०

मघतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषतां ॥ मौ
नं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवताम
हं ॥ यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहम
र्जुन ॥ न तदस्ति विना यत्स्यान्मया भूतं
चराचरं ॥ ३९ ॥ नांतोस्ति मम दिव्याना

विभूतीनांपरंतप॥ एषतूद्देशतःप्रो
क्तोविभूतेर्विस्तरोमया॥४०॥यद्यद्वि
भूतिमत्सत्त्वंश्रीमदूर्जितमेववा॥तत्त
देवावगच्छत्वंममतेजोंशसंभवम्॥
अथवाबहुनैतेनकिंज्ञातेनतवार्जुन

१०.१३ गी.

विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो
जगत्॥४२॥ इति श्रीभगवद्गीतासूप
निषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्री
कृष्णार्जुनसंवादे विभूतियोगो नामद
शमोध्यायः॥ अर्जुन उवाच॥ मदनु

२

मदनु

ग्रहायपरमंगुह्यमध्यात्मसंज्ञितं॥य
त्वयोक्तंवचस्तेनमोहोयंविगतोमम
॥१॥भवाप्ययौहिभूतानांश्रुतौविस्तर
शोमया॥त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहा
त्म्यमपिचाव्ययम्॥२॥एवमेतद्यथात्था

१ १२४ गी

त्थत्वमात्मानंपरमेश्वर। द्रष्टुमिच्छामि
तेरूपमैश्वरंपुरुषोत्तम ।। ३ ।। मन्यसेय
दितच्छक्यंमयाद्रष्टुमितिप्रभो ।। योगे
श्वरततोमेत्वंदर्शयात्मानमव्ययं ।। ४
श्रीभगवानुवाच ।। पश्यमेपार्थरूपा

णिशतशोथसहस्रशः॥ नानाविधा
निदिव्यानिनानावर्णाकृतीनिच॥५॥
पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौमरु
तस्तथा॥ बहून्यदृष्टपूर्वाणिपश्या
श्चर्याणिभारत॥६॥ इहैकस्थंजगत्कृ

१० १०.१५ गी०

त्स्नंपश्याद्यसचराचरं॥ममदेहेगुडा
केशयच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि॥७॥नतुमां
शक्यसेद्रष्टुमनेनैवस्वचक्षुषा॥दि
व्यंददामितेचक्षुःपश्यमेयोगमैश्वरं
॥८॥संजय उवाच॥एवमुक्त्वाततोराजन्

महायोगेश्वरोहरिः॥ दर्शयामासपा
र्थायपरमंरूपमैश्वरं॥ अनेकवक्त्रानय
नमनेकाद्भुतदर्शनम॥ अनेकदिव्या
भरणंदिव्यानेकोद्यतायुधम्॥१०॥
दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्यगन्धानुलेप

१० १६ गी०

नम सर्वाश्चर्यमयं देवमनंतं विश्वतो
मुखम् ॥११॥ दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्यु
गपदुत्थिता। यदि भाः सदृशी सा स्या
द्भासस्तस्य महात्मनः ॥१२॥ तत्रैकस्थं
जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा। अप

श्यद्देवदेवस्यशारीरेपांडवस्तदा॥१३॥
ततःसविस्मयाविष्टोहृष्टरोमाधने॥
ज्जयः॥ प्रणम्यशिरसादेवंकृतांजलि
रभाषत॥१४॥ अर्जुनउवाच॥ पश्यामि
देवांस्तवदेवदेहेसर्वांस्तथाभूतवि

१०१७ गी०

षसङ्घान । ब्रह्माणमीशंकमलास
नस्थमृषींश्चसर्वानुरगांश्चदिव्या
न् ॥१५॥ अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रंपश्या
मित्वांसर्वतोनंतरूपं ॥ नांतंनमध्यंनपु
नस्तवादिंपश्यामिविश्वेश्वरविश्वरू

यं ॥१६॥ किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च ते
जोराशिं सर्वतो दीप्तिमंतं ॥ पश्यामि त्वां
दुर्निरीक्ष्यं समंताद्दीप्तानलार्कद्युति
मप्रमेयं ॥१७॥ त्वमक्षरं परमं वेदित
व्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानं ॥ त्वम

१०११ गी०

स्त्वामहर्षिसिद्धसंघाः स्तुवंतित्वांस्तु
तिभिः पुष्कलाभिः ॥२१॥ रुद्रादित्याव
सवोयेचसाध्याविश्वेश्विनौमरुतश्चो
ष्मपाश्च ॥ गंधर्वयक्षासुरसिद्धसंघावी
क्षंतेत्वांविस्मिताश्चैवसर्वे ॥२२॥ रूपंम

हत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महाबाहो बहुबाहू
रुपादं ॥ बहूदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा
लोकाः प्रव्यथितास्तथाहम् ॥ २३ ॥
नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं
दीप्तविशालनेत्रं ॥ दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथि

१.२० गी.

तांतरात्माधृतिंनविंदामिशमंचविष्णो
२४ ॥ दंष्ट्राकरालानिचतेमुखानिदृष्ट्वैव
कालानलसंनिभानि ॥ दिशोनजानेन
लभेचशर्मप्रसीददेवेशजगन्निवास ॥
२५ ॥ अमीचत्वांधृतराष्ट्रस्यपुत्राःसर्वे

सहैवावनिपालसंघैः ॥ भीष्मोद्रोणः
सूतपुत्रस्तथासौ सहास्मदीयैरपि
योधमुख्यैः ॥ २६ ॥ वक्त्राणि ते त्वरमा
णा विशंति दंष्ट्राकरालानि भयानका
नि ॥ केचिद्विलग्ना दशनांतरेषु संदृश्यं

ते चूर्णितैरुत्तमांगैः ॥२७॥ यथा नदीनां
बहवोंबुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखाद्रवं
ति ॥ तथा तवामी नरलोकवीरा विशंति
वक्त्राण्यभिविज्वलंति ॥२८॥ यथा प्रदी
प्तं ज्वलनं पतंगा विशंति नाशाय समृ

द्धवेगाः ॥ तथैवनाशायविशंतिलो
कास्तवापिवक्त्राणिसमृद्धवेगाः ॥
२९ ॥ लेलिह्यसेग्रसमानःसमंताल्लो
कान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः ॥ तेजोभि
रापूर्यजगत्समग्रंभासस्तवोग्राःप्रप

१०२२ गी-

१०

तेति विष्णो ॥३०॥ आख्याहि मे को भवा
नुग्ररूपो नमोस्तु ते देववर प्रसीद ॥ विज्ञा
तुमिच्छामि भवंतमाद्यं नहि प्रजाना
मि तव प्रवृत्तिं ॥३१॥ श्री भगवानुवा
च ॥ कालोस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो

लोकान्समाहर्तुमिहप्रवृत्तः ॥ ऋतेपि
त्वांनभविष्यंतिसर्वेयेवस्थिताःप्रत्य
नीकेषुयोधाः ॥३२॥ तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ
यशोलभस्वजित्वाशत्रून्भुंक्ष्वराज्यं।
समृद्धं ॥ मयैवैतेनिहताःपूर्वमेवनिमि

१० १०२३ गी

त्रमात्रंभवसव्यसाचिन ॥३३॥ द्रोणंचभी
ष्मंचजयद्रथंचकर्णंतथान्यानपियो
धवीरान ॥ मयाहतांस्त्वंजहिमाव्यथि
ष्ठायुध्यस्वजेतासिरणेसपत्नान ॥३४॥
संजयउवाच ॥ एतत्श्रुत्वावचनंकेश

वस्य कृतांजलिर्वेपमानः किरीटी ॥ न
मस्कृत्वा भूय एवाह कृष्णं ॥ सगद्गदं भी
तभीतः प्रणम्य ॥ ३५ ॥ अर्जुन उवाच ॥
स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्र
हृष्यत्यनुरज्यते च ॥ रक्षांसि भीतानि दि

१.१.२४ गी-

प्रोद्रवंतिसर्वेनमस्यंतिचसिद्धसंघाः॥३६॥

कस्माच्चतेननमेरन्महात्मन्॥गरीयसे

ब्रह्मणोप्यादिकर्त्रे॥अनंतदेवेशजगन्नि

वासत्वमक्षरंसदसत्तत्परंयत्॥३७॥

त्वमादिदेवःपुरुषःपुराणःत्वमस्यवि

श्वस्यपरंनिधानं॥वेत्तासिवेद्यंचपरंच
धामत्वयाततंविश्वमनंतरूप॥३८॥
वायुर्यमोग्निर्वरुणः शशांकः प्रजाप
तिस्त्वंप्रपितामहश्च॥नमोनमस्तेस्तु
सहस्रकृत्वःपुनश्चभूयोपिनमोनम

१०.१०.२५ गी-

स्ते॥३९॥ नमःपुरस्तादथपृष्ठतस्तेनमो
स्तुतेसर्वतएवसर्व॥अनंतवीर्यामितवि
क्रमस्त्वंसर्वंसमाप्नोषिततोसिसर्वः॥४०
सखेतिमत्वाप्रसभंयदुक्तंहेकृष्णहे
ढ यादवहेसखेति॥अजानतामहिमानंतवे

दंमयाप्रमादात्प्रणयेनवापि ॥४१॥ य
च्चावहासार्थमसत्कृतोसिविहारशय्या
सनभोजनेषु ॥ एकोथवाप्यच्युततत्स
मक्षंतत्क्षामयेत्वामहमप्रमेयं ॥४२॥
पितासिलोकस्यचराचरस्यत्वमस्यपू

११.२६ गी.

ज्यश्चगुरुर्गरीयान॥नत्वत्समोस्त्यभ्य
धिकः कुतोन्योलोकत्रयेप्यप्रतिमप्रभा
व॥४३॥तस्मात्प्रणम्यप्रणिधायकाये
प्रसादयेत्वामहमीशमीड्यं॥पितेवपु
त्रस्यसखेवसख्युः प्रियः प्रियायार्ह

सिदेवसोढुम॥४४॥अदृष्टपूर्वंहृषि
तोस्मिदृष्ट्वाभयेनचप्रव्यथितंमनोमे
तदेवमेदर्शयदेवरूपंप्रसीददेवेशज
गन्निवास॥४५॥किरीटिनंगदिनंच
क्रहस्तमिच्छामित्वांद्रष्टुमहंतथैव

१०१-२७ गी.

तेनैवरूपेणचतुर्भुजेनसहस्रबाहोभ
वविश्वमूर्ते॥४६॥श्रीभगवानुवाच॥
मयाप्रसन्नेनतवार्जुनेदंरूपंपरंदर्शि
तमात्मयोगात्॥तेजोमयंविश्वमनं
तमाद्यंयन्मेत्वदन्येननदृष्टपूर्वं॥४७

नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्नचक्रिया
भिर्नतपोभिरुग्रैः ॥ एवंरूपःशक्यअ
हंनृलोकेद्रष्टुंत्वदन्येनकुरुप्रवीरः
४८ ॥ मातेव्यथामाचविमूढभावोदृ
ष्ट्वारूपंघोरमीदृङ्ममेदं ॥ व्यपेतभीःप्री

१ १-२५ गी-

५२॥ नाहं वेदैर्नतपसानदानेननचेज्य
या॥ शक्यएवंविधोद्रष्टुंदृष्टवानसिमां
यथा॥ ५३॥ भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअह
मेवंविधोऽर्जुन॥ ज्ञातुंद्रष्टुंचतत्त्वेनप्रवे
ष्टुंचपरंतप॥ ५४॥ मत्कर्मकृन्मत्परमो

मद्भक्तः संगवर्जितः॥ निर्वैरः सर्वभूतेषु
यः समामेतिपांडव॥५५॥ इति श्रीमग
वद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयो
गशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेविश्वरूप
दर्शनोयोगोनामैकादशोध्यायः॥११॥

१० ३० गी.

अर्जुन उवाच ॥ एवंसततयुक्तायेभक्ताः
स्त्वांपर्युपासते ॥ येचाप्यक्षरमव्यक्तंते
षांकेयोगवित्तमाः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
मय्यावेश्यमनोयेमांनित्ययुक्ताउपा
सते ॥ श्रद्धयापरयोपेतास्तेमेयुक्ततमो

य्यावेशितचेतसां ॥ ७ ॥ मय्येव मन
आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय ॥ नि
वसिष्यसि मय्येव अत ऊर्द्ध्वं न सं
शयः ॥ ८ ॥ अथ चित्तं समाधातुं न श
क्नोषि मयि

२ २ ॥ ॥

स्थिरं । अभ्यासयोगेनततोमामिच्छाप्तुं
धनंजय ॥ ९ ॥ अभ्यासेप्यसमर्थोसि म
त्कर्मपरमोभव । मदर्थमपिकर्माणि
कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि ॥ १० ॥ अथैतद
प्यशक्तोसिकर्तुंमद्योगमाश्रितः ॥

१०३ भगी-

मर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः ॥ १५
अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्य
थः ॥ सर्वारंभपरित्यागी यो मद्भक्तः स
मे प्रियः ॥ १६ ॥ यो न हृष्यति न द्वेष्टि न
शोचति न कांक्षति ॥ शुभाशुभपरि

त्यागीभक्तिमान्यःसमेप्रियः॥१७॥समः
शत्रौचमित्रेचतथामानापमानयोः॥
शीतोष्णसुखदुःखेषुसमःसंगविव
र्जितः॥१८॥तुल्यनिंदास्तुतिर्मौनीसं
तुष्टोयेनकेनचित्॥अनिकेतःस्थिर

मतिर्भक्तिमान्मेप्रियोनरः॥ येतुधर्मामृत
मिदंयथोक्तंपर्युपासते॥ श्रद्दधानाम
त्परमाभक्तास्तेतीवमेप्रियाः॥२०॥इ
तिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्म
विद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे

मक्तियोगोनाम द्वादशोध्याय:१२
अर्जुनउवाच॥ प्रकृतिंपुरुषंचैवक्षेत्रं
क्षेत्रज्ञमेवच॥ एतद्वेदितुमिछामिज्ञा
नंज्ञेयंचकेशव॥ श्रीभगवानुवाच
इदंशरीरंकौंतेयक्षेत्रमित्यभिधीयते

१०३९ भगी

एतद्योवेत्तितंप्राहुःक्षेत्रज्ञमितितद्विदः ।
१ ।क्षेत्रज्ञंचापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभार
त ।क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानंमतंम
म ।२ ।तत्क्षेत्रंयच्चयादृक्चयद्विकारिय
तश्चयत ।सचयोयत्प्रभावश्चतत्समा

सेनमेश्रृणु॥प॥ऋषिभिर्बहुधागीतं
छंदोभिर्विविधैःपृथक्॥ब्रह्मसूत्रप
दैश्चैवहेतुमद्भिर्विनिश्चितैः॥प॥म
हाभूतान्यहंकारोबुद्धिरव्यक्तमेवच॥
इंद्रियाणिदशैकंचपंचचेंद्रियगो

१.कृ० भगी.

चराः।। इच्छाद्वेषःसुखंदुःखंसंघातश्चे।
तनाधृतिः।।एतत्क्षेत्रंसमासेनसविका
रमुदाहृतम्।।७।।अमानित्वमदंभित्वम
हिंसाक्षांतिरार्जवं।।आचार्योपासनंशौ
चंस्थैर्यमात्मविनिग्रहः।।८।।इन्द्रिया

र्थेषुवैराग्यमनहंकारएवच॥ जन्मम्र
त्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम्॥ ९
असक्तिरनभिष्वंगःपुत्रदारगृहादिषु
नित्यंचसमचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्ति
षु॥ १०॥ मयिचानन्ययोगेनभक्तिरव्य

१०.३म भगी-

१४॥ बहिरंतश्चभूतानामचरंचरमेवच॥ सू
क्ष्मत्वात्तदविज्ञेयंदूरस्थंचांतिकेचतत्॥
१५॥ अविभक्तंचभूतेषुविभक्तमिवचस्थि
तं॥ भूतभर्तृचतज्ज्ञेयंग्रसिष्णुप्रभविष्णु
च॥१६॥ ज्योतिषामपितज्ज्योतिस्तमसः

त्मना ॥ अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन
चापरे ॥ २५ ॥ अन्ये त्वेवमजानंतः श्रुत्वान्येभ्य उ
पासते ॥ तेपि चातितरंत्येव मृत्युं श्रुतिप
रायणाः ॥ २६ ॥ यावत्संजायते किंचित्सत्वं
स्थावरजंगमं ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्वि
द्धि भरतर्षभ ॥ २७ ॥ समं सर्वेषु भूतेषु ति

ष्ठंतं परमेस्वरं ॥ विनश्यत्स्वविनश्यंतं यः
पश्यति स पश्यति ॥२७॥ समं पश्यन्हि
सर्वत्र समवस्थितमीस्वरं ॥ नहिनस्त्या
त्मनात्मानं ततो याति परां गतिं ॥२८॥
प्रकृत्यैव च कर्माणि क्रिय ॥ ॥

माणानि सर्वशः ॥ यः पश्यति तथात्मा
नमकर्त्तारं स पश्यति ॥ २९ ॥ यदा भूतपृ
थग्भावमेकस्थमनुपश्यति ॥ तत एव
च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३० ॥ अना
दित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः

शरीरस्थोपिकौंतेयनकरोतिनलिप्यते
३१ ॥ यथासर्वगतंसौक्ष्म्यादाकाशंनोप
लिप्यते ॥ सर्वत्रावस्थितोदेहेतथात्मा
नोपलिप्यते ॥ यथाप्रकाशयत्येकः कृ
त्स्नंलोकमिमंरविः ॥ क्षेत्रंक्षेत्रीतथाकृ

त्स्नंप्रकाशयतिभारत॥३४॥क्षेत्रक्षेत्रज्ञ
योरेवमंतरंज्ञानचक्षुषा॥भूतप्रकृतिमो
क्षंचयेविदुर्यांतितेपरं॥३५॥इतिश्रीभ
गवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयो
गशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेक्षेत्रक्षे

१० भ२ गी-

त्रज्ञनिर्देशनाम त्रयोदशोध्यायः ॥ १३ ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ परंभूयःप्रवक्ष्यामिज्ञा
नानांज्ञानमुत्तमं ॥ यज्ज्ञात्वामुनयःसर्वे
परांसिद्धिमितोगताः ॥ १ ॥ इदंज्ञानमुपा
श्रित्यममसाधर्म्यमागताः ॥ सर्गेपिनोप

जायंतेप्रलयेनव्यथंतिच ॥२॥ ममयोनि
र्महद्ब्रह्मतस्मिन्गर्भंदधाम्यहं ॥ संभवः
सर्वभूतानांततोभवतिभारत ॥३॥ सर्व
योनिषुकौंतेयमूर्तयःसंभवंतियाः ॥
तासांब्रह्ममहद्योनिरहंबीजंप्रदःपि

ता: ॥४॥ सत्त्वंरजस्तमइतिगुणा:प्रकृति
संभवा: ॥ निबध्नंतिमहाबाहोदेहेदेहिन
मव्ययं ॥५॥ तत्रसत्त्वंनिर्मलत्वात्प्रकाश
कमनामयं ॥ सुखसंगेनबध्नातिज्ञानसं
गेनचानघ ॥६॥ रजोरागात्मकंविद्धितृष्णा

संगसमुद्भवं।तन्निबध्नातिकौंतेयकर्म
संगेनदेहिनं॥७॥तमस्त्वज्ञानजंवि
द्धिमोहनंसर्वदेहिनां।प्रमादालस्यनि
द्राभिस्तन्निबध्नातिभारत॥८॥सत्वंसु
खेसंजयतिरजः कर्मणिभारत।ज्ञान

१०५५ गी०

मावृत्यतुतमःप्रमादेसंजयत्युत॥९॥
रजस्तमश्चाभिभूयसत्त्वंभवतिभारत
रजःसत्त्वंतमश्चैवतमःसत्त्वंरजस्तथा
१०॥सर्वद्वारेषुदेहेस्मिन्प्रकाशउपजा
यते॥ज्ञानंयदातदाविद्याद्विवृद्धंसत्त्व

मित्युत ॥११॥ लोभःप्रवृत्तिरारंभःकर्म
णामशमःस्पृहा ॥ रजस्येतानिजायंते
विवृद्धेभरतर्षभ ॥१२॥ अप्रकाशोप्रवृ
त्तिश्चप्रमादोमोहएवच ॥ तमस्येतानि
जायंतेविवृद्धेकुरुनंदन ॥१३॥ यदास

१·५६ गी·

त्त्वेप्रवृद्धेतुप्रलयंयातिदेहभृत्। तदो
त्तमविदांलोकानमलान्प्रतिपद्यते॥१४
रजसिप्रलयंगत्वाकर्मसंगिषुजायते
तथाप्रलीनस्तमसिमूढयोनिषु
जायते॥१५॥कर्मणःसुकृतस्याहुः॥

सात्विकंनिर्मलंफलं॥ रजसस्तुफलं म
दुःखमज्ञानंतमसःफलम्॥१६॥ सत्वा
त्संजायतेज्ञानंरजसोलोभएवच॥ प्र
मादमोहौतमसोभवतोज्ञानमेवच॥
१७॥ ऊर्ध्वंगछंतिसत्वस्थामध्येतिष्ठं

१५० गी॰

तिराजसाःजघन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगछं
तितामसाः॥१८॥नान्यंगुणेभ्यःकर्तारंय
दाद्रष्टानुपश्यति॥गुणेभ्यश्चपरंवेत्तिम
द्भावंसोधिगछति॥१९॥गुणानेतानती
त्यत्रीन्देहीदेहसमुद्भवान्॥जन्ममृत्यु

जराडुःखैर्विमुक्तोमृतमश्नुते ॥२०॥ अ
र्जुनउवाच ॥ कैर्लिंगैस्त्रीनगुणानेतानती
तोभवतिप्रभो ॥ किमाचारःकथंचैतां
स्त्रीनगुणानतिवर्त्तते ॥२१॥ श्रीभगवान
वाच ॥ प्रकाशंचप्रवृत्तिंचमोहमेवचपां

१४८ गी-

ड्व॥ नद्वेष्टिसंप्रवृत्तानिननिवृत्तानिकांक्ष
ति॥२२॥ उदासीनवदासीनोगुणैर्योनविचा
ल्यते॥ गुणावर्तंतइत्येवयोवतिष्ठतिनेंग
ते॥२३॥ समदुःखसुखःस्वस्थःसमलो
ष्टाश्मकांचनः॥ तुल्यप्रियाप्रियोधीरः

तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः ॥ २४ ॥ मानापमा
नयोस्तुल्यः तुल्यामित्रारिपक्षयोः ॥
सर्वारंभपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते
२५ ॥ मांच योव्यभिचारेण भक्तियोगेन से
वते ॥ स गुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय

१०४५ गी

यकल्पते ॥२६॥ ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठाहमम्
तस्याव्ययस्यच॥शाश्वतस्यचधर्मस्यसु
खस्यैकांतिकस्यच॥२७॥इतिश्रीभग
वद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयो
गशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेगुणत्रय

भागयोगोनाम चतुर्दशोध्यायः १४ ॥ श्री
भगवानुवाच ॥ ऊर्ध्वमूलमधःशा
खमश्वत्थंप्राहुरव्ययं ॥ छंदांसियस्य
पर्णानियस्तंवेदसवेदवित् ॥ १ ॥ अध
श्चोर्ध्वंप्रसृतास्तस्यशाखागुणप्रवृद्धा

विषयप्रवालाः॥ अधश्चमूलान्यनुसंत
तानिकर्मानुबंधीनिमनुष्यलोके॥ २
नरूपमस्येहतथोपलभ्यतेनांतोनचा
दिर्नचसंप्रतिष्ठा॥ अश्वत्थमेनंसुविरू
ढमूलमसंगशस्त्रेणदृढेनछित्वा॥ ३

ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता ।
न निवर्त्तंति भूयः ॥ तमेव चाद्यं पुरुषं
प्रपद्ये यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥४॥
निर्मानमोहा जितसंगदोषा अध्यात्म
नित्या विनिवृत्तकामाः ॥ द्वंद्वैर्विमुक्ताः

१०५। गी०

सुखदुःखसंज्ञैर्गछंत्यमूढाः पदमव्ययं
तत् ॥ ५ ॥ न तद्भासयते सूर्यो न शशांको
न पावकः ॥ यद्गत्वा न निवर्तंते तद्धाम प
रमं मम ॥ ६ ॥ ममैवांशो जीवलोके जीव
भूतः सनातनः ॥ मनःषष्ठानींद्रियाणि प्र

कृतिस्थानिकर्षति ॥७॥ शरीरंयदवाप्नो
तियच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ॥ गृहीत्वैतानि
संयातिवायुर्गंधानिवाशयात ॥८॥ श्रो
त्रंचक्षुःस्पर्शनंचरसनंघ्राणमेवच ॥
अधिष्ठायमनश्चायंविषयानुपसे

१॰ ५२ गी॰

वर्त्तते ॥ ९ ॥ उत्क्रामंतं स्थितं वापि भुंजानं वा ।
गुणान्वितं ॥ विमूढा नानुपश्यंति पश्यं
ति ज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥ यतंतो योगिन
श्चैनं पश्यंत्यात्मन्यवस्थितं ॥ यतंतोप्य
कृतात्मानो नैनं पश्यंत्यचेतसः ॥ ११ ॥

यदादित्यगतंतेजोजगद्भासयतेखिलं
यच्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामक
म्॥१२॥गामाविश्यचभूतानिधारया
म्यहमोजसा॥पुष्णामिचौषधीःसर्वाः
सोमोभूत्वारसात्मकः॥१३॥अहंवैश्वा

१० पत्र गी-

नरोभूत्वाप्राणिनांदेहमाश्रिताः॥ प्राण
पानसमायुक्तः पचाम्यन्नंचतुर्विधं॥१४
सर्वस्यचाहंहृदिसन्निविष्टोमत्तःस्मृति
र्ज्ञानमपोहनंच वेदैश्चसर्वैरहमेववे
द्योवेदांतकृद्वेदविदेवचाहं॥१५॥द्वा

विमौपुरुषौलोकेक्षरश्चाक्षरएवच ॥
क्षरःसर्वाणिभूतानिकूटस्थोक्षरउ
च्यते ॥१६॥ उत्तमःपुरुषस्त्वन्यःपरमा
त्मेत्युदाहृतः ॥ योलोकत्रयमाविश्य
बिभर्त्यव्ययईश्वरः ॥१७॥ यस्मात्क्षर

मतीतोहमक्षरादपिचोत्तमः ॥ अतोस्मि
लोकेवेदेचप्रथितःपुरुषोत्तमः ॥१८॥
योमामेवमसंमूढोजानातिपुरुषोत्त
मं ॥ ससर्वविद्भजतिमांसर्वभावेनभार
त ॥१९॥ इतिगुह्यतमंशास्त्रमिदमुक्तं

मयानघ॥एतद्बुद्ध्वा बुद्धिमान्स्यात्
कृतकृत्यश्च भारत॥२०॥ इति श्री भगवद्गी
तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशा
स्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे पुरुषोत्तमयो
गो नाम पंचदशोध्यायः॥१५॥श्री

१·५५ गी·

भगवानुवाच ॥ अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञान
योगव्यवस्थितिः ॥ दानं दमश्च यज्ञश्च स्वा
ध्यायस्तप आर्जवं ॥१॥ अहिंसा सत्यम
क्रोधः त्यागः शान्तिरपैशुनं ॥ दयाभूते
ष्वलोलत्वं मार्दवं ह्रीरचापलं ॥२॥ तेजः

क्षमाधृतिःशौचंमद्रोहोनातिमानिता
भवंतिसंपदंदैवीमभिजातस्यभारत॥
३॥ दंभोदर्पोभिमानश्चक्रोधःपारुष्य
मेवच॥ अज्ञानंचाभिजातस्यपार्थसंप
दमासुरीं॥४॥ दैवीसंपद्विमोक्षायनि

१.५८ गी.

बंधायासुरीमता॥ माशुचःसंपदंदैवीम
भिजातोसिपांडव॥५॥द्वौभूतसर्गौलोके
स्मिन्दैवआसुरएवच॥दैवोविस्तरशः
प्रोक्तआसुरंपार्थमेशृणु॥६॥प्रवृत्तिं
चनिवृत्तिंचजनानविदुरासुराः॥नशौ

चं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥७॥
असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरं । अ
परस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकं ॥
८ ॥ एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोल्प
बुद्धयः । प्रभवंत्युग्रकर्माणः क्षयाय

१-५७ गी-

जगतोहिताः ॥९॥ काममाश्रित्यदुष्पूरंदं
भमानमदान्विताः ॥ मोहाद्गृहीत्वासद्ग्रा
हान्प्रवर्तंतेशुचिव्रताः ॥१०॥ चिंतामप
रिमेयांचप्रलयांतामुपाश्रिताः ॥ का
मोपभोगपरमाएतावदितिनिश्चिताः

स॥ आशापाशशतैर्बद्धाःकामक्रोध
परायणाः॥ ईहंतेकामभोगार्थम
न्यायेनार्थसंचयान्॥ १२॥ इदमद्यम
यालब्धमिदंप्राप्स्येमनोरथं॥ इदम
स्तीदमपिमेभविष्यतिपुनर्धनं॥ इद

१०५८ गी०

असौमयाहतःशत्रुर्हनिष्येचापरान॥
पि॥ईश्वरोहमहंभोगीसिद्धोहंबलवा
न्सुखी॥१४॥आढ्योभिजनवानस्मिको
न्योस्तिसदृशोमया॥यक्ष्येदास्यामिमो
दिष्यइत्यज्ञानविमोहितः॥१५॥अने

कचित्तविभ्रांतामोहजालसमावृताः
प्रसक्ताःकामभोगेषुपतंतिनरकेशु
चौ॥१६॥आत्मसंभाविताःस्तब्धाध
नमानमदान्विताः॥यजंतेनामयज्ञै
स्तेदंभेनाविधिपूर्वकं॥१७॥अहंका

१- पम ती-

रंबलंदर्पंकामंक्रोधंचसंश्रिताः॥मा
मात्मपरदेहेषुप्रद्विषंतोभ्यसूयकाः
१८॥तानहंद्विषतःक्रूरान्संसारेषुनरा
धमान्॥क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरी
ष्वेवयोनिषु॥१९॥आसुरींयोनिमाप॥

न्नामूढाजन्मनिजन्मनि॥मामप्राप्यैव
कौंतेयततोयांत्यधमांगतिं॥२०॥त्रिवि
धंनरकस्येदंद्वारंनाशनमात्मनः॥
कामःक्रोधस्तथालोभःतस्मादेतत्त्र
यंत्यजेत्॥२१॥एतैर्विमुक्तःकौंतेयतमो

द्वारैस्त्रिभिर्नरः॥ आचरत्यात्मनःश्रेयः
स्ततोयातिपरांगतिं॥२२॥ यःशास्त्रवि
धिमुत्सृज्यवर्ततेकामकारतः॥ नस
सिद्धिमवाप्नोतिनसुखंनपरांगतिं॥२३
तस्माच्छास्त्रंप्रमाणंतेकार्याकार्यव्य॥

वस्थितौ ।ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म
कर्तुमिहार्हसि ।।२४।। इति श्री भगव
द्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योग
शास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे दैवासु
रसंपतियोगो नाम षोडशो ध्यायः ।।१६

६१ गी.

अर्जुन उवाच ॥ येशास्त्रविधिमुत्सृज्यय
जंतेश्रद्धयान्विताः ॥ तेषांनिष्ठातुकाकृ
ष्णसत्वमाहोरजस्तमः ॥१॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ त्रिविधाभवतिश्रद्धादेहिनांसास्व
भावजा ॥ सात्विकीराजसीचैवतामसी

ति

चेतांशृणु॥२॥सत्वानुरूपासर्वस्यश्र
द्धाभवतिभारत॥श्रद्धामयोयंपुरुषो
योयछ्रद्धःसएवसः॥३॥यजंतेसा
त्विकादेवान्यक्षरक्षांसिराजसाः॥प्रे
तान्भूतगणांश्चान्येयजंतेतामसाज

१६२ गी०

नाः ॥४॥ अशास्त्रविहितंघोरंतप्यंतेयेत
पोजनाः ॥ दंभाहंकारसंयुक्ताःकामरा
गबलान्विताः ॥५॥ कर्षयंतःशरीरस्थं
भूतग्राममचेतसः ॥ मांचैवांतःशरीर
स्थंतान्विद्ध्यासुरनिश्चयान् ॥६॥ आहा

रस्त्वपिसर्वस्यत्रिविधोभवतिप्रियः॥य
ज्ञस्तपस्तथादानंतेषांभेदमिमंशृणु॥
७॥आयुःसत्वबलारोग्यसुखप्रीतिवि
वर्धनाः॥रस्याःस्निग्धाःस्थिराहृद्याआ
हारासात्विकप्रियाः॥८॥कटुम्ललवण

त्युस्नतीक्ष्णरूक्षविदाहिनः॥ आहारा राज
सस्येष्टाः दुःखशोकामयप्रदाः॥ ९॥ या
तयामंगतरसंपूतिपर्युषितंचयत्॥ उछि
ष्टमपिचामेध्यंभोजनंतामसप्रियम्॥
१०॥ अफलाकांक्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोय

इज्यते । यष्टव्यमेवेतिमनःसमाधाय
ससात्विकाः ॥११॥ अभिसंधायतुफलं
दंभार्थमपिचैवयत् । इज्यतेभरतश्रे
ष्ठंतंयज्ञंविद्धिराजसं ॥१२॥ विधिहीन
मसृष्टान्नंमंत्रहीनमदक्षिणं । श्रद्धावि

१०६४ गी॰

रहितंयत्तत्तामसंपरिचक्षते ॥१३॥ देव
द्विजगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवं ॥ ब्र
ह्मचर्यमहिंसाचशारीरंतपउच्यते ॥१४॥
अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितंचय
त् ॥ स्वाध्यायाभ्यसनंचैववाङ्मयंतप

उच्यते ॥१५॥ मनःप्रसादःसौम्यत्वंमौन
मात्मविनिग्रहः॥ भावसंशुद्धिरित्येत
त्तपोमानसमुच्यते ॥१६॥ श्रद्धयापर
यातप्तंतपस्तत्त्रिविधंनरैः॥ अफलाकां
क्षिभिर्युक्तैःसात्विकंपरिचक्षते ॥१७॥ स

१०६५ गी०

त्कारमानपूजार्थंतपोदंभेनचैवयत्॥ क्रि
यतेतदिहप्रोक्तंराजसंचलमध्रुवं॥१८॥
मूढग्राहेणात्मनोयत्पीडयाक्रियते
तपः॥ परस्योत्सादनार्थंवातत्तामसमु
दाहृतम्॥१९॥दातव्यमितियद्दानंदी

यतेनुपकारिणे ॥ देशेकालेचपात्रेच
तद्दानंसात्विकंस्मृतं ॥ २० ॥ यत्तुप्रत्युप
कारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः ॥ दीयते
चपरिक्लिष्टंतद्राजसमुदाहृतं ॥ २१ ॥
अदेशकालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदी

यते॥ असत्कृतमवज्ञातं तत्तामसमुदाहृ
तं॥२२॥ ॐतत्सदिति निर्देशो ब्रह्मणस्त्रि
विधः स्मृतः॥ ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च
यज्ञाश्च विहिताः पुरा॥२३॥ तस्मादोमि
त्युदाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः॥ प्रव

र्तंते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनां॥
२४॥ तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपः
क्रियाः॥ दानक्रियाश्च विविधाः क्रियं
ते मोक्षकांक्षिभिः॥ २५॥ सद्भावे साधु
भावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते॥ प्रशस्ते क

१०६७ गी.

र्मणितथासच्छब्दःपार्थयुज्यते ॥२६॥
यज्ञेतपसिदानेचस्थितिःसदितिचोच्य
ते ॥ कर्मचैवतदर्थीयंसदित्येवाभिधी
यते ॥२७॥ अश्रद्धयाहुतंदत्तंतपस्तप्तंकृ
तंचयत् ॥ असदित्युच्यतेपार्थनचतत् ॥

श्री

त्प्रेत्यनोइह ॥२८॥ इति गाभगीतासूप

निषत्सुब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृ

ष्णार्जुनसंवादे त्रिसगाविभाग नाम योगो

सप्तदशोध्यायः ॥१७॥ अर्जुन उवाच

संन्यासस्य महाबाहो तत्त्वमिच्छामि वेदि

त्वं ॥ त्यागस्य च हृषीकेश पृथक्केशिनिसूद
न ॥ १ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ काम्यानां कर्म
णां न्यासं संन्यासं कवयो विदुः ॥ सर्वकर्म
फलत्यागं प्राहुस्त्यागं विचक्षणाः ॥ २
त्याज्यं दोषवदित्येके कर्म प्राहुर्मनीषि

णाः॥ यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्य

मितिचापरे॥३॥ निश्चयंशृणुमे

तत्रत्यागेभरतसत्तम॥ त्यागोहि

पुरुषव्याघ्रत्रिविधःसंप्रकीर्तितः

४॥ यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यंका

र्यमेवतत॥ यज्ञोदानंतपश्चैवपावना
निमनीषिणाः॥५॥एतान्यपितुकर्म्मा
णिसंगंत्यक्त्वाफलानिच॥कर्त्तव्या
नीतिमेपार्थनिश्चितंमतमुत्तमम् ६
नियतस्यतुसंन्यासः॥ ७ ॥

कर्मणो नोपपद्यते ॥ मोहात्तस्य परित्या
गस्तामसः परिकीर्तितः ॥७॥ दुःखमित्ये
व यत्कर्म कायक्लेशभयात्त्यजेत् ॥ स
कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागफलं लभे
त् ॥८॥ कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं क्रिय

तेर्ज्जुन ॥ संगं त्यक्त्वा फलं चैव स त्यागः सा
त्त्विको मतः ॥ ९ ॥ न द्वेष्ट्यकुशलं कर्म कुश
ले नानुषज्जते ॥ त्यागी सत्त्वसमाविष्टो मे
धावी छिन्नसंशयः ॥ १० ॥ न हि देहभृता
शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः ॥ यस्तु कर्मफ

लत्यागी सत्यागीत्यभिधीयते ॥११॥ अनि
ष्टमिष्टंमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलं ॥
भवत्यत्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांक्व
चित् ॥१२॥ पंचैतानिमहाबाहोकारणा
निनिबोधमे ॥ सांख्येकृतांतेप्रोक्तानि

१०७१ गी०

सिद्धयेसर्वकर्मणां ॥१३॥ अधिष्ठानंतथा
कर्ताकरणंचपृथग्विधं ॥ विविधाश्चपृ
थक्चेष्टादैवंचैवात्रपंचमं ॥१४॥ शरीरवा
ङ्मनोभिर्यत्कर्मप्रारभतेनरः ॥ न्याय्यं
वाविपरीतंवापंचैतेतस्यहेतवः ॥१५॥

तत्रैवंसतिकर्त्तारंमात्मानंकेवलंतुयः
पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्नसपश्यतिदु
र्मतिः॥१६॥यस्यनाहंकृतोभावोबु
द्धिर्यस्यनलिप्यते॥हत्वापिसइमां
ल्लोकान्नहंतिननिबध्यते॥१७॥ज्ञानं

१०७२ गी.

ज्ञेयंपरिज्ञातात्रिविधाकर्मचोदना॥क
रणंकर्मकर्तेतित्रिविधःकर्मसंग्रहः॥
१८॥ज्ञानंकर्मचकर्ताचत्रिधैवगुणभेद
तः॥प्रोच्यतेगुणसंख्यानेयथावच्छृ
णुतान्यपि॥१९॥सर्वभूतेषुयेनैकंभा

वमव्ययमीक्षते॥अविभक्तंविभक्तेषुत
ज्ज्ञानंविद्धिसात्त्विकं॥२०॥पृथक्त्वेनतु
यज्ज्ञानंनानाभावान्पृथग्विधान्॥
वेत्तिसर्वेषुभूतेषुतज्ज्ञानंविद्धिराज
सं॥२१॥यत्तुकृत्स्नवदेकस्मिन्कार्ये

१०३ गी.

सक्तमहैतुकं॥अतत्त्वार्थवदल्पंचतत्ता
मसमुदाहृतं॥२२॥नियतंसंगरहितम
रागद्वेषतःकृतं॥अफलप्रेप्सुनाक
र्मयत्तत्सात्त्विकमुच्यते॥२३॥यत्तुका
मेप्सुनाकर्मसाहंकारेणवापुनः॥क्रि

यतेबहुलायासंतद्राजसमुदाहृतं ॥
२४ ॥ अनुबंधंक्षयंहिंसामनपेक्ष्यच
पौरुषंमोहादारभ्यतेकर्मयत्तत्ताम
समुच्यते ॥ २५ ॥ मुक्तसंगोनहंवादीधृ
त्युत्साहसमन्विताः ॥ सिद्ध्यसिद्ध्योर्नि

१०७४ श्री

विकारः कर्त्तासात्विक उच्यते ॥२६॥ रागी
कर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः
हर्षशोकान्वितः कर्त्ता राजसः परिकी
र्तितः ॥२७॥ अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शा
ठो नैष्कृतिकोऽलसः । विषादी दीर्घसूत्री

चकर्त्तातामसउच्यते ॥ २८ ॥ बुद्धेर्भेदंधृते
श्चैवगुणतःत्रिविधंशृणु ॥ प्रोच्यमा
नमशेषेणपृथक्त्वेनधनंजय ॥ २९ ॥
प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचकार्याकार्येभया
भये ॥ बंधमोक्षंचयावेत्तिबुद्धिसापा

१०२५ गी०

र्थसात्विकी॥ ३० ॥ययाधर्ममधर्मंचका
र्यंचाकार्यमेवच॥ अयथावत्प्रजानाति
बुद्धिःसापार्थराजसी॥ ३१ ॥अधर्मंधर्म
मितियामन्यतेतमसावृता॥ सर्वार्थां
विपरीतांश्चबुद्धिःसापार्थतामसी॥

३२॥ धृत्या यया धारयते मनःप्राणेंद्रियक्रि
याः॥ योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पा
र्थ सात्विकी॥ ३३॥ यया तु धर्मकामा
र्थान्धृत्या धारयतेर्जुन॥ प्रसंगेन फला
कांक्षी धृतिः सा पार्थ राजसी॥ ३४॥ य

१.७६ गी.

यास्वप्नंभयंशोकंविषादंमदमेवच ।। न
विमुंचतिदुर्मेधाधृतिसापार्थतामसी
३५ ।। सुखंत्विदानींत्रिविधंशृणुमेभर
तर्षभ ।। अभ्यासाद्रमतेयत्रदुःखांतं
चनिगच्छति ।। ३६ ।। यत्तदग्रेविषमिवप

रिणामेमृतोपमं ॥ तत्सुखंसात्त्विकंप्रो
क्तमात्मबुद्धिप्रसादजं ॥ ३७ ॥ विषये
न्द्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेमृतोपमं ॥ परि
णामेविषमिवतत्सुखंराजसंस्मृतं ॥
३८ ॥ यदग्रेचानुबंधेचसुखंमोहनमा

१-४८ गी-

त्मनः॥ निद्रालस्यप्रमादोत्थंतत्तामस
मुदाहृतं॥३९॥नतदस्तिपृथिव्यांवादि
विदेवेषुवापुनः॥ सत्वंप्रकृतिजैर्मुक्तं
यदेभिःस्यात्रिभिर्गुणैः॥४०॥ब्राह्मण
क्षत्रियविशांशूद्राणांचपरंतप॥ कर्मा

णिप्रविभक्तानिस्वभावप्रभवैर्गुणैः
४१॥ शमोदमस्तपःशौचंक्षांतिरार्जव
मेवच॥ ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यंब्रह्मक
र्मस्वभावजं॥ ४२॥ शौर्यंतेजोधृतिर्दा
क्ष्यंयुद्धेचाप्यपलायनं॥ दानमीश्वर

१०७८ गी.

भावश्चक्षात्रंकर्मस्वभावजं ॥४३॥ कृषि
गोरक्ष्यवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजं ॥
परिचर्यात्मकंकर्मशूद्रस्यापिस्वभा
वजं ॥४४॥ स्वेस्वेकर्मण्यभिरतःसंसि
द्धिंलभतेनरः ॥ स्वकर्मनिरतःसिद्धिं

यथाविंदतितक्छृणु॥४५॥यतःप्र
वृत्तिर्भूतानांयेनसर्वमिदंततं॥स्व
कर्मणातमभ्यर्च्यसिद्धिंविंदतिमा
नवः॥४६॥श्रेयान्स्वधर्मोविगुणः
परधर्मात्स्वनुष्ठितात्॥स्वभावनिय

त्कर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषं॥४७॥स
हजंकर्मकौंतेयसदोषमपिनत्यजे
त्॥सर्वारंभाहिदोषेणधूमेनाग्निरिवा
वृतः॥४८॥असक्तबुद्धिःसर्वत्रजिता
त्माविगतस्पृहः॥नैष्कर्म्यसिद्धिंप

र्मो संन्यासेनाधिगछति ॥ ४९ ॥ सिद्धिं
प्राप्तो यथाब्रह्म तथाप्नोति निबोध
मे ॥ समासेनैव कौंतेय निष्ठा ज्ञानस्य
यापरा ॥ ५० ॥ बुद्ध्या विशुद्धया युक्तो ध
त्यात्मानं नियम्य च ॥ शब्दादीन्विष

१०८ गी०

योस्त्यक्त्वा रागद्वेषौ व्युदस्य च ॥५१॥ विवि
क्तसेवी लघ्वाशी जितवाक्कायमानसः
ध्यानयोगपरो नित्यं वैराग्यं समुपाश्रि
तः ॥५२॥ अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं
परिग्रहं ॥ विमुच्य निर्ममः शांतो ब्रह्मभू

याय कल्पते ॥ ५३ ॥ ब्रह्मभूतः प्रसन्ना
त्मा न शोचति न कांक्षति ॥ समः सर्वे
षु भूतेषु मद्भक्तिं लभते परां ॥ ५४ ॥ भ
क्त्या मामभिजानाति यावान्यश्चा
स्मि तत्वतः ॥ ततो मां तत्वतो ज्ञात्वा वि

१०८१ गी०

प्रतेतदनंतरं ॥५५॥ सर्वकर्माण्यपि सदा कु
र्वाणो मद्व्यपाश्रयः ॥ मत्प्रसादादवाप्नो
ति शाश्वतं पदमव्ययं ॥५६॥ चेतसा स
र्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्परः ॥ बुद्धि
योगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव ॥

३

५७ ॥ मच्चित्तः सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादा
त्तरिष्यसि ॥ अथ चेत्त्वमहंकारान्नश्रोष्य
सि विनंक्ष्यसि ॥ ५८ ॥ यदहंकारमाश्रि
त्य न योत्स्य इति मन्यसे ॥ मिथ्यैष व्य
वसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति ॥ ५९

१८२ गी॰

स्वभावजेनकौंतेयनिबद्धः स्वेनकर्मे
णा॥ कर्तुंनेछसियन्मोहात्करिष्यस्य
वशोपितत॥६०॥ईश्वरःसर्वभूतानां
हृद्देशेर्जुनतिष्टति॥भ्रामयन्सर्वभूता
नियंत्रारूढानिमायया॥६१॥तमेवश

रणंगछ सर्वभावेनभारत। तत्प्रसादा
त्परांशांतिंस्थानंप्राप्स्यसिशाश्वतम्
६२॥ इतितेज्ञानमाख्यातंगुह्याद्गुह्य
तरंमया॥ विमृश्यैतदशेषेणयथेछ
सितथाकुरु॥६३॥ सर्वगुह्यतमंभू

१०३ गी.

यः शृणुमेपरमंवचः ॥ इष्टोसिमेदृढ
मतिततोवक्ष्यामितेहितं ॥ ६४ ॥ मन्म ॥
नाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु ॥
मामेवैष्यसिसत्यंतेप्रतिजानेप्रियोसि
मे ॥ ६५ ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्यमामेकंश

रणं व्रज ॥ अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्ष
यिष्यामि मा शुचः ॥ ६६ ॥ इदं ते नात
पस्काय नाभक्ताय कदाचन ॥ न चा
शुश्रूषवे वाच्यं न च मां योभ्यसूय
ते ॥ ६७ ॥ य इमं परमं गुह्यं मद्भक्तेष

१-८४ गी-

भिधास्यति ॥ भक्तिं मयि परां कृत्वा मा
मेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८ ॥ न च तस्मान्म
नुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तमः ॥ भवि
ता न च मे तस्मादन्यः प्रियतरो भुवि
॥ ६९ ॥ अध्येष्यते च य इमं धर्म्यं संवाद

मावयोः॥ ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टः॥
स्यामितिमेमतिः॥७०॥ श्रद्धावानन
सूयश्चशृणुयादपियोनरः॥ सोपि
मुक्तः शुभांल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्य
कर्मणां॥७१॥ कच्चिदेतच्छ्रुतंपार्थत्व

१·८५ गी·

येकाग्रेणचेतसा॥ कच्चिदज्ञानसंमोहः
प्रणष्टस्तेधनंजय॥७२॥ अर्जुनउवा
च॥ नष्टोमोहःस्मृतिर्लब्धात्वत्प्रसा
दान्मयाच्युत॥ स्थितोस्मिगतसंदेहः
करिष्येवचनंतव॥७३॥ संजयउवाच

इत्यहंवासुदेवस्यपार्थस्यचमहात्मनः
संवादमिममश्रौषमद्भुतंरोमहर्षणं ॥७४॥
व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहंपरं
योगंयोगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथय
तःस्वयं ॥७५॥ राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसं

म

१०८ गी.

वादमिमंद्भुतं । केशवार्जुनयोः पुण्यंहृ
ष्यामिचमुहुर्मुहुः ॥ ७६ ॥ तच्चसंस्मृत्य
संस्मृत्यरूपमत्यद्भुतंहरेः । विस्मयो
मेमहान्राजन्हृष्यामिचपुनःपुनः ॥
॥ ७७ ॥ यत्रयोगेश्वरःकृष्णोयत्रपार्थो

धनुर्धरः॥तत्रश्रीर्विजयोभूतिर्ध्रुवा
नीतिर्मतिर्मम॥७८॥इति श्री महाभा
रते शत साहस्रां संहितायांष्यींभी
ष्मपर्वणि श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु
ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जु

१·८७ गी·

नसंवादेमोक्षसंन्यासयोगोनामाऽष्टा
दशोध्यायः॥१८॥ शुभम्॥ ॥ ॥ ॥ ॥

मस्तस्मैविष्णवेप्रभ [illegible] ये॥ ॥नमः
समस्तभूतानामादिभूता [illegible] ने॥
अनेकरूपरूपायविष्णवेप्रभविष्णवे
१॥वैशं[illegible]य[illegible]न उवाच॥श्रुत्वा[illegible]शे
षेणपावनानिचसर्वशः॥युधि

२ वैस-

ष्ठिरः शान्तनवं पुनरेवाभ्यभाषत ॥ ३
युधिष्ठिर उवाच ॥ किमेकं दैवतं लोके
किं वाप्येकं परायणं ॥ स्तुवंतः कं क
मर्चंतः प्राप्नुयुर्मानवाः शुभं ॥ ४ ॥
को धर्मः सर्वधर्माणां भवतः परमो

मतः ॥ किंतपन्मव्यतेजंतर्जेन्मामेसार

वेधनात् ॥ ५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अनंत्व

भृद्देवदेवमतेतेपुरुषोत्तमे ॥ स्वयंब्रा

समस्तलोकपुरुषः सततोस्थितः ॥

६ ॥ तमेवचार्वेयोनित्यंभक्त्यापुरुषम

२ वैस॰

त्ये ॥ ध्यायेत्स्वं वेनमस्पेष्ट्य यजमानस्तु
मेववं ॥ ॥ श्रुता हिनिधनेविस्मे समर्व
लोकमहेश्वरे ॥ लोकाध्यदेवं वेनित्यं
सर्वेष्टत्यातिगोभवेत् ॥ ५ ॥ ब्रह्मलं तपसर्व
धर्मेत्लोकानां कीर्तिवर्द्धनं ॥ लोका

नाथेमहद्भूतेसर्वभूतभवोद्भवे॥९॥ए:
षमेसर्वधर्माणांधर्मोधिकतमोमतः॥
यद्भक्त्यापुंडरीकाक्षंस्तवैरर्चेन्नरःस
दा॥१०॥परमंयोमहत्तेजःपरमंयोम
हत्तपः॥परमंयोमहद्ब्रह्मपरमंयः

५ वैस-

परायणं ॥ ११ ॥ पवित्राणां पवित्रं यो मंग
लानां च मंगलं । दैवतं देवतानां च भू
तानां योऽव्ययः पिता ॥ १२ ॥ यतः सर्वाणि
भूतानि भवंत्यादियुगागमे ॥ यस्मिंश्च
प्रलयं यांति पुनरेव युगक्षये ॥ १३ ॥ त

स्यलोकप्रधानस्य जगन्नाथस्य भूपते॥
विख्यातानामसहस्रंमेश्रृणुपापप्रणाशनं॥
१४॥ यानिनामानि गौणानि विख्यातानि
महात्मनः॥ ऋषिभिः परिगीतानि तानि
निवक्ष्याभिभूतये॥ १५॥ ऋषिर्नाम्नांस

५. वैस.

हस्तस्य वेदव्यासो महामुनिः ॥ छंदोनुष्टु
प्श्रीदेवो भगवान्देवकीसुतः ॥ ॐ निश्वं
विश्वं महाविश्वं प्रभविश्वं महेश्वरं ॥ अने
करूपदैत्यांतं नमामि पुरुषोत्तमं ॥१०॥
श्री वेदव्यास उवाच ॥ अस्य श्री विष्णोर्दिव्य

सहस्रनामस्तोत्रमंत्रस्य ॥ श्रीभगवान्वे
दव्यासऋषिरनुष्टुप्छंदः ॥ श्रीकृष्णप
रमात्मादेवता ॥ आत्मयोनिःस्वयंजातः
इतिबीजं देवकीनंदनःस्रष्टेतिशक्तिः
उद्भवःक्षोभणोदेवइतिमंत्रः ॥ शंखभृन्नं

६ वैस-

हृक्लींवक्लीतिकीलकं ॥ त्रिसामासामगः
सामेतिकवचं ॥ शार्ङ्गधन्वागदाधर इत्य
स्त्रं ॥ विष्णुंविश्वंवषट्कारइतिध्यानं ॥ ॐश्री
वि ष्णोःप्रीत्यर्थेदिव्यसहस्रनामजपेविनि
योगः ॥ ॐशिरसिवेदव्यासऋषयेन ।

मः॥ न्वतेभ्यश्च षुक्षेद सेनमः हृदि श्री
कृष्णपरमात्मदेवतायै नमः॥ गृह्येश्च
मृतोप्युज्जीवोभा न्वरितिबीजायनमः
पादयोर्देवकीनंदनः स्वयेतिशक्त्ये
येनमः॥ सर्वांगे ग्रं रक्षमंत्रेदकीवक्री

७ वैस॰

तिकीलकायनमः॥ करसंपुटेममश्री
कृष्णप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः॥ इतिऋ
ष्यादिन्यासः॥ ओंविश्वंविष्णुर्वषट्कार
हृदयांगुष्ठाभ्यांनमः॥ अमृतांशूद्भवोभा
नुरितितर्जनीभ्यांनमः॥ ब्रह्मण्योब्रह्म

कुड्मलेतिमध्यमाभ्यांनमः ॥ सर्वेलोबिं
दुरदोभ्यहस्तनामिकाभ्यांनमः ॥ आ
हिस्तोन्यातिराहित्यहस्तिकनिष्ठिका
भ्यांनमः ॥ शार्ङ्गधन्वागास्वधरहस्तिक
रतलकारपृष्ठाभ्यां ॥ अस्त्रपडंगन्यासः

नमः

८ वैस॰

ॐ विष्णुर्विश्ववेब्रह्मा रुद्र इति हृदयायन
मः॥ अमृतोपद्मभवो भानुरिति शिरसे
स्वाहा॥ ब्रह्मण्या ब्रह्मकृद्धोतेति शिखा
यै वषट्॥ सर्वगो बिंदुरक्षोभ्य इति क
वचाय हुं॥ आदित्यो ज्योतिरादित्य इ

इतिहृदयादिन्यासः

त्तिनेत्रत्रयायवौषट् ॥ शार्ङ्गधन्वाग

दाधारत्यस्त्रायफट् ॥ अथ ध्यानं ॥ शां

ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरे

शं विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं

शुभांगं ॥ लक्ष्मीकांतं कमलनयनं

ॐ

९ वैस.

योगिभिर्ध्यानगम्यं वंदेहं विष्णुं भवभय
हरं सर्वलोकैकनाथं ॥१८॥ विश्वं विष्णु
र्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः ॥ भूतकृ
द्भूतभृद्भावो भूतात्मा भूतभावनः ॥
१४॥ पूतात्मा परमात्मा च मुक्तानां

ग

परमांतिः ॥ अव्ययः पुरुषः साक्षी क्षे
त्रज्ञोक्षरएवच ॥ २० ॥ योगो योगविदां
नेता प्रधानपुरुषेश्वरः ॥ नारसिंह
वपुः श्रीमान्केशवः पुरुषोत्तमः ॥
२१ ॥ सर्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादि

१० वैस-

र्निधिरव्ययः ॥ संभवो भावनो भर्त्ता प्रभ-
वः प्रभुरीश्वरः ॥ १२ ॥ स्वयंभूः शंभुरादि-
त्यः पुष्कराक्षो महास्वनः ॥ अनादिनि-
धनो धाता विधाता धातुरुत्तमः ॥ १३ ॥
अप्रमेयो हृषीकेशः पद्मनाभोमरप्र-

मः ॥ विश्वकर्मा मनुस्त्वष्टा स्थविष्ठः स्थ
विरो ध्रुवः ॥ २४ ॥ अग्राह्यः शाश्वतः कृष्णो
लोहिताक्षः प्रतर्दनः ॥ प्रभूतस्त्रिककु
द्धाम पवित्रं मंगलं परं ॥ २५ ॥ ईशानः प्रा
णदः प्राणो ज्येष्ठः श्रेष्ठः प्रजापतिः ॥

११ वैस

हिरण्यगर्भोभूगर्भोमाधवोमधुसूदनः॥२६
ईश्वरोविक्रमीधन्वीमेधावीविक्रमःक्र
मः॥अनुत्तमोदुराधर्षःकृतज्ञःकृतिरा
त्मवान्॥२७॥सुरेशःशरणंशर्मविश्वरे
ताःप्रजाभवः॥अहःसंवत्सरोव्यालःप्र

त्ययः सर्वदर्शनः ॥ २५ ॥ अजः सर्वेश्वरः
सिद्धः सिद्धिः सर्वादिरच्युतः ॥ वृषाक
पिरमेयात्मा सर्वयोगविनिसृतः ॥ २६
वसुर्वसुमनाः सत्यः समात्मासम्मि
तः समः ॥ अमोघः पुंडरीकाक्षो वृष

२ वैस

कर्मावृषाकृतिः॥२०॥रुद्रोबहुशिरो
बभ्रुर्विश्वयोनिःशुचिश्रवाः॥अमृ
तःशाश्वतःस्थाणुर्वरारोहोमहात
पाः॥२१॥सर्वगःसर्वविद्भानुर्विष्वक्से
नोजनार्दनः॥वेदोवेदविदव्यंगोवेदां

गोवेदवित्कविः॥३१॥लोकाध्यक्षः
सुराध्यक्षोधर्माध्यक्षःकृताकृतिः॥
चतुरात्माचतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भु
जः॥भ्राजिष्णुर्भोजनंभोक्तासहिष्णु
र्जगदादिजः॥अनघोविजयोजेतावि

स्तु वैपा

श्वयोनिः पुनर्वसुः ॥२४॥ उपेंद्रो वामनः
प्रांशुरमोघः शुचिरूर्जितः ॥ अतींद्रः सं
ग्रहः सर्गो धृतात्मा नियमो यमः ॥२५
वेद्यो वैद्यः सदायोगी वीरहा माधवो म
धुः ॥ अतींद्रियो महामायो महोत्साहो

महाबलः॥३६॥महाबुद्धिर्महावीर्यो
महाशक्तिर्महाद्युतिः॥अनिर्देश्यवपु
श्रीमानमेयात्मामहाद्रिधृक॥३७॥
महेष्वासोमहीभर्त्ताश्रीनिवासःसतां
गतिः॥अनिरुद्धःसुरानंदोगोविंदो

१४ वैस

गोविदांपतिः ॥ ३८ ॥ मरीचिर्दमनोहंसः
सुपर्णोभुजगोत्तमः ॥ हिरण्यनाभःसुत
पाःपद्मनाभःप्रजापतिः ॥ ३९ ॥ अमृत्युः
सर्वदृक्सिंहःसंधातासंधिमान्स्थिरः
अजोदुर्मर्षणःशास्ताविश्रुतात्मासु

गरिष्ठा॥५०॥गुरुर्गुरुतमोधामसत्यः
सत्यपराक्रमः॥निमिषोनिमिषःस्र
ग्वीवाचस्पतिरुदारधीः॥५१॥अग्रणी
ग्रामणीःश्रीमान्न्यायोनेतासमीरणः॥
सहस्रमूर्धाविश्वात्मासहस्राक्षःसह

१५ वैस

स्वपातः॥५२॥ आवर्त्तो निवृत्तात्मा संवृ
तः संप्रवर्द्धितः॥ अस्फुः संवर्त्तकोवह्निरति
लोधरत्नीधरः॥५३॥ स्वप्रमासाद्यमसन्ना
स्माविष्णुधृग्विश्वंभुग्विभुः॥ सत्कर्त्तास
त्कृतिः साधुर्जनेकुर्नारायणोनरः॥५४॥

प्रसोल्लयो प्रमेयात्मा विपिप्राहः पिङ्गिकृक्कुवि:
सिद्धार्थः सिद्धसंकल्पः सिद्धिदः सिद्धिसाद
नः॥५५॥ वृषाङ्कोवृषभो विमलहृषपर्वो वृ।
कोदरः॥ वर्धनोवर्धमानश्च विविक्तः श्रुति
सागरः॥५६॥ सुभ्रजोऽदुर्धरोवाग्मीमहेशो

वसुदो वसुः ॥ नैकरूपो बृहद्रूपः शिपि
विष्टः प्रकाशनः ॥ ५० ॥ ओजस्तेजो द्यु
तिधरः प्रकाशात्मा प्रतापनः ॥ ऋद्धः
स्पष्टाक्षरो मंत्रश्चंद्रांशुर्भास्करद्युतिः
अमृतांशूद्भ ॥ ॥ २ ॥ ॥ १

वोभानुः शशिबिंदुः सुरेश्वरः॥ औषधं
जगतः सेतुसत्यधर्मपराक्रमः॥ ४९॥
भूतभव्यभवन्नाथः पवनः पावनोन
लः॥ कामहाकामकृत्कांतःकामी
कामप्रदः प्रभुः॥ ५०॥ युगादिकृद्युगा

१७ वैस

र्त्तो नैकमायो महाशनः ॥ अदृश्यो व्यक्त
रूपश्च सहस्रजिदनंतजित ॥५५॥ इष्टो
विशिष्टः शिष्टेष्टः शिखंडी नहुषो वृषः
क्रोधहा क्रोधकृत्कर्त्ता विश्वबाहुर्मही
धरः ॥५६॥ अच्युतः प्रथितः प्राणः प्राण

होवासवानुजः ॥ ५३ ॥ अपांनिधिरधिष्ठा
नमप्रमत्तः प्रतिष्ठितः ॥ स्कंदः स्कंदध
रोधुर्योवरदोवायुवाहनः ॥ वासुदेवो
बृहद्भानुरादिदेवः पुरंदरः ॥ ५४ ॥ अशो
कस्तारणस्तारः शूरः शौरिर्जनेश्वरः

१८ वैस.

अनुकूलः शतावर्त्तः पद्मीपद्मनिभेक्ष
णः ॥ ५५ ॥ पद्मनाभोरविंदाक्षः पद्मगर्भ
शरीरभृत् ॥ महर्द्धिरृद्धो वृद्धात्मा महा
क्षो गरुडध्वजः ॥ ५६ ॥ अतुलः शरभो
भीमः समयज्ञो हविर्हरिः ॥ सर्वलक्ष

लक्ष्मीवान्समितिंजयः॥५०॥
विक्षरोरोहितोमार्गोहेतुर्दामोदरः
सहः॥महीधरोमहाभागोवेगवान
मिताशनः॥५१॥उद्भवःक्षोभणोदे
वःश्रीगर्भःपरमेश्वरः॥करणंका

१५ वैस॰

रणंकर्त्ताविकर्त्तागहनोगुहः।।५५
व्यवसायोव्यवस्थानेसंस्थानःस्था
नदोध्रुवः।।पर्द्धिःपरमस्पष्टःस्तु
ष्टःपुष्टःशुभेक्षणः।।५६।।रामोविरा
मोविरजोमार्गोनेयोनयोनयः।।वी

रः शक्तिमतांश्रेष्ठोधर्मोधर्मविदुत्तमः ॥
६१ ॥ वैकुंठः पुरुषः प्राणः प्राणदः प्रण
वः पृथुः ॥ हिरण्यगर्भः शत्रुघ्नो व्याप्तोवा
युरधोक्षजः ॥ ६२ ॥ ऋतुः सुदर्शनः का
लः परमेष्ठीपरिग्रहः ॥ उग्रः संवत्सरोद

२० वैस.

दो विश्रामो विश्वदक्षिणः ॥ ९४ ॥ विस्तारः
स्थावरः स्थाणुः प्रमाणं बीजमव्ययं ॥ अ
र्थोऽनर्थो महाकोशो महाभोगो महाध
नः ॥ ९५ ॥ अनिर्विण्णः स्थविष्ठोऽभूर्धर्मयू
पो महामखः ॥ नक्षत्रनेमिर्नक्षत्रीक्षमा

त्तामः समीहनः ॥ २५ ॥ यज्ञइज्योमहे
ज्यश्चक्रतुः सत्रंसतांगतिः ॥ सर्वदर्शीवि
मुक्तात्मासर्वज्ञोज्ञानमुत्तमं ॥ २६ ॥ सु
व्रतः सुमुखः सूक्ष्मः सुघोषः सुख
दः सुहृत ॥ मनोहरोजितक्रोधोवीरबा

२१ वैस·

पै

दुर्विसारदाः ॥ ६६ ॥ स्वापनः स्ववशो व्यापी
नैकात्मा नैककर्मकृत ॥ वत्सरो वत्सलो
वत्सी रत्नगर्भो धनेश्वरः ॥ धर्मगुद्धर्म
कृद्धर्मी सदसत्क्षरमक्षरं ॥ अविज्ञाता
सहस्रांशुर्विधाता कृतलक्षणः ॥ ६७

गभस्तिनेमिःसत्वस्थःसिंहोभूतमहे
श्वरः॥आदिदेवोमहादेवोदेवेशोदे
वभृद्गुरुः॥७०॥उत्तरोगोपतिर्गोप्ताज्ञा
नगम्यःपुरातनः॥शरीरभूतभृद्भो
क्ताकपींद्रोभूरिदक्षिणः॥७१॥सोम

२२ वैस

पोमृतपः सोमः पुरुजित्पुरुसत्तमः ॥ वि
नयोजयः सत्यसंधो दाशार्हः सात्वतां
पतिः ॥ ७२ ॥ जीवो विनयिता साक्षी मुकुं
दोमितविक्रमः ॥ अंभोनिधिरनंतात्मा
महोदधिशयोंतकः ॥ ७३ ॥ अजो महा

द्वेःस्वाभाव्योजितामित्रःप्रमोदनः॥
आनंदोनंदनोनंदःसत्यधर्मास्त्रिविक्र
मः॥७४॥महर्षिःकपिलाचार्यःकृत
ज्ञोमेदिनीपतिः॥त्रिपदस्त्रिदशाध्य
क्षोमहाशृंगःकृतांतकृत्॥७५॥म

२३ वैस·

हावराहो गोविंदः सुषेणः कनकांगदी
गुह्यो गभीरो गहनो गुप्तश्चक्रगदाध
रः॥७६॥ वेधाः स्वांगोजितः कृस्नो दृढः
संकर्षणोच्युतः॥ वरुणो वारुणो वृक्षः
पुष्कराक्षो महामनाः॥७७॥ भगवान्भा

गह्वानेहीवनमालीहलायुधा॥ आदि
त्योऽन्योऽतिरादित्यःसद्भिस्स्वर्गतिसप्त
मः॥ ७८॥ सुधन्वाखेडपरश्चर्दोरुणलोम
विलप्रहः॥ दिवःस्पृक्सर्वेह्नव्यासो
वाचस्पतिरयोनिजः॥ १५॥ त्रिसामामासा

२३ वैस॰

हावराहोगोविंदःसुषेणःकनकांगदी
गुह्योगभीरोगहनोगुप्तश्चक्रगदाध
रः॥७६॥वेधाःस्वांगोजितःकृष्णोदृढः
संकर्षणोच्युतः॥वरुणोवारुणोवृक्षः
पुष्कराक्षोमहामनाः॥७७॥भगवान्भ

गह्वानेह्नीवनमालीहलायुधः॥आदि
त्योज्योतिरादित्यःसहिष्णुर्गतिसत्त
मः॥७८॥सुधन्वाखंडपरशुर्दारुणोद्र
विणप्रदः॥दिवःस्पृक्सर्वदृग्व्यासो
वाचस्पतिरयोनिजः॥१४॥त्रिसामामासा

२४ वैस०

मानोमानमतिर्वाल्मेयतेभिषक ॥ संन्यास
कृछमः शांतोनिष्टाशांतिः परायणं ॥८०
शुभांगः शांतिदः स्रष्टः कुमुदः कुवले
शयः ॥ गोहितोगोपतिर्गोप्ता वृषभा
क्षोवृषप्रियः ॥ ८१ ॥ अनिवर्त्तीनिवृत्ता

त्मासंक्षेप्ताक्षेमकृच्छिवः॥श्रीवत्सव॥
क्षाः श्रीवासः श्रीपतिः श्रीमतांवरः
६४॥ श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनि
धिः श्रीविभावनः॥ श्रीधरः श्रीकरः
श्रेयः श्रीमांल्लोकत्रयाश्रयः॥ ६५

२५ वैस·

स्ववतःस्वंगाःशतानंदोनंदिर्ज्योतिर्गणे
श्वरः॥ विजितात्माविधेयात्मासत्की
र्तिश्छिन्नसंशयः॥८४॥उदीर्णःसर्वतश्च
क्षुरनीशःशाश्वतःस्थिरः॥भूशयोभू
षणोभूतिर्विशोकःशोकनाशनः॥८५

अर्चिष्मानर्चितः कुंभो विशुद्धात्मा वि
शोधनः॥ अनिरुद्धोप्रतिरथः प्रद्युम्नो
मितविक्रमः॥ ७८॥ कालनेमिनिहा वी
रः शौरिः शूरजनेश्वरः॥ त्रिलोकात्मा
त्रिलोकेशः केशवः केशिहा हरिः॥

२६ वैस·

८७ ॥ कामदेवःकामपालःकामीकांतः
कृतागमः ॥ अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वीरोनं
तोधनंजयः ॥ ८८ ॥ ब्रह्मण्योब्रह्मकृद्ब्रह्मा
ब्रह्मब्रह्मविवर्धनः ॥ ब्रह्मविद्ब्राह्मणो
ब्रह्मीब्रह्मज्ञोब्राह्मणप्रियः ॥ ८९ ॥ महा

क्रमो महाकर्मा महातेजो महोरगः ॥
महाक्रतुर्महायज्वा महायज्ञो महाह-
विः ॥ ९० ॥ स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः
स्तोता रणप्रियः ॥ पूर्णः पूरयिता पुण्यः
पुण्यकीर्तिरनामयः ॥ ९१ ॥ मनोजवस्ती

१० वैम

र्धकरोवसुरेतावसुप्रदः॥वसुप्रदोवासु
देवोवसुर्वसुमनाहविः॥२१॥सद्गतिःस
त्कृतिसत्तासद्भूतिसत्परायणः॥शूरसे
नोयदुश्रेष्ठःसन्निवासःसुयामुनः॥भू
तावासोवासुदेवःसर्वासुनिलयोन

लः ॥ दर्पहा दर्पदो दृप्तो दुर्धरोथापराजि
तः ॥ ५४ ॥ विश्वमूर्त्तिर्महामूर्त्तिर्दीप्तमू
र्त्तिरमूर्त्तिमान् ॥ अनेकमूर्त्तिरव्यक्तः
शतमूर्त्तिः सनातनः ॥ ५४ ॥ एकोनै
कः सवः कः किं यत्तत्पदमनुत्तमं ॥ लो

२८ वैस-

कबंधुलोकनाथोमाधवोभक्तवत्सलः॥
सुवर्णवर्णोहेमांगोवरांगश्चंदनांगदी॥
वीरहाविषमःशून्योघृताशीरचलश्चलः
८१॥अमानीमानदोमान्योलोकस्वामी
त्रिलोकधृक॥सुमेधामेधजोधन्यः

सत्यमेधाधराधरः ॥ ८७ ॥ तेजोवृषोद्यु-
तिधरः सर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ प्रग्रहोनि
ग्रहोव्यग्रोनैकशृंगोगदाग्रजः ॥ चतु
र्मूर्तिश्चतुर्बाहुश्चतुर्व्यूहश्चतुर्गतिः ॥
चतुरात्माचतुर्भावश्चतुर्वेदविदेकपा

२५ वैस॰

व॥१००॥समावर्तोनिवृत्तात्मादुर्जयोदुर
तिक्रमः॥दुर्लभोदुर्गमोदुर्गोदुरावासो
दुरारिहा॥१०१॥शुभांगोलोकसारंगः
सुतंतुस्तंतुवर्धनः॥इंद्रकर्मामहाक
र्माकृतकर्माकृतागमः॥१०२॥उद्भवः।

सुंदरः सुंदो रत्ननाभः सुलोचनः ॥ अ
र्को वाजसनः शृंगी जयंतः सर्ववि
जयी ॥१०३॥ सुवर्णबिंदुरक्षोभ्यः सर्ववा
गीश्वरेश्वरः ॥ महाह्रदो महागर्तो म
हाभूतो महानिधि ॥१०४॥ कुमुदः कुं

वृ० वैस०

दरः कुंदः पर्जन्यः पावनोनिलः ॥ अमृतां
शोमृतवपुः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ॥ १०५
सुलभः सुव्रतः सिद्धः शत्रुजिच्छत्रुता
पनः ॥ न्यग्रोधोदुंबरोश्वत्थश्चाणूरां
ध्रनिषूदनः ॥ ६ ॥ सहस्रार्चिः सप्तजि

द्धः सर्वैश्वर्यसमवाहनः ॥ अमूर्तिरनघो
चिंत्यो भयकृद्भयनाशनः ॥७॥ अणु
र्बृहत्कृशः स्थूलो गुणभृन्निर्गुणो
महान् ॥ अधृतः स्वधृतः स्वास्यः प्रा
ग्वंशो वंशवर्धनः ॥८॥ भारभृत्कथितो

३१ वैस.

योगीयोगेशःसर्वकामदः॥आश्रमः
श्रमणःक्षामःसुपर्णोवायुवाहनः॥
धनुर्धरोधनुर्वेदोदंडोदमयितादमः
अपराजितःसर्वसहोनियंतानियमो
यमः॥१०॥सत्ववान्सात्विकःसत्यःस

त्यधर्मपरायणः॥ अभिप्रायः प्रिया
र्हार्हः प्रियकृत्प्रीतिवर्धनः॥ ११ ॥ विहा
यसगतिर्ज्योतिः सुरुचिर्हुतभुग्विभुः
रविर्विरोचनः सूर्यः सविता रविलो
चनः॥ अनन्तोहुतभुग्भोक्ता सुखदो

९२ वैस॰

नैकहोग्रजः ॥ अनिर्विण्णः सदामर्षी लो
काधिष्ठानमद्भुतः ॥ १४ ॥ सनात्सना
तनतमः कपिलः कपिरव्ययः ॥ स्व
स्तिदः स्वस्तिकृत्स्वस्ति स्वस्तिभुक्स्व
स्तिदक्षिणः ॥ १५ ॥ अरौद्रः कुंडलीच

श्रीविक्रमपूर्जितशासनः ॥ शब्दाति ॥
गः शब्दसहः शिशिरः शर्वरीकरः ॥
९५ ॥ अक्रूरः पेशलो दक्षो दक्षिणः
मिणांवरः ॥ विद्वत्तमो वीतभयः पुण्य
श्रवणकीर्त्तिनः ॥ ९६ ॥ उत्तारणो दुः ॥

सू३ वैस·

ष्कृतिहा पुण्यो दुःस्वप्ननाशनः ॥ वीरहा ॥
रक्षणः संतो जीवनः पर्यवस्थितः ॥ १७ ॥
अनंतरूपोनंतश्रीर्जितमन्युर्भयापहः ॥
चतुरश्रो गभीरात्मा विदिशो व्यादि ॥
शो दिशः ॥ १८ ॥ अनादिर्भूर्भुवो लक्ष्मीः

सुवीरोरुचिरांगदः॥ जननोजनजन्मा
दिर्भीमोभीमपराक्रमः॥९९॥आधार
निलयोधातापुष्पहासःप्रजागरः॥
ऊर्ध्वगःसत्पथाचारःप्राणदःप्रणवः
पणः॥१००॥प्रमाणंप्राणनिलयःप्राण

३४ वैस॰

भूत्मात्मजीवनः ॥ तत्त्वंतत्त्वविदेकात्माज
न्ममृत्युजरातिगः ॥ २१ ॥ भूर्भुवःस्वस्तरु
स्तारः सवितापपितामहः ॥ यज्ञोयज्ञ
पतिर्यज्वायज्ञांगोयज्ञवाहनः ॥ २२ ॥
यज्ञभृद्यज्ञकृद्यज्ञीयज्ञभुग्यज्ञसाधनः

ज्ञांतकृत्यज्ञगुह्यमन्नमन्नादएवच॥
१२॥ आत्मयोनिःस्वयंजातोवैखानः॥
सामगायनः॥ देवकीनंदनःस्रष्टाक्षि
तीशःपापनाशनः॥ शंखभृन्नंदकी
चक्रीशार्ङ्गधन्वागदाधरः॥ रथांगपा

२८ वै.स.

च्योऽर्थी वा श्येमाप्नुयात् ॥ भक्तिमान्यः स
दोत्थाय शुचिस्तद्गतमानसः ॥ सहस्रं
वासुदेवस्य नाम्नामेतत्प्रकीर्तयेत् य
शः प्राप्नोति विपुलं ज्ञातिप्राधान्यमेव
च ॥ अचलां श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नो

त्वनन्तमं ॥ ३९ ॥ नमयंकुविद्याप्नोति वीर्यं
तेजश्चविंदति ॥ भवन्त्यरोगोघ्नतिमान्ब
लरूपगुणान्वितः ॥ ४० ॥ रोगार्त्तोमुच्य
तेरोगाद्बद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ भया
न्मुच्येतभीतस्तुमुच्येतापन्नआपदः

२३॥ दुर्गाण्यतितरंत्याशु पुरुषः पुरु
षोत्तमं॥ स्तुवन्नामसहस्रेण नित्यं भक्ति
समन्वितः॥२४॥ वासुदेवाश्रयो मर्त्यो
वासुदेवपरायणः॥ सर्वपापविशुद्धा
त्मा याति ब्रह्म सनातनं॥२५॥ न वासु

देवभक्तानामशुभंविद्यतेक्वचित्॥१
जन्ममृत्युजराव्याधिभयंनैवोपजाय
ते॥२८॥इमंस्तवमधीयानःश्रद्धाभ
क्तिसमन्वितः॥युज्येतात्मसुखक्षांति
श्रीधृतिस्मृतिकीर्तिभिः॥नक्रोधोन

३८ वैप्र·

नमात्सर्यंनलोभोनाशुभामतिः॥भवं
न्तिकृतपुण्यानांभक्तानांपुरुषोत्तमे॥
१८॥द्यौःसचंद्रार्कनक्षत्राखंदिशोभूर्म
हादधिः॥वासुदेवस्यवीर्येणविधृता
निमहात्मनः॥ससुरासुरगंधर्वंसय

क्षोरगराक्षसं॥जगद्वशेवर्त्ततेदंकृष्ण
स्यसचराचरं॥४०॥इंद्रियाणिमनोबु
द्धिःसत्वंतेजोबलंधृतिः॥वासुदेवात्म
कान्याहुःक्षेत्रंक्षेत्रज्ञमेवच॥४१॥स
र्वागमानामाचारःप्रथमंपरिकल्प

३५ वैस॰

ते॥ आचारप्रभवोधर्मोधर्मस्यप्रभुरच्युतः
५२॥ ऋषयःपितरोदेवामहाभूतानिधा
तवः॥ जंगमाजंगमंचेदंजगन्नारायणो
द्भवं॥ योगोज्ञानंतथासांख्यंविद्याःशि
ल्पादिकर्मच॥ वेदाःशास्त्राणिविज्ञा

नमेतत्सर्वंजनार्द्दनात् ॥५५॥ एकोविस्नु
र्महद्भूतंपृथग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रीँल्लो
कान्व्याप्यविश्वात्माभुंक्तेविश्वभुगव्य
यः ॥५६॥ इमंस्तवंभगवतोविस्नोर्व्या
सेनकीर्त्तितं ॥ पठेद्यइच्छेत्पुरुषःश्रेयः

प॰ वैस॰

प्राप्नुवंति च ॥४६॥ विष्णुप्रत्यक्षमेतं देवं
जानंतः प्रभविष्णवे ॥ भजंति ये पुष्कराक्षं
न ते यांति पराभवं ॥४७॥ युधिष्ठिर उवा
च ॥ पद्मपत्रविशालाक्ष पद्मनाभसु
रोत्तम ॥ भक्तानां मनुरक्तानां त्राताभ

व

जनार्दन॥७०॥श्रीभगवानुवाच॥योमां
नामसहस्रेण स्तोतुमिच्छति पांडव सो
हमेकेन श्लोकेन स्तुत एव न संशयः
७१॥ नमोस्त्वनंताय सहस्रमूर्तये सम
हस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे सहस्र

नाम्ने । पुरुषाय शाश्वते ॥ सहस्रकोटीयु
गधारिणे नमः ॥ ५० ॥ नमः कमलनाभा
य नमस्ते जलशायिने ॥ नमस्ते केशवा
नंत वासुदेव नमोस्तु ते ॥ ५१ ॥ वासनाद्वा
सुदेवस्य वासितं भुवनत्रये ॥ सर्वभूत

निवासीनंवासुदेवनमोस्तुते ॥ ५४ ॥ न
मोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहिताय
च । जगद्धितायकृष्णायगोविंदायन
मोनमः ॥ ५५ ॥ आकाशात्पतितंतो
यंयथागच्छतिसागरे ॥ सर्वदेवनम

५२ वैस·

स्कुरः केशवं प्रति गच्छति ॥ ५५ ॥ एषानिः ।
केशकः पंथा यत्र सेव्यते हरिः ॥ कृपस्य
ते विज्ञानी याज्ञो विदुर्वहिताग मे ॥ ५६ ॥
सर्ववेदेषु यत्सु एव सर्वतीर्थेषु यत्फ
ले ॥ तत्फलं समवाप्नोति स्तुत्वा देवे

जनार्दनं ॥ ५८ ॥ घोतरः पठतेनित्यं त्रिका
लं केशवालये ॥ द्विकालमेककालं वा
क्रूरं सर्वं व्यपोहति ॥ ५९ ॥ दह्यंते रिपु
वस्तस्य सौम्याः सर्वे सदाग्रहाः ॥ वि
लीयंते च पापानि स्तवे ह्यस्मिन्प्रकी

ध० वै स०

र्तिता॥ प८॥ येनध्यातःश्रुतोयेनयेनायंप
ठितःस्तवः॥ दत्तानिसर्वदानानिसुराः
सर्वेसमर्चिताः॥ प९॥ इहलोकेपरेवापि
नभयंविद्यतेक्वचित्॥ नाधीशसहस्रंयो
धीतेद्वादश्यांममसन्निधौ॥ ८०॥ पठेन्ना

मसहस्रेन गवां कोटिफलं लभेत ॥ शि
वालये पगे नित्यं तुलसीवनसंस्थितः
नरो मुक्तिमवाप्नोति चक्रपाणिवचो
यथा ॥ ब्रह्महत्यादिकं पापं सर्वं पापं वे
विनश्यति ॥ ८२ ॥ इति श्री महाभार
विलघेशौतियापानि ग्रन्थपापस्यकाकथा ॥

जै.म.
२४

ते शतसहस्र्यां संहितायां वैयासिक्यां शां
तिपर्वणि यज्ञमानुशासने दानधर्मे भी
ष्मो विष्णोर्नाम सहस्रस्तोत्रं संमाप्तं
॥ शुभमस्तु ॥ ॥ ॥ ॥ म५ ॥ ५ ॥ ॥

गी

ग्जन
उवाच
पार्थप
श्यता:
द:॥क
छ्वा

मेजय।
शरतल्पे
स्तभा।
पितामह
थमुत्स्व
॥२॥

वान्देहं केचिद्योगमधारयत् ॥ वैशंपा
यन उवाच ॥ स्थूलस्थावद्दितो राजन्नुष्टु
विर्भूत्वा समाहितः ॥ भीष्मस्तु करुणा
द्दूलदेहोत्सर्गे समाप्ययत ॥ ३ ॥ निवृत्ते
मानेत्वयने सूर्ये रवौ दिवाकरे ॥ समावि

२ भीस्त·

ध्यायन्नात्मानमात्मन्येव समाहितः ॥३॥

प्रज्ञापतस्य चाहं त्वां माहेमास्तपा

शिव ॥ प्राजापत्येव नतद्ब्रेमध्यंप्रामेदि

वाकरे ॥४॥ विकीर्णं प्रभुरिवादित्याभी

ष्मः प्राणमानेर्द्धृतः ॥ प्रभुप्रभेपरयाल्ल

ष्णाच्छ्रुतो ब्रह्मलोके मंत्रोमे: ॥ ॥ व्यासेन
वेदश्रवसा नारदेन सुरर्षिणा ॥ ॥ देव
स्थानेन वात्स्यानेन श्यामाकेन समंत
ना ॥ द्वि ॥ तथा जैमिनिना वैवपैलेन च
महात्मना ॥ शांडिल्य गौतमेन मैत्रेयेभा

रू भीज॰

रह्मज्ञेनधीमता॥७॥प्रोक्तेनयाज्ञवल्क्या
नश्लोकेनलिखितेनच॥देवराजेनधीरे
णदृढमन्त्रविशेषानकैः॥८॥एतैष्टान्यै
र्मुनिगणैर्महाभागैर्महात्मभिः॥श्र
द्धान्वितैःपुरस्कारैर्वैष्णवैर्दृढव्रतैः॥९॥

ग१

भीष्मस्त्वं पुरुषव्याघ्रः कर्मणा मनसा
गिरा ॥ प्राप्तवान्लयगतः क्रमेण मद्योगोग्रो
ज्ञलिः श्रुविः ॥ १० ॥ स्वरेण हृष्टपुष्टमन
त्युक्षावमाक्षसूदने ॥ योगीश्वरेप्यमना
मेविरमंजिरमंजगत्पति ॥ ११ ॥ कृतेनज

गणास्त्वथासिद्धमहोरगाः॥ देवादे
वर्षयश्चैवयंविदुःदुःखभेषजं॥१६॥
देवासुरनगंधर्वायक्षराक्षसकिन्न
राः॥ येनजानंतिकोह्येषकृतोवाभग
वानिति॥१७॥ यस्मिन्विश्वानिभूता

तितिक्षंतिचविध्वंतिच ॥ गतार्भूता
निभूतेशासूत्रेमणिगणाइव ॥ १८ ॥
ग्रस्यविग्रस्यकर्तासौनगानग्लस्यु
पांपतिः ॥ वहंतिनगतोध्वंसंया ।
त्मपरिचिंतकाः ॥ १९ ॥ यस्मिन्नित्यंग

६ भीरत्तं -

तेतेतैोरहेस गोवति प्रति ॥ सहस्रद्रथि
तेविष्वेविष्वेगे विष्यकं मेतिः ॥ २० ॥ ह
रिं सहस्रशिर सेसहस्रकमलेहृणा
सहस्रबाहुमकुटे सहस्रवदनोज्व
ले ॥ २१ ॥ प्राह्नोरा घलेदेवे यविष्व ।

स्यपरायणे ॥ अणेलीयसामणेलीयासे
स्यविशेषवस्यलीयसो ॥ २४ ॥ गरीयसो
गरिशेवश्येशेवश्येयसोमपि ॥ यंवा
केषुनवाक्येषुनिमन्त्रपतिमन्त्रे
व ॥ २३ ॥ स्मरणातिमत्यकर्माणामत्य

७ गीता·

सत्येषु कर्मसु ॥ वर्तमिष्वन्तरात्मानेस
न्तस्थेमां त्वत्तोपतिं ॥ २४ ॥ येहित्वैर्देव
मर्वातिगहे: परमतामभि: ॥ यस्मिंत्रि
लोकान् पर्यस्तेय इदं गोष्टुन्नतिष्ठति ॥ २५ ॥
सर्वात्मा सर्ववित्सर्वः सर्वगः सर्वभा

वतः॥ यहेदेवंदेवकी देवी वसुदेवादजी
जनत॥ २६॥ भौमस्यब्रह्मलोगत्रैमोही
प्रमग्निरिवारिणिः॥ यमतन्यक्ष्पी
ताप्नीरात्मानं वीतकल्मषं॥ २७॥ ह
स्नानेनायमो विंदेपप्रपेत्पात्मन्यव

ब्रर्षिमहोरगाः ॥ २४ ॥ प्रयतानिंमर्येतिपर
मेहरवभेषजे ॥ अनादिनिधनंदेवमात्म
योनिंसनातनं ॥ २५ ॥ अप्रतर्क्यमविज्ञे
यंहरिंनारायणंविभुं ॥ अतिवागेवदक
मोत्तमतिसूर्योग्नितेजसं ॥ अतिबुद्धी

द्विधात्मानं तं प्रपद्ये जगत्पतिम् ॥ ३४ ॥
यं विष्णुमकर्त्तारं जगतस्तस्थुषां पतिं
वदंति जगतोध्यक्षमक्षरं परमं पदं ॥ हि
रण्यवर्णं यं गर्भमदितेर्दैत्यनाशनं
एकं द्वादशधा जज्ञे तस्मै सूर्यात्मने

१० श्रीरु·

नमः ॥२६॥ यस्मिँल्लोके देवान्पितृन्कुलेतर्पयेथं
त्वमृतेनमः ॥ यस्य राज्ञा ह्विजीनीनां तस्मै
सोमात्मनेनमः ॥२७॥ येवृहृतेवृहत्व
केयमग्निंचमहाध्वरे ॥ येविप्रसेद्यागा
येतितस्मैदेवात्मनेनमः ॥२८॥ महत

त्मनमः पारेषुरुषं ह्यतितेजसं ॥ येज्ञा
त्वामृत्युमत्येतित्तस्मैज्ञानात्मनेनमः
नृप ॥ ऋग्यजुः साममसंख्यातंरूपा
ईदं विवाकृते ॥ येममतंतत्वंतत्वेनित
स्मैयज्ञात्मनेनमः ॥४०॥ यः स्वपर्लि

घसैनोमकुंहोगात्रविवृक्षितः एधे
तं हृद्वत्सा मत तस्मै स्तोत्रात्मनेनमः ॥
५१॥ यः सद्‌स्व सवे यत्तेजत्ते विष्णुस्तना
मृषिः ॥ हिरण्यगर्भः प्राक्रुनितस्मै ता ॥
र्त्यात्मनेनमः ॥ ५२ ॥ पदांगसत्यपर्वाणि

स्वरव्येनतनमूर्धनि ॥ समाहृत्येन्द्रियस्त्वं
तस्मैवागात्मनेनमः ॥ ४८ ॥ यत्नोगोयो
वराहोवैभूत्वागामुज्जहारह ॥ लोक
त्रयहितार्थायतस्मैवीरात्मनेनमः ।
४९ ॥ यः श्रोतेयोगमास्थायपर्यंकेना

११ श्रीस्त·

गामृषिते ॥ फणा सहस्र रचितेतस्मै तिङ्
त्मनेनमः ॥ ५५ ॥ यष्ठि नेतिसतांसेन्
मृतमामृतयोनिना ॥ धर्माध्यक्षाय वह्
रागैस्तस्मै सत्यात्मनेनमः ॥ ५६ ॥ ह्
तापानमखैर्देवैध्यायतेस्मकलेज्ञ

गत्॥ हविः प्रथमभोक्तारं तस्मैभो
क्तात्मनेनमः॥ ५७॥ ध्येव्यक्तस्थित
मव्यक्तं विविक्वंति महर्षयः॥ दैव
दैवत्वमासीनं तस्मै देवात्मनेनमः
५८॥ धात्रि धात्मानमात्मस्थं हृतेधा

इतिभिर्नित्यैः ॥ प्राहुः सूक्ष्मदर्शिनः सांख्या
स्तस्मै सांख्यात्मने नमः ॥ ४९ ॥ यं विनि
द्रा जितश्वासः शांतात्मानो जितेंद्रियाः
ज्योतिः पश्यंति युंजानास्तस्मै योगा
त्मने नमः ॥ ५० ॥ अपुण्यपुण्योपरमा

येपुनर्भवतिर्भयाः॥प्रोक्ताःसंन्यासि
नोयांतितस्मैमोक्षात्मनेनमः॥५१॥
यस्याग्निरास्यंद्यौर्मूर्धाखंनाभिश्चर
णौक्षितिः॥सूर्यश्चद्दिशःश्रोत्रे
तस्मैलोकात्मनेनमः॥५२॥संभव्य

१५ भीष्म० सर्वभूतानिकृत्वावैकालोवंजगत॥ बा
लःस्वपितियस्यैकतस्मैमायात्मने
नमः॥ ५३॥ योसौयुगसहस्रांतेप्रदी
प्तार्चिर्विभावसुः॥ संभक्षयतिभूता
नितस्मैघोरात्मनेनमः॥ ५४॥ अज

स्यनाभौ संभूते यस्मिन्विश्वं प्रतिष्ठि
ते ॥ पुष्करं पुष्कराक्षस्य तस्मै पद्मा
त्मने नमः ॥ ५५ ॥ सहस्रशिरसे चैव
पुरुषायामितात्मने ॥ चतुःसमुद्र
पर्याययोगनिद्रात्मने नमः ॥ पद्

भूतंभव्यंभविष्यंच भूतानांप्रभुरव्ययः
योग्रजःसर्वभूतानांतस्मैभूतात्मने
नमः॥५७॥यस्यकेशेषुजीमूतान
द्यःसर्वांगसंधिषु॥कुक्षौसमुद्राश्च
त्वारस्तस्मैतोयात्मनेनमः॥५८॥

ब्रह्मावक्त्राभुजौदत्त्रंकृत्स्नमूरूदरं
विशः॥ पादौयस्याश्रिताःशूद्रास्त
स्मैवर्णात्मनेनमः॥ ५४॥ अन्नपाने
धनमयोरसप्राणविवर्द्धनः॥ यो
धारयतिभूतानितस्मैप्राणात्मनेन

१६ भीष्मस्त

मः ॥ ६० ॥ वैकृतोज्ञाठवष्ट्रेवपावकः

स्पृविवेव ॥ दहनः सर्वभूतानांत

स्मैब्रह्मात्मनेनमः ॥ ६१ ॥ विषयेवर्त्त

मानानांयंतेवैशेषिकैर्गुणैः ॥ प्राहु

र्विषयगोप्तारंतस्मैगोप्त्रात्मनेनमः

॥ ६२ ॥ ज्वलनार्केंदुताराणां ज्योतिषां दि
व्यरूपिणां ॥ यस्तेजयति तेजोसित
स्मै तेजात्मने नमः ॥ ६३ ॥ अममेयप्रा
मीराय सर्वतो बुद्धिचक्षुषे ॥ अपारप
रिणामाय तस्मै दिव्यात्मने नमः ॥ ६४ ॥

१० भील·

युगेष्वावर्त्तते योसौ दिवमास्ययनहायनैः
सर्गप्रलययोः कर्त्ता तस्मै कालात्मने
नमः ॥ ९५ ॥ परः कालात्परो यस्मात्परः
सदसत्तत्परः ॥ अनादिरादिर्विश्वस्य
तस्मै विश्वात्मने नमः ॥ ९६ ॥ अंतमत्तान

मिदंज्ञानंज्ञात्वा येचव्यवस्थितं ॥ यं
ज्ञानेनाधिगच्छति तस्मै ज्ञानात्मनेन
मः ॥ ९७ ॥ जटिने दंडिने नित्यंलंबोद
रशरीरिणे ॥ कमंडलुनिषंगाय तस्मै
ब्रह्मात्मनेनमः ॥ ९८ ॥ यांखिनेगास्ति

१८ श्रीरा·

नेचैवशाङ्गिने पीतवाससे ॥ वनमालाध
रायैचैतस्मै कृष्णात्मने नमः ॥ हृसमस्म
स्निग्धपार्श्वाय व्याघ्रचर्मनिवासिने
त्रिशूलडमरुहस्ताय तस्मै रुद्रात्मने
नमः ॥ ७० ॥ शिरःकपालमालायत्वा

ईश्वरमतिवासिने ॥ मित्रोदनवारीणय
तस्मैनत्योत्मनेनमः ॥ ७१ ॥ योमोहयति
भूतानिस्नेहपाशानुबंधनैः ॥ सर्गस्य
रक्षणार्थायतस्मैमोहात्मनेनमः ॥
७२ ॥ पंचभूतात्मभूतायभूतानांनिध

१५ श्रीस.

नायच॥ अक्रोधक्रोधमोहायतस्मैश्री
नात्मनेनमः॥७३॥ यःक्षीरोदतीरपर्यंके
दिव्यनागविभूषिते॥ फणासहस्ररवि
तेतस्मैनिद्रात्मनेनमः॥ नदेवानचगं
धर्वानदैत्यानचदानवाः॥ नविदुर्यस्य

तत्वद्दितस्मैतन्मात्रात्मनेनमः॥ विष्मा
यमरुतेचैवरुद्रादित्याश्विनौयच
वसवःसिद्धसाध्याश्चतस्मैदेवात्म
नेनमः॥ अव्यक्तबुद्ध्यहंकारोमनो
भूतेन्द्रियाणिच॥ तन्मात्राणिविशेषश्च

२० भीष्म

स्तुतस्मै तत्त्वात्मनेनमः ॥७७॥ यंहि सू
क्ष्मंविचिन्वंतियेतं सूक्ष्मविदोजनाः
सूक्ष्मतत्त्वाभिदंब्रह्मन तस्मै सूक्ष्मात्मने
नमः ॥७८॥ स्वरूपास्त्रिमतिएवोक्ष
भयःपरंदेहिनः ॥ यस्यगात्रेषुसंभ

तातस्मैरुद्रात्मनेनमः॥७९॥ताराम
येकालनेमिंहत्वादानवपुंगवं॥द
दौराज्यंमहेंद्रायतस्मैभक्तात्मनेन
मः॥८०॥आब्रह्मस्तंभपर्यंतंजगत्स
र्वंकरोतियः॥यस्मादुत्पद्यतेदेही

९१ श्रीत॰

तस्मै बीजात्मने नमः ॥ ७ ॥ मत्स्यरूपम
ह्रो कृत्वा वेदनाहृत्य वेदसे ॥ रसातले
हृदो यष्पतस्मै मत्स्यात्मने नमः ॥ ८ ॥
द्वीराब्धौ कूर्मरूपो यः पृष्ठेनामृतमं
थले ॥ दृष्टानो मंदरं तं गं तस्मै कूर्मात्म

तेनमः॥८३॥वाराहंरूपमास्थायमहीं
सवेनपर्वतां॥उज्जहारैकदंष्ट्राग्रेतस्मै
क्रोडात्मनेनमः॥८४॥नारसिंहींवपु
र्भूत्वासर्वलोकभयंकरं॥हिरण्यक
पूपपुंजघ्नेतस्मैसिंहात्मनेनमः॥८५॥

२२ भीस्त

पिंगेक्षणसटंयस्यरूपंदंष्ट्रानखायुधं॥दा
नवेंद्रांतकरणंतस्मैदृप्तात्मनेनमः॥५६
वामनंरूपमास्थायबलिंसंयम्यमाय
या॥त्रैलोक्यंक्रांतवान्यस्तस्मैक्रां
तात्मनेनमः॥जमदग्निसुतोभूत्वारा

मः पश्च मात्रले॥ जत्तानकार्नेवीयो
हीत्तसैरांत्मनेनमः॥८८॥ त्रिसप्तकृत्वा
यस्मैकोधर्मेवृक्षोनगौरवान्॥ जन्हा
नत्रियास्वेत्रेनस्मैकोपात्मनेन
मः॥८९॥ त्रिसप्तकृत्वापृथिवींकृत्वा॥

४३ मौल·

नित्तत्रियांपुरा ॥ कश्यपपाश्रमंद्दीप्राहात्त
स्मैद्योगात्मनेनमः ॥ ४० ॥ रामोर्दैप्रारास्थि
र्मूत्वासेतुंकृत्वामहोदधौ ॥ जघानरा
द्रसेप्राद्दीत्तस्मैतत्त्वात्मनेनमः ॥ ४१ ॥
चक्रिलोगदितेनित्यंलोगल्लापृथपा

रित्ते॥ अनंतबलदेवायतस्मैभद्रा
त्मनेनमः॥ ५४॥ योहल्लीमुसल्लीश्री
मान्नीलांबरधरःस्रुविः॥ रामायरौ
हिणेयायतस्मैयोगपात्मनेनमः॥
५५॥ रामनवोम्नचणीकृत्वापुनर्बुहेत्व

मागतः॥ धर्मस्य रक्षणार्थाय तस्मै बुद्धा
त्मने नमः॥४४॥ ब्राह्मणस्य सुतो भूत्वा
कल्किरूपेण यो हरिः॥ कल्पांते मंद
रे त्सवेत स्मै कल्पात्मने नमः॥४५॥ दे
वकीनंदनः श्रीमान्नरांद्रघ्नेति वि

मुः॥ क्रुधितो भूभृतां दृप्येन तस्मै कस्मात्म
नेनमः॥४६॥ वसुदेवसुतो भूत्वा कस्मा
त्मानेह गोकुले॥ कंसस्य तव वधार्थाय
तस्मै क्रीडात्मने नमः॥४७॥ दात्रिया
णां सहस्राणि प्रयुक्तान्यर्बुधोनिव। या

वद्धीज्ञारते युद्धे तस्मै क्रीडात्मने नमः ॥ स
घः सर्वप्राणिनां प्राणः सा देहूपो व्यव ॥
स्थितः ॥ अन्तरंतरमात्मायतस्मै सोख्या
त्मनेनमः ॥ सप ॥ रसातलगतः श्रीमा ॥
नूनंतोभगवांहरि ॥ सर्वधारयते योस्मै

तस्मै योगात्मने नमः॥१००॥ यस्मिन्स
र्वं यतः सर्वं यः सर्वं सर्वतश्च यः। यश्च
सर्वमयो नित्यं तस्मै सर्वात्मने नमः॥१०१
विश्वकर्मा नमस्तेस्तु विश्वात्मा विश्व॥
संभवः॥ अपवर्गोसि भूतानां पंचानां

पैतस्थितः ॥२४॥ नमस्ते त्रिषु लोकेषु नम
स्ते परतस्त्रिषु ॥ नमस्ते सर्वदेहीनां त्वं हि
सर्वपरायणः ॥२५॥ नमस्ते भगवन्विष्णो
लोकानां प्रभवाव्यये ॥ त्वं हि कर्त्ता हृ
षीकेश संहर्त्ता चापराजितः ॥२६॥ येन

पश्यामितेभावान्दिव्यान्दिविष्ठव
त्मेस्व ॥ तत्त्वपश्यामितत्त्वेनयत्तेरूपं
सनातनम् ॥ ५ ॥ घोष्ठातेपिरसात्वा
मापश्चोदेवीवस्वेधश ॥ विक्रमेत्व
यालोकाः पुरुषोसिसनातनः ॥ ६ ॥

२७ भीष्म·

अतसीपुष्पसंकाशंपीतवाससमच्यु
तं ॥ येनमस्यंतिगोविंदंनतेषांविद्यते
भयं ॥ ७ ॥ नारायणःपरंब्रह्मनाराय
णःपरंतपः ॥ नारायणःपरंसर्वंनारा
यणःपरानारं ॥ ८ ॥ यच्चाविस्मयंस

२८ भीस्त

तिर्विस्वीहितः॥ वाग्परैर्नाचिंतितोदेवःप्रे
घतोमेजनार्दनः॥११॥ वैशंपायनउवाच॥
एतावदुक्त्वावचनंभीष्मस्तद्गतमानसः
नमस्कृत्यैवकृष्णायप्रणाममकरोत्तदा
॥१२॥अभिगम्यतुयोगेनभक्तिंभीष्मस्य

ते यथ्यृा विस्त्रमये ह्विः ॥ यथा विस्म
मये सर्वं पापं तापा यते तथा ॥ ९ ॥ त्वां
प्रपन्नाय भक्ताय गतनिर्मिषो जिपीय
वे ॥ यत्कुर्यः पुंडरीकान्न संध्याय स्वस्
रेष्ठ्रःऽ ॥ १० ॥ इति विद्यातपो यो निरयो

माधवः॥ त्रैलोक्यदर्शनं ज्ञानं दिव्यं द-
त्वा ययौ हरिः॥ ९३॥ तस्मिन्नुपरते देवे
ततस्ते बलशालिनः॥ भीष्मं च प्रानकैः
सर्वे प्रणोसंते पुनः पुनः॥ ९४॥ भीष्मे
वाणिभिश्छिन्नकंठे प्रयाणं स्वर्गे महामति

२॥ भीस्त

मू॥ ते त्वं वं नम्व विधाग्याः कोपावे पुरु
षोत्तमं॥ ५॥ विहित्वा भक्तियोगं तं भीष्म
स्य पुरूषोत्तमः॥ महर्षीनो न्यायमते ह्यो
भीष्ममेवान्वपद्यत॥ ६॥ केशवः सा
त्यकिष्वेवाघं यनेकेनन्नागमत्र॥ अप

रेण महात्मानौ युधिष्ठिरधनंजयौ
१७ ॥ भीमसेनौ यमौ चोभौ रथमेके
समाश्रितौ ॥ कृपो यु युत्सु सत्तनष्ठ
सेजयश्चापरे रथे ॥ १८ ॥ नरश्चैवंग
नाकारैः प्रयाताः पृथग्भामाः ॥ ने

भीस्त

नघोषेण महताकोपयंतो वसुंधराम्
१८॥ ततो गिरः पुष्पवर्षवरस्त वैरिताः
सुरादिभिः॥ पश्यिमस्मनाप्त्रसूवे॥ कु
तोजलिं प्रणनमस्थापरेंनन सकेषा
वोमुहितमनाः स्वबाहतः॥२०॥ अना

द्दिनिधनंदेवमप्रमेयपराक्रमं॥ लो
काध्यक्षंस्तवन्नित्यंसर्वपापैःप्रमु
च्यते॥२५॥क्रूरोरता:क्रूसाममनुम्प्रवं
तिराद्रौचक्रूसेपुनत्र ष्यिमाये॥तेभि
न्नदेहा:प्रविशंतिकुंसंद्विवर्षचामे

३१ भीस्म·

त्रेक्कतेक्कतायो ॥ २४ ॥ मुक्तापदेदिवाभूमौ

गंगायांगोत्तरायणे ॥ धन्यास्तातमरिष्यं

तिहृदयस्थजनार्दने ॥ २५ ॥ येयोगिनः

प्राणवियोगकालेयत्वेकवित्तेविति

वेमूर्यंति ॥ सादास्तुरस्ताद्धरिमीद्द ॥

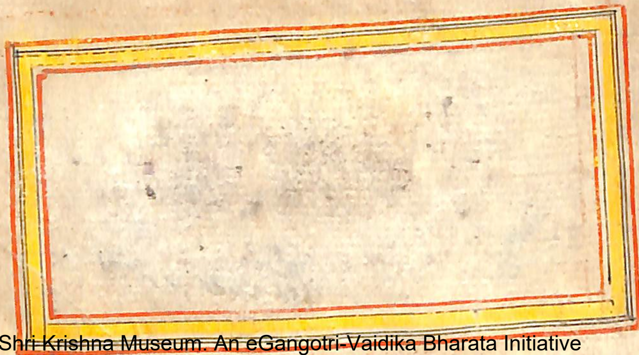
मालः प्राप्तान्न द्वैप्रामकालोद्भिमी
स्थः ॥२४॥ इति सर्वेयः पठति श्राद्धेथ
व्वतः श्रृणोति वा यउऋल मंदनल वे
सचक्रधृत्स्त्रतिदनकिंचिद्घोडनो
ननार्दतेप्रविष्टोलिहद मंदवे ॥२५॥

९२ भीस्त-

असितनितिथितधारेयस्यचक्रेकराग्रे
मणिकनकविचित्रेकुंडलेयस्यक
र्णे॥अमरपतिसदृक्षैःसेव्यतेयस्य
मालाहस्तरक्तनिहंताश्रीयतोवा
सदेवा॥९२॥सनवरात्रःसमाप्तोयं

विष्णोरद्भुतकर्मणः॥ गंगेयेनप्र
णीतोमहापातकनाशनः॥ इति श्री
महाभारतेशतसहस्र्यांसंहितायां
वैयासिक्यांशांतिपर्वणिभीष्मस्तव गंगेयर्मेषु॥ ॥
राज्ञासमाप्तः॥ ॥ ६

मरणेयज्जपेन्नाथं चैत्र [illegible] न्तु स्मरेत्
पंचभागमनु [illegible] गतः
परमंपदमाप्नोतितन्मेबुद्धिर्व्यवस्थिता
२ ॥ श्री नारद उवाच ॥ श्रीवत्सांके [illegible] ही
जंमनंतंलोकमा [illegible] यावज्जल

३ श्रुत स्म

गतिं॥ ७ ॥ओंकारमाहितःकृत्वामामनुस्म
त्यवात्मनी॥एकाग्रःप्रयतोऽभ्यत्वात्विमंमे
त्रमशरीरंत्यजेत॥ ८ ॥ओंनमोभगवतेवासुदेवा
य॥अनेनेशाप्यतेदेवमव्यक्तंपुरुषोत्त
मे॥प्रवक्ष्येमोक्षनिर्दिष्टंसमच्युतेपरमेष्ठ

रे ॥ ८ ॥ पुराणं पुरुषं विस्वमनंतलोकसा ।
क्षिणं ॥ प्रपद्ये पुंडरीकाक्षं मीक्षेअकाल्वके
पिते ॥ १० ॥ लोकनाथं सदृश्वादामसंपर
मं पदं ॥ भगवंतं प्रपद्येऽहं भूतभव्यभवत्प्र
भुं ॥ ११ ॥ स्रष्टारं सर्वलोकानामनंतबलपौ

५ अनु॰ स्मृ॰

रूपं ॥ पद्मनाभं हृषीकेशं प्रपद्ये सत्यमव्य
ये ॥ १२ ॥ हिरण्यगर्भमभोगर्भममस्मृतं विष्णुतो
मुखे ॥ प्रभाकरमनाद्यंतं प्रपद्ये भास्करद्यु
तिं ॥ १३ ॥ सदसत्त्वाश्रि[illegible] देवं वैकुंठं तास्यवा
हनं ॥ प्रपद्ये [illegible] वरेण्यं पुरुषं मधु प्रदं

ध॥ नारायणं नारसिंहं ह्यो गात्मा ते सना
तने॥ प्राणं सर्वभूतानां प्रपद्ये ध्रुवमी
श्वरं॥ ९५॥ अव्यक्तो ध्यानगम्यस्त्वं नमव्यक्तो
यः परः प्रभुः॥ येस्मात्परतरं नास्ति तस्म
स्मिन्पारं गतः॥ ९६॥ चिंतयंतो हि ये

५

नित्यं ब्रह्मलोके प्राप्तानां दयया प्रभो || निष्कामं येनाधि
गच्छति तमस्मि शरणं गतः || १७ || जिते
न्द्रिया महात्मानो ज्ञानध्यानपरायणाः
यं प्राप्य न निवर्तंते तमस्मि शरणं गतः
१८ || यः प्रभुः सर्वभूतानां येन सर्वमिदं

ततं॥ चराचरगुरुर्देवः सोभी।विसृः प्र
सीदत॥१५॥एकार्णवेन जगतान्सर्वेयोव
सुभ्यस्थितोविभुः॥अग्रस्रोतोनिर्गतः
पुत्रस्तातमस्मिन्यापुनर्भागतः॥१०॥यस्मा
ज्ञातःपुरोब्रह्मा[illegible]तिःपितामहः

६ मन
स्मं

प्रसीदत्वसमेविष्णुःपितामहश्वरःप्रभुः॥
२१॥यःपुराप्रलयेप्राप्तेनष्टेलोकेचरा
चरे॥एकस्तिष्ठतियोगात्मासमेविष्णुः
प्रसीदतु॥२२॥पर्जन्यःपृथिवीसस्यंका
मोधर्मःक्रियात्म... मे॥२३लाकाःप्रभुर्मे

सर्वास्तु देवाः प्रसीदन्तु ॥ २३ ॥ अग्निसोमार्क
नाराणांब्रह्मेरुद्रेंद्र योगिनां ॥ स्वामिसु ये
स्यतेजोसिसमोविस्नः प्रसीदन्तु ॥ २४ ॥ वन्तु
भिष्णुवन्तु भिष्णुहाभांगपंचभिरेवच ॥ रूप
तेचंनहाभांनसमैनाभाल्मेनमः ॥ २५ ॥

अन
७ स्म

दिवाकरस्य सौम्याद्रि मध्ये चैव व्यवस्थितं ॥
देवदेवमिति ज्ञेयं प्राहुः स महात्मा प्रसीदतु ॥
२९ ॥ अथ यस्मिंमहात्मा च दुर्विज्ञेयः स मा
ततः ॥ आस्थितः प्रकृतिं भुंक्ते स महात्मा
प्रसीदतु ॥ ३० ॥ देवत्वं चैव धाम्नि भुंक्ते मक्त

तिवक्ष्यामस्यैः॥ मतो गुणाश्च योगमंत्रो
समहात्माप्रसीदति॥२८॥ सांख्ययोगश्च
योगात्मा साधयत्येव महर्षयः॥ योति
रित्वा विमुच्यते स महात्मा प्रसीदति:
२९॥ श्रामीताभेष्यप्रयोगाभ्रेतमाताभेष्य

अन
स्म

अत्रेयः षेडष्याम्र विस्मृतिर्वृषाकपिः ॥ त्रि
गुणे पंच कालायन नमस्ते ज्ञानसागर ॥ २५
नमस्ते सर्वतोभद्र सर्वतोक्षिशिरोमुख ॥ नि
र्विकार नमस्तेऽस्तु साक्षिभूतोऽन्नवस्थिते ॥
२६ ॥ श्रीतीर्थ घनमस्त्वभ्येलिंगेस्वमन्

खसिलरोह्नम॥ समोभूतेषु संयोगं न पुनर्भव ग
जन्मनी॥४२॥ नाहंकारेण बद्धो हि तथा॥
सत्वादिभिर्गुणैः॥ न धर्मो न ह्यधर्मो वा न पुन
र्भव जन्मनी॥४३॥ विषयैरिन्द्रियैर्देवमा
मेभ्यास्समागमः॥ पृथ्वि ...नमेघ्राणे

११ ग्रंस

यातमेरसनाजले ॥५४॥ वदन्द्रैतामानेया
त्तस्यार्णो मेयात्त्रमारुते ॥ प्राब्रोस्याकाशम
प्येतवेद्दोवैकारिकंमनः ॥५५॥ अहंकार
प्यमेबुद्धिंत्वपिबुद्धिसमेतच ॥ वियोगःस
वेकारेहःगौर्गं तेष्वमेभवेत ॥५६॥ सत्ले

२अत्तमक्कैव१

कृतिंमविर्णोत्वमे॥ साकेवत्वप्रदंदेवीमयोत्व
परमेतव॥५७॥एकभावोभ्वीवात्वमामेन
न्मभवेत्पुनः॥नमोभगवतेतस्मैविस्ववेम
भविस्रवे॥५८॥त्वकमनात्वद्दत्तपातालस्यन्द
कात्वत्वरायणः॥त्वामे॰न्नहृ॰रंतित्येम

१२ प्रत.

रणोवर्षेपस्थिते ॥४९॥ पूर्वदेहे[illegible]णाधेमेव्या
धयस्तेविप्रांतमो ॥ मदेयेतवक्तुः लोनिक्ष
णामेप्रतिमच्यतो ॥५०॥ विनिर्षिंधांतमेरा
गाधेमयापूर्वेसंचिताः ॥ अन्वेलोगांतमि
कामितद्विषोः ममंपदे ॥५१॥ कैर्मेद्रिया ॥

त्तिसंयमस्थं[illegible]वृद्धीक्रियात्तव॥ हृद्योद्वि
यात्तिमनसित्वहंकारेनध्यामतः॥पर
स्त्वहंकारेनध्यावृद्धौबुद्धिंचात्मनियोज
येत्॥जिनवृद्धीक्रियापरमेष्ठुष्ठाबुद्धेः
परात्परं॥५२॥माघाय[illegible]तिलस्या

[illegible]

हृयेन सर्वमिदं ततं ॥ यत्मना स्मातिसंघो
ज्य परमात्मा नमस्कार्यं ॥ ५५ ॥ एवं बुद्धीः प
बुद्धा न्मभतेन पुनर्भवे ॥ नमो भगवते नमः
येन सर्वमिदं ततं ॥ ५५ ॥ श्री हं भागवनम्स्त
स्यत्मनाशै ...रेश्वरः ॥ नमस्याद्वै नमः ।

स्यामिसत्त्वमेनमगुणप्रपति ॥५९॥ इमामन्तस्स
तिं हि ज्ञो वै स्मर्वीपापनाशिनीं ॥ स्वमेवुहस्य
पठेत्त्रिसंध्यं वापि यः स्मरेत् ॥५०॥ अपि पा
पसमाचारः सोपि याति परं पदं ॥ माएव
वापि संप्राप्तो यदस्मान्तरं स्मरेत् ॥५१॥

१५ [illegible]व

पुत्रयेजतेयोमांमाधकोविधिपूर्वकं ॥ ६२ ॥
अश्वमेधसहस्राणांसहस्रंयःसमाचरे
त् ॥ नासौतत्फलमाप्नोतिमद्भक्तायद्दा
द्यात् ॥ ६४ ॥ इष्टंदत्तंतपोधीतंव्रतानिनि
यमाश्चये ॥ स[illegible]मतांह्निताप्राप्यज्ञानप्राप्ति

निर्विद्धा ॥ ६५ ॥ तस्मात्स्वदेव्यासाधुभ्यः
सर्वेमस्माभयंकरी ॥ कान्तैाचव्याघ्रवीद
घ्यानन्तनल्पकदावत ॥ ६६ ॥ कांतारवन
दुर्गेषुकृतेचभयमेमचे ॥ दस्युभिःसवि
रुद्धस्तुनामभिर्मोप्रकीर्तिमेत ॥ ६७ ॥ ज

१६ भ्र॰

लोरत्नवागादः स्थलेरत्नअमनः॥ श्र
टव्योतरसिंहस्तुसर्वतः पातुकेपातः॥ ह
सकृद्दष्ट्वा रितेयेनहरीरित्यक्षरद्वयं॥ ब
द्धः परिकरस्तेनमोक्षायगमनंप्रति॥ छ
तस्मात्त्वमेवदेवर्षेध्यायिस्वान्तेंह्रिनोद्द

रि॥ स्त्र्वाध्यामतनः सिद्धिं प्रयंद्द्यसित
द्धवं ॥ ७१ ॥ तादेव मामिवैकं नेयोमिनोद्ध
दृवेनव ॥ मङ्क्ता यत्र गायेतित त्रीतिषा
मिताहस ॥ ७२ ॥ वै॥ प्रा॥ मा॥ न्य॥ नारा॥ वा॥ व॥ एवंस
देवदेवेन नारदः प्रतिबोधितः ॥ चकार

केशवेभक्तिं समाख्यं कुरु भूपते ॥ ७२ ॥ सं
सारह्वसी मंत्रो यः ख्यातो किलकथ्यते ॥
नतध्यायति यो देही कथयामि च तत्त्वे
७३ ॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्तः परं चह्मवाप्नुया
त् ॥ ७४ ॥ इति श्रीम हाभा रते पा त साद

ति श्रीम[illegible] नेश्वरसहस्रांशसंहिता

यां विश्वधर्मोत्तरे ग्रन्थ स्मृतिः समाप्ता

शुभमस्तु ॥ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥

लोत्पलकह्लारपुंडरीकोपशोभितं
कमलैश्चपत्रैश्च कांचनैः समलंकृ
तं ॥ ३८ ॥ पत्रैर्मरकतप्रख्यैः पुष्पैः कां
चनसंनिभैः ॥ फलैः कीचकवेणुद्
नोपसंनादपरिवेष्टितं ॥ ३९ ॥ अत्यद्भुतं

११ गमो

मद्धास्थाने विविक्षमिश्चिराज्जले ॥ प
तयोन्ननविस्त्रीर्णहृणधोन्ननमाष्टु ॥
ते ॥ ४० ॥ खोनेनद्विग्रणंप्रोक्तंमारद्यौरि
वनिर्मले ॥ उपद्वारायदेवानोस्तिद्दा ॥
द्यर्विनपंकजे ॥ ४१ ॥ तस्मिन्सरसिद्दः

ह्यात्माविज्ञेयोनलभ्योह्यायः॥ प्रसीद्रा
ह्मगजेंद्राणोउरा[illegible]ॐमहाबलः॥
धर॥ ग्रुखदंतोज्वलन्मुखः कद्वि
ह्नतृखूरूपः॥ अनामामगजाक्रोन
कोणुपरिवारितः॥ धर॥ मदस्त्रावी

१२ गमो·

जलाकोद्वीपाद्वारीतपर्वतः ॥ वास
यत्रमधर्मेहेतमद्दानैरावतोपमः ॥४
४॥ गजोघेजनसंकाशेमहाचलित
लोचन ॥ तृषितःपात्तुकामोसावव
तीर्णोथ्वनन्तरः ॥४५॥ गृहीतस्तस्पत

त्रो घेग्राद्धस्लस्सम्रुप द्यते: ॥ स्वनीलप
कनवने स्थ्य मध्येगतः सखी ॥ षट्
गृहीतस्तेन रैदं लम्भ्हे ग्गावच्यक्रम्
त्रिता ॥ प्रयंतीनां करोप्न नां क्रोपर
तीनां च हास्फले ॥ ५७ ॥ नीघंतेपक

१३ गमो-

ञवते ग्राहेणातिवलीयसा ॥ गजेष्वा
कर्षते तेनो ग्राहद्रपाकर्षते जले ॥ ५६ ॥
तयोर्बासीन्महा युद्धं दिव्यं वर्षसहस्त्र
कं ॥ नागपाशैःसयुतः पाशौर्निष्प्रयत्नग
तिः कृत ॥ ५७ ॥ वेष्ट्यमानः सघोरैस्तु

काश्चैनोगोदहेतत्या॥ विस्मृषैवच य
याणकाविक्रोमात महारवान्॥ प॰
व्याधितः सेनितस्माद्दो गृहीतो घोर
कर्मणा॥ परमापदमापन्नो मनसा
चिंतयद्धरिं॥ ५॥ सतन्नागावंस्त्री

१४ रामो-

मान्नारायणात्परायणः॥ तमेवशरणंदे॥
वेगतः सर्वैस्त्वमनात्तहो॥ ५४॥ एकोग्नानि
गृहीतात्मागिष्णुहेमोन्तरात्मना॥ जन्म
जन्मेतराम्पासाद्रक्रिमानगारुडध्वजे
॥५५॥ नान्यंदेवंमहादेवात्मनयामास

केशवात ॥ द्विश्वाङ्क स्वर्गमूर्द्धोनंभूपा
हगगनोद्दं ॥ पथ ॥ आदित्यङ्कनयनम
नेतेविष्णुतोमुखे ॥ अमृतात्मानमेघा
मंप्रांखवक्रगाद्यरं ॥ पम ॥ सद्दस्वप्न
मनामानमादिदेवमनोविभ्रम ॥ प्र

१३ १५ गमो.

गृह्यपुष्पकराग्रेणकोचनेकमलोन्नमे
पद॥ नैवेद्यमनसाध्यात्वापूजांकृत्वाज
नार्दनं॥ श्रापद्धिमोत्तमन्विकुनाजले
त्रमदीरयेत॥५७॥ गजेंद्रउवाच॥ न
मोमूलप्रकृतयेअजितायमहात्म

ने॥अनाश्रयायदेवायनिस्पृहायत
मोनमः॥८८॥नमआद्यायबीजाय
आर्षेयायप्रवर्त्तिने॥अनंतरायसै
कायअव्यक्तायनमोनमः॥८९॥
नमोरम्यायगूढायसगलायसरए

वर्त्तिने ॥ अनतर्क्योयाप्रमेयायपुराणा
यनमोनमः ॥ ६० ॥ नमःशिवायशां
तायनिष्किंचनायशास्विने ॥ सनातना
यसर्वांयअनलायनमोनमः ॥ ६१ ॥
नमोजगत्स्थितिज्ञायगोविंदायनमो

नमः॥ नमोस्तुपद्मनाभायसोम्याघो
गोद्भवायच॥ ९४॥ विष्णवेष्वरायदेवाय
प्रियायहरयेनमः॥ नमोस्तुतस्मैदे
वायनिर्गुणायमहात्मने॥ नमोदे
वादिदेवायस्वभावायनमोनमः॥ गीता

१० नामो·

नारायणायविष्णायदेवानांपरमात्म
ने॥ ८४ ॥ नमोनमःकारणावामनाय ।॥
नारायणायामितविक्रमाय॥ श्रीशा
र्ङ्गचक्रासिगदाधराय॥ नमोस्त्वस्मैपु
रुषोत्तमाय॥ ८५ ॥ गुह्यायवेदतिल ।

कायमहोदराय ॥ सिंहाय दैत्यनिष
नाय चतुर्भुजाय ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रमुनिवा
रणसंस्तुताय देवोत्तमाय किरजाय
नमोच्युताय ॥ ९९ ॥ नागेंद्रदेहशाय
नाशानसहप्रियाय ॥ गोपीहृदमप्र

१८ गमो·

कनीलघनोपमाय॥पीतांबरायमधु
कैटभनाशनाय॥विष्णायवारस्त्रक्क
रायतमोघ्नाय॥८७॥नाभिपद्मनालक
मलस्थचतुर्मुखाय॥क्षीरोदकार्ण
वितिकेतनयोगभताय॥नानाविवि

त्रमुक्तसंगाद्भुतलाय ॥ योगीश्वरा
यविराजायनमोवराय ॥ ८८ ॥ भक्तिप्रि
यायवरदीप्तिसुदर्शनाय ॥ फुल्लार
विंदविपुलायतलोचनाय ॥ देवेंद्र
विघ्नशमनोद्यतपौरुषाय ॥ नाराय ।

१४ गमो॰

णायविरज्ञायनमोच्युताय॥ हंस॥नारा
यणायनरलोकपरायणाय॥काला
यकालकलनायनलोचनाय॥रा
मायरावणविनाशकृतेयमाय॥धी
रायधीरतिलकायमहोदराय॥१०

पद्मासनायमणिकुंडलभूषणाय
केशांतकौशिभुपालविनाशनाय
गोवर्द्धनायस्वरपाञ्चविनाशनाय
दामोदरायविरजायनमोवराय ७
पद्मासनायविदुषायमनाय लोका

घ

२० गमो·

यनायात्मभवोद्भवाय ॥ नारायणाया
त्महितायनाय ॥ महावराहायनमः
स्करोमि ॥ १२ ॥ कूटस्थमव्यक्तमचिंत
रूपेनारायणेकारणमादिदेवे ॥ युगां
तवोदेवधु रसदैवपूर्णे ॥ तंवासुदेवंप्र

रणंप्रपद्ये ॥७३॥ अहस्यमक्षेयमनंत
मव्ययमहर्षयोब्रह्ममयंसनातनम् ॥
वदंतिपूर्वेपुरुषंपुराणंतंवासुदेवंश
रणंप्रपद्ये ॥७४॥ यन्निर्मितंतत्तस्यज
लोकत्रकंजोर्महावराहस्यमहींविदा

३१ रामो॰

ये॥ विधुत्वंतोरेवमयेप्तारीरंलोकांत्तर
स्थामृतयोवहंति॥ ७५॥ योगेषुरेवारु
चिविचमैालिंतेयेसमदेप्रकृतेःप
रस्य॥ देवत्रमात्मप्रवरंवरेएपंतंवा
मदेवपारलेमपद्ये॥ ७६॥ कार्येक्रिय

कारणमप्रमेयं॥ हिरण्यबाहुंवरपद्म
नाभं॥महाबलंवेदनिधिंसुरेशं॥नमे प्र
जामिविष्णुंशरणंजनार्दनं॥७७॥कि
रीटकेयूरमहाहेतिश्चैः रत्नैंतमालं
कृतसर्वगात्रं॥पीतांबरंकांचनभक्ति

२३ गमो

नमस्तस्मैवराहायलीलयोद्धरतेमहीं
खुरमध्यगतोयस्यमेरुःखणखणाय
ते॥८१॥प्रभवंसर्वभूतानांनिर्गुणंपरमे
श्वरं॥प्रपद्येब्रह्मसंज्ञानांयतीनांपर
मांगतिं॥८२॥भगवंतेउत्तमाध्यवनमद

परमं पदं ॥ प्रार्थ्यं नारायणं तं प्रप
द्ये भक्तवत्सलम् ॥ ८४ ॥ त्रिविक्रमं त्रि
लोकेशं लोकानां प्रपितामहं ॥ यो
गात्मानं महात्मानं प्रपद्येहं जनार्द
नं ॥ ८५ ॥ आदिदेवमजं शम्भुं व्यक्ताव्य

२५ गामो-

के सनातने ॥ नारायणाम्मणीयो संप्रव
हे ब्राह्मणः प्रिये ॥ रक्ष ॥ श्रीकृपाणाय दे
वाय नमः सर्वेसत्त्वात्मने ॥ प्रपद्ये देव
देवेषामणीयो समणोर्येषा ॥ ८७ ॥
एकाय लोकत्रयायाय परतः परमा

त्मने॥ नमः सहस्रशिरसेग्रनेताघन
मो नमः॥ ८८॥ तमेव शरणं देवमृष
यो वेदपारगाः॥ कीर्तयंति वयं सर्वे
ब्रह्मादीनां परायणं॥ ८९॥ नमस्ते पुं
डरीकाक्ष भक्तानामभयंकर॥ सुब्र

२५ गमो

त्राणपतनमस्तेस्वङ्गाद्दिमोशारण्णागते॥
१०॥तावद्भवनमेडःखेविंतासेसारसा
गारे॥यावत्कमलपत्रक्षनमस्करोमित
तार्हंते॥११॥श्रीभीष्म उवाच॥भक्तिन
स्यतुसंचिंत्यनातास्यामोघसेत्तवा

नु॥ प्रीतिमान्मां सा मं ऽत्रेन नु श्रुत्वा वचनं ग
द्धधाः॥ ४५॥ श्रीमहाद्याचार्य उवाच। देवि सुराज
गाम स्त्रोत्रमः॥ सान्निध्यं कल्पयाम्य
सतस्मिन्नक्षरसिलोकधृत॥ ४६॥ गा
द्गस्तोत्रं जैद्भवते च प्राहं जल्पापाय

२८ गमो·

न्॥ सल्लेहणासप्रमयांतमानरसामधुवृहद
न॥सध॥तल्लस्येधारयामासमग्राहेव
क्रेणमाधवः॥ मोवयामासनागेंद्रपा
शैर्भ्रः पारणागातें॥ सप॥ सद्विदेवल
पायेनहेहंहंगर्भेवसंनमः॥ इदम

स्यपारंगछेद्राजन्नपूज्यन्नमेश्रुतं ॥
५६ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथंश्रापोद्भवे
नागेगंधर्वाणांमहात्मनां ॥ एतदि
छाम्यहंश्रोतुं ॥ विस्तरेणपितामह
५७ ॥ श्रीभीष्म उवाच ॥ हाहाहूहूर्वे

२० रामो॰

इतिख्यातोऽत्र न वाद्य विचारयेः॥ इति
तौ प्रणिपतितेन देवलेन महात्मना ४८
सर्वर्षीणेन कारंभात तच्चावान्यप्सरोग
णाः॥ प्राक्रस्य पुरतो राजन्नृत्यंति च
स्वमध्यमाः॥ ४९॥ ततस्तोगायमा

श्री

नोत्तगंधर्वैर्मगं।सस्यात ॥ अन्योन्यैव
कृतः स्पर्द्धो प्राकृस्य पुरनत्तदा ॥ ९० ॥
भावयोस्तमयोर्मेघ्येकः श्रेष्ठो गीत
वाद्ययोः ॥ नहदृश्यस्वरप्रेष्ठत्तात्वा
गीतस्य लवदालेः ॥ १० ॥ गांधर्वयोर्वैवः

२८ गमे॰ श्रुत्वामत्पुवाचवपातकक्रत्वः॥ युवयोर्गी
तवाद्येप्रविश्रेर्षतोपलह्यते॥१०१॥ए
कएवमृतिश्रेष्ठोदेवलोनामनामतः
योवयोःसंप्राप्यकेन्नामुद्दिष्यतिनसं
प्राप्यः॥१०२॥ततस्तुतौक्रवचोनिष्प्र

स्यप्रलस्यराजेन्द्रपि॥ रसास्त्रेप्स्वरे॥ ग

तोमहृभोनयकोद्विलोको॥ यनाम

मेतिघ्रतिसहिजागम्यः॥ १०४॥ नतोद

त्रामन्नतिष्ठेवंदेवलेसंप्राप्तवंते॥ त्र

भिवाद्यमहात्मानेमोववतः पार्थ्वेस

२५ गमो

स्थितो ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णाभ्रमेबिनोदेवल्लभ
मीपेदिशोनम ॥ एकास्यवक्रयदेदिय
नेममसवनेते ॥ ६ ॥ स्पष्टकरैनौगाये
नौस्वचिरमधुरस्वरैः ॥ नकिंचिद्वदते
वाक्यं मतिमैनस्यधारणात ॥ ७ ॥ स्व

एवञ्चापिपदंतेषांनाकोंचिद्दृंहतेमतिः
तदातौऋषितैतानस्यदेवलस्यमहा
त्मनः॥८॥ऊचतुस्तौतदावाक्यंगोध
वौकालनौदितौ॥मूढोयंनाभिजा
नातिनिष्प्रयंद्वंद्वगीतयोः॥९॥नि

३१ गमो-

तौ ॥ प्रत्युवाच मुनिश्रेष्ठो गंधर्वो लोभया
न्वितौ ॥ ४५ ॥ मेरुपृष्ठे सरोरम्यं बहुवृक्षस
माकुलं ॥ नानापक्षिनिनादाढ्यं द्वितीय
इव सागरः ॥ ४६ ॥ तस्मिन्सरोवरे रम्ये
नित्यं शूद्रो वसिष्यते ॥ तपार्थे तत्र मा

तेगोगमिष्यतितसंशयः ॥१८॥ तदैव
देवदेवेशो तोष्यतेनात्रसंशयः ॥ ततो
ताराधरणः प्रीतः प्रणपाहीमोचयिष्य
ति ॥१९॥ इत्युक्त्वाक्षुपितातेनवरेसौ
तोषमोदितो ॥ एवंपरायतांतीर्थ्मुक्तायस्कन्दे

३२ गमो-

गाङ्गवान्निद्र॥१५॥क्रोधोपिवरत्वल्पस्य
मद्वजान्तप्रयच्छति॥अापद्विमृक्रोधुग
मज्जोगेधवेणवद्व॥१६॥गज्ञोयिमोद्
तोयातःश्रीकृस्नेनविमोचितः॥नस्मा
कांपःद्विनिर्मेकःप्राणिवांविकृतोभव

त॥२०॥ मत्वस्वैस्वैन[illegible]: आत्मप्राप्तिप
त्वत्तनादेनं॥ गजो गंधर्वराजस्त्वप
वैकुंठत्वमागतः॥२१॥ प्रीतिमानपुंड
रीकाक्षः शरणागतवत्सलः॥ म
मयेतत्वहेवेक्षास्नाभ्यांवेव मप अतः

त्रि

३५ गमो

हरिं ॥ २ ॥ वैकुंठं वंडुषद्दमनं भक्तिदं मधुसू
दनं ॥ एतानि प्रातरुत्थाय संस्मरिष्यंति
ये नराः ॥ ३२ ॥ सर्वपापैप्रमुच्यंते पुण्य
कास्थिता कृष्णध्यान ॥ श्रीभीष्म उवा
च ॥ एवमुक्त्वा महाराज गजेंद्रं मधुसू

हृतः ॥ ३३ ॥ स्पचोयामासहस्तेनगजं
गंधर्वपवव ॥ तौवस्पृष्टौनतःसद्यो
माल्यांबरधराबुभौ ॥ ३४ ॥ तमेवमा
नसंप्राप्यत्रस्मत्तुविदग्गालयं ॥ त
तोदिव्यवपुर्भूत्वादृत्तिरा इयरमेप

दे॥ ३४॥ गच्छति स्म महाबाहो नारायणाप
रायणाः॥ ततो नारायणः श्रीमान्॥
मोक्षयित्वा गजोत्तमं॥ ३५॥ ऋषिभिः २
स्तूयमानोग्रे वेदगुह्यपदाह्वयैः॥ तत
स्तु भगवान् विश्वदुर्विज्ञेयगतिः प्रभुः

ऋ७॥ शंखचक्रगदापाणिरंतह्योनेयुधि
ष्ठिरः॥ गजेंद्रमोक्षणं दृष्ट्वा सर्वेभोजल
घलहा॥ ऋ८॥ वर्धेहिरेमहात्मानेप्रसंना
श्यणेपरं॥ विक्ष्मयोतफलनयनाःत्र
जापतिः पुरः सरः॥ यम॥ धरहंश्रणया

३१ गंमा॰

त्रिसंध्यं प्रातरुत्थाय यः मानवः ॥ माक्कयात्व
रमां सिद्धिंतु: स्नमस्न स्यन फपति ॥ ५० ॥
गंगे इमां हरतां पुण्यं सर्वपापप्रणाशना
नं ॥ प्ग्रीवयेत प्रातरुत्थाय यदीच्छेमायुरा
वाप्नुयात ॥ ५१ ॥ व्रतेनादिक्रतुफलेषु स्म

तेनकथितेनच ॥ गजेंद्रमोक्षणेनैव
सद्यः पापात्प्रमुच्यते ॥ ५२ ॥ मयाते
कथितेराजन्नपवित्रंपापनाशनं
कीर्तयस्वमहाबाहोगजेंद्रस्यमहा
त्मः ॥ ५३ ॥ वर्तितेपुण्यकर्मा ॥ लिप्रच्छक

न्

३८ गमो

लेवर्धते यशः ॥ कीर्त्तिमानपुंडरीका
क्षो गजेंद्रः खोन्नसत्तमान ॥ ५५ ॥ वै
शंपायन उवाच ॥ एतत्श्रुत्वा महाबा
हो भारतानां पितामहात ॥ गजेंद्रमोक्ष
णं राजा कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ ५६ ॥

भ्रातृभिसहितःसम्यक्बाल्यैर्वेद
पार्थैः॥एतन्मयामासद्देवेश्रीपार्श्वेस्थे
मधुसूदने॥४८॥विस्मयोत्फुल्लन
यनाःश्रुत्वानागस्यमोक्षणं॥ऋष
यस्तुमहाभागसर्वेप्राञ्जलयस्तदा

रुरे गामो·

५४ ॥ अग्रजेवरेण्यंवरपद्मनाभेमहाबले
वेदनिधिंस्मरोन्नमे ॥ तेवेदगुह्येपुरुषे ॥
पुराणे ॥ ववेहिरेवेदविदांवरिष्ठे ॥ एत
त्पुण्यंमहाबाहोजनानांपुण्यकर्मणां
सुवर्णेवेदांगोप्तानांपापप्रणश

च्यते ॥४९॥ तस्मात्त्वं हि महाबाहो प्रप
द्येथा गीतां ह्येतां ॥ विमुक्तः सर्वपापेभ्यो प्रा
प्स्येप परमं पदं ॥५०॥ यस्त्वमद्याग्रहं गृही
तकोतरं ॥ स्वशुश्मितेन घ्रवतेमद्याद्वि
पं ॥ विमोदयामासगजेन्द्रमादनः ॥

ग॰ गी॰ २

सत्यवती सुते ॥ धर्मपुत्रप्रहृष्टात्मा प्र
त्युवाच मुनीश्वरं ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भ
गवन् योगिनां श्रेष्ठ सर्वज्ञः सर्वविघ्न
हर ॥ किं तत्वं जिपरं ज्ञाप्यं किं ध्यानं मु
क्तिसाधनं ॥ १ ॥ श्रोतुमिच्छामि तत्सर्वं

बुद्धिमेवतिसन्नम ॥ वे द्व का स उवाच ॥
धर्मराजमहाभाग शृणुवक्ष्यामितत्व
तः ॥ ३ ॥ यत्परं यन्महत्तीतं यज्ज्योतिर
मलेणि वे ॥ तदेव परमं तत्वं कैवल्यपद
कारणं ॥ ४ ॥ श्रीरामेति परं नाम्ने तारकं

रा॰
स्त॰
३

ब्रह्ममेचिंतितं॥ब्रह्महत्यादिपापघ्नमिति
वेदविदोविदुः॥५॥श्रीराममरामेतिजनाये
जपंतिचसर्वदा॥तेषांभुक्तिश्चमुक्तिश्च
भविष्यंतिनसंशयः॥६॥स्तवराजंपुरा
प्रोक्तंनारदेनचधीमता॥तत्सर्वंसंप्रव

स्यामिहर्षिधानपुरःसरं ॥ नायत्र २
यात्रिपामनसर्वोद्योतनकननेदा
रिद्र्यःखणामनेसर्वसंपत्करेशिवे
॥ विनानफलदेदिव्येमोक्षैकफल
साधने ॥ नमस्कृत्यप्रवक्ष्यामितामं

क्रुस्तेनगान्मये ॥ स ॥ अयोध्यानगरेरम्येर
त्नमंडपमध्यगे ॥ स्मरेत्कल्पतरोर्मूले
रत्नसिंहासनेशुभे ॥ १० ॥ तन्मध्येषट्द
लेपद्मेनानारत्नैस्सुवेष्टिते ॥ स्मरेन्म
ध्येदाशरथिंसहस्रादित्यतेजसं ॥ ११

पिनुसंकगनेरामभिंइनीलमणिप्रभे
कोमलांगेविशालाक्षेविद्युद्वर्णेव
राहुते ॥२४॥ भावकोटिप्रतीकाशोकि
रीटेनविराजिते ॥ ग्रैवेयकेहारकंके
हलमेहिते ॥२५॥ रत्नकंकणमंजीरे

ध्येयस्त्वयमानमैत्रिंशो ॥५॥ विष्णोमि
त्रवर्गसिद्धादिस्मृतिभिः परिसेविते ॥ स
नकादिमुनिश्रेष्ठैर्योगिवृंदैश्च सेवि
ते ॥६॥ ग्रामेरघुवरेवीरं धनुर्वेदविशा
रदं ॥ मं[illegible]नीवेला

वने ॥ २० ॥ सर्वप्राण्यार्थे नित्यं तमानंद
करस्थे दरी ॥ कौशल्यानंदनं राममेघव
वेणाधंहरिं ॥ २१ ॥ एवं संचिंतयेद्धि स्वे
यज्योतिरमलं विभुं ॥ प्रहृष्टमानसोऽभ्
त्यामिनिवर्यः स नारदः ॥ २४ ॥ सर्वलो

गी. स्त. ३

कह्नितार्थो यत्नवान्नरः धुनेदत्ते कृतो
जलिपुटो भूत्वा विनयवत्नेद्र नेदहि ॥
३३ ॥ एदे केयत्य रतिनित्यं यद्दनं तेविदा
त्मकं ॥ यदेके व्यापके लोके तद्वये वि
तयाम्यहं ॥ ३४ ॥ विज्ञाते देवे विमला

घतावंप्रसन्नाननरूपंस्वमस्लैकहेतुं ॥ श्रीग
मेवंद्रहरिमादिदेवंपरात्परं ॥ राममहंभ
जामि ॥ २५ ॥ कविंपुराणंपुरुषंपुरस्तात्स
नातनंयोगिजनैर्विचिंत्यं ॥ अणोरणीयो
समनंतवीर्यंप्राणेश्वरंराममसौददर्श

रा.ली. ८

२८॥श्रीनारद उवाच॥नारायणंजगन्नाथ
मभिरामंजगत्पतिं॥कविंपुराणंवागी
शंरामंदशरथात्मजं॥२९॥राजराजेर
घुवरं॥कौशल्यानंदवर्द्धनं॥भर्गंवरे
ण्यंविघ्नेशंरघुनाथंजगद्गुरुं॥३०॥स

त्येसत्यप्रियंथ्येहेंजानकीवल्लभेविभं॥
सेमिविप्रवेंज्ञेणातेकामदेकामलेत्त
त्ते॥२४॥ श्रीरित्यरविमीणानेंह्नालिंमू
र्धेमानामयें॥ श्रनेंदह्नूपिलेसेमेंराघ
वेकरुणामयें॥ २॥ ज्ञामदग्नितपोम्र

रा॰
ल
५

त्रिं रामे परसुधारिलीं वाक्यतिं वरदेवा
वो श्रीपतिं पुछवाहृ ने ॥ १ ॥ श्रीपाहु
धारिलीरामे विक्रमयाने हविप्रदे ॥ ह
लधरविक्रमीप्याने बलराम कृपानि
धि ॥ २ ॥ श्रीवल्लभे कृपानाथ जे स्मार

नमस्तुते ॥ मत्स्यकूर्मवराहादिरूपधा ।
रिणमव्यये ॥ ३३ ॥ वासुदेवं जगद्योनि
मनादिनिधनं हरिं ॥ गोविंदं गोपतिं वि
ष्णुं गोपीजनमनोहरं ॥ ३४ ॥ गोपालं
गोपवेषं च गोपकन्यासमावृतं ॥ वि

ग. ल. १०

हुलसंजसतीकाछोराकृकुसंजगान्मये ॥
नूप॥गोगोपिकासमाकीर्णेवेणवाद
नतत्पर॥नामद्रूपेव.लावेतेकामिनी
कामदेविभ्रे ३८॥मन्मथेमप्रज्ञाना।
ये॥माधवमवाद्यवेषीधांकीकर

श्रीशं श्रीनिवासं परात्परं ॥ ३७ ॥ भूते
शं भूपतिं भद्रं विभूतिं भूतिभूषणं ॥ स
र्वदुःखहरं वीरं दुष्टदानववैरिणं ॥ ३८ ॥
श्रीनृसिंहं महाबाहुं महांतं दीप्ततेजसं ॥
चिदानंदमयं नित्यं प्रणवं ज्यो

ग्रा॰
स॰
११

तिरूपितं ॥ ४९ ॥ आदित्यमंडलगतेनिर्ग
मार्घस्वरूपितं ॥ भक्तप्रियंपदमनेनेवम
क्तानामीप्सितप्रदं ॥ ५० ॥ कैपालेयेक
लामूर्त्तिंकिंक्रु[illegible]कमलाप्रियं ॥ सिद्धा
सनेसमासीनेनित्यं[illegible] ॥

४॥ विश्वामित्रप्रियेदांतेस्वरणत्राणनिय
तवते॥ वलेशेप्रयत्तगुरुवेयत्तपालक
तत्परे॥४५॥ सत्यसंधेजितक्रोधेशरणा
गतवत्सले॥ सर्वक्लेपापहरणेविभीष
णवरप्रदे॥४६॥ दशग्रीवहरेरौद्रेकेश

रा

रा०
स्त०
१२ ५७

वंकोपिमर्द्दनं॥ वालिप्रमथनंवीरंसु
ग्रीवेप्सितराज्यदं॥५५॥नरवानरदेवै
श्चसेवितंहनुमत्प्रियं॥शुद्धंसूक्ष्मंप
रंशांतंतारकंब्रह्मरूपिणं॥५६॥सर्व
भूतात्मभूतस्थंसर्वाधारंसनातनं

सर्वकारणकर्तारं निदानं प्रकृतेः प
रं ॥ ५६ ॥ निरामयं निराभासं निर्विशेषं
निरंजनं ॥ नित्यानंदं निराकारमद्वैतं तन
मसः परं ॥ ५७ ॥ परात्परतरं तत्त्वं नित्या
नंदं चिदात्मकं ॥ मनसा गिरसा नित्य

रा॰ स्तु ९८

प्रणमामि रघूत्तमं ॥ ४८ ॥ सूर्यमंडलम
ध्यस्थं रामं सीतासमन्वितं ॥ नमामि
पुंडरीकाक्षममेयं गुरुतत्परं ॥ ४९ ॥
नमोस्तु वासुदेवाय ज्योतिषां पतये

नमः ॥ नमोस्तु रामदेवाय जगदानं

द्त्तविल्लै ॥ ५० ॥ नमो वेदांतनिष्णाय योगि
ने ब्रह्मवादिने ॥ मायामयनिरस्ताय
प्रपन्नजनसेविने ॥ ५१ ॥ वंदामहे महे
शानं [illegible] कोदंडखंडनं ॥ जान
कीहृदयानंदवंदनं रघुनंदनं ॥ ५२ ॥

गी॰ स्तो॰ २५

उत्फुल्लामलकोमलोत्पलदलश्यामा
यरामायतेकामायप्रमदामनोह
रगुणग्रामायरामात्मने॥योगारूढ
मुनीन्द्रमानससरोहंसायसंसारवि
ध्वंसायस्फुरदोजसेरघुकुलोत्तंसाय

पुंसे नमः॥ पद्म॥ अथोद्भवं वेदविदो वरि
ष्ठमादित्यवस्विंद्रानिलसूर्यसोमाः॥ सर्वात्मि
के सर्वगते विचित्रे नमामि सत्यं तमसः
परस्तात्॥ पद्य॥ निरंजने निःप्रतिमे नि
रीहे निराश्रये निष्कलसर्वपंचे॥ नित्ये

रा॰
ल॰
९५

ध्रुवंनिर्विघ्नेनस्वरूपेनिरंतरंतत्ररमस
हृंभजामि ॥ ५५ ॥ भवाब्धिपोतेभरताग्र
जेतेभक्ताःप्रियदेभानुकुललब्धदीपे ॥ भ
तविनाशेभुवनाधिपत्येभजामिरा
मेभवरोगवैद्ये ॥ ५६ ॥ सर्वाधिपत्येस

ओगाधीवेसस्योविसालेदमयेसस्रूपे ।
सतोणिवंधंगालिमयेणराणेसनान
नेरामममहेमनाभि ॥ ७ ॥ कारीक्रिमा
कारणामप्रमेये ॥ कविंप्रणोकमला
यतासे ॥ कुमारवेद्येकमलामयेते ॥

गी.
[illegible]
१६

कलाद्रुमेग ममहे भज्ञामि ॥ पप ॥ त्रैलो
क्यनाथसरसी[illegible]हादेह्यातिधिंहृदि
विनाणहेतो ॥ मद्दाबलेवेदनिधिंमरे
शेसनातनेरा ममहे भज्ञामि ॥ पस ॥
वेदांतवेद्यैकविमीक्षितारमनाहिम

ध्यानमचिंत्यमाद्यं ॥ ध्येगावतेनिर्मल

मेकरूपेनमामिरामेनमसःपरस्तात

दं ।ध्येयोषवेद्यात्मकमादिमेद्यमजेद

र्शिविश्वमनंतमाद्यं ॥ ध्यपारसंवि ॥

स्त्वमेकरूपेणरात्परंराममहंभना

रा॰ स्त॰
१२

सि ॥ ८ ॥ तत्वस्वरूपं प्रकृतेः पुराणं स्वतेज
सा पूरितविश्वमेकं ॥ राजाधिराजं रवि
मंडलस्थं ॥ विश्वेश्वरं राममहं भजामि
॥ ९ ॥ लोकाभिरामं रघुवंशनाथं हरिं
विदानंदमयं मुकुंदं ॥ अणोरविद्याधि

पतिं कवीन्द्रं नमामि शिरसा मे तमसः पर
स्तात् ॥ ९३ ॥ योगीन्द्र संघैर्ध्यानसेव्य
मानेनाराध्यते निर्मलं मा हृदि देवं न
तोस्मि नित्यं जगदेकनाथं मादित्य
वर्णं तमसः परस्तात् ॥ ९४ ॥ विभूति

रा॰
स्त॰
१८

देविष्णुसूत्रे विराजे राजेंद्रमीशं रघुवं
शनाथं ॥ अचिंत्यमव्यक्तमनंतमूर्त्ति
ज्योतिर्मयं राममहं भजामि ॥ ५ ॥ अ
शेषसंसारविकारहीनमादित्यसं
पूर्णमुखाभिरामं ॥ समस्तसाक्षीत

नमःपरस्मान्नारायणोविस्मदेभजामि
६६॥ मनीडगरुडस्येपरिपूर्णमेकंकला
तिथिंकल्मषनाशहेतुं॥ परात्परंय
त्परमंपवित्रं नमामिरामंमहतोमह
त्तोते॥ ६७॥ ब्रह्मादिसस्मरुद्रपूर्वदेवे

रा॰ स्त॰ ५५

डोदेवता[illegible]स्था॥ आदित्यादिग्रहाश्चैवत्व

मेवाध्येनेंद्र[illegible]॥ नाममा[illegible]ध्यः सिद्धाः

साध्याश्च मरुतः नतस्त्वया॥ विश्वावेदा २

त्वयापत्ताः पुराणं धर्मसंहिता॥ इम

वर्णाश्रमास्त्वयाधर्मोवर्णधर्मास्त्वये

वव॥ यक्षनागाक्षसगंधर्वादिक्पालादि
गनादिभिः॥७०॥ सनकादिमुनिश्रे
ष्ठास्त्वमेवरघुपुंगवं॥ वसवाहोत्रयः
कालारुद्रायकादपास्मृताः॥७१॥ता
रकादयादिकेचैवत्वमेवरघुनंदन॥

रा॰ ल॰ २०

सप्तद्वीपाःसमुद्राश्चनागागन्धर्वास्तथा
द्रुमाः॥७॥स्थावराजंगमाश्चैवत्वमेव
रघुनायके॥देवतिर्यग्मनुष्याणांदा
नवानांतथैवच॥७८॥मातापितातथा
भ्रातात्वमेवरघुवल्लभे॥सर्वेषांत्वपरंब्र

स्त्वमेवसर्ववेदविद्॥७४॥त्वमन्तरंपरे
ज्योतिस्त्वमेवपुरुषोत्तम॥त्वमेवता
रकंब्रह्मत्वंनोन्यानेवाकिंचन॥७५॥
योगातेसर्वगातेस्तत्परंब्रह्मसनातने
राजीवलोचनेरामेप्रणमामिजगत्पत्

रा॰
स्त॰
४१

ति ॥ ७६ ॥ श्रीवेदव्यास उवाच ॥ ततः सम
न्तः श्रीराम ॥ प्रोवाच मुनिपुंगवं ॥ तुष्टो
स्मि मुनिशार्दूल ह्यनेन स्तवराजतः ॥ ७७
श्रीनारद उवाच ॥ यदि तुष्टोसि सर्वज्ञ
श्रीराम करुणानिधे ॥ त्वन्मूर्त्तिदर्शने

नैवहृताश्रीर्हृमममेश्रियैते ॥ १८ ॥ धन्यो
ऽहंकृतकृत्योऽहंपुण्योऽहंपुरुषोत्तम ॥
अद्यमेसफलंजन्मजीवितंसफलंच
मे ॥ १९ ॥ अद्यमेसफलंज्ञानंअद्यमेसफ
लंतपः ॥ अद्यमेसफलोयज्ञस्त्वत्पादा

रा
२२

भोज्ञद्दर्शनात॥ अद्यमेसफलंसर्वंत्वद्राम
स्मरणात्तथा॥ ८१॥ त्वत्पादांभोरुहद्वंद्वे ॥
सद्भक्तिंदेहिराघव॥ ततःपरमसंप्रीतो १
रामःप्राहसनारदः॥ ८२ ॥ श्रीराम
उवाच॥ मुनिवर्यमहाभागमुने।

त्विदं ददामि ते ॥ यत्त्वयावेप्सितं सर्वं
मनसा तद्भविष्यति ॥ ८३ ॥ श्रीनारद
उवाच ॥ वरं नयाचे रघुनाथ युष्मत्पा
दाब्जभक्तिः सततं ममास्तु ॥ इदं प्रि
येनाश्रवरं प्रयच्छ पुनः पुनस्त्वा ८

रा॰
स्त
२३

मयमेवयावे॥८४॥श्रीवेदव्यासउवा
च॥ इत्येवमीडितेनारामेणादावनुसेव
ोतरै॥ विराममहातेजाःसविदा
नंदविग्रहः॥८५॥अद्वैतममलंज्ञा
नंत्वन्नाम्स्मारणोतस्या॥श्चेतधानंज

गन्नाथेपुरस्तस्मात्ताघेच ॥८८॥ इति श्री
स्पुनाथस्यस्तवराजमन्त्रतमे ॥ सर्वे
सौभाग्यमेंपश्चिरायकेन्नतिईप्स
मे ॥८७॥ कश्चिन्नेव्रलप्रवेशावेशनोसा
रमन्त्रमे ॥ ॥ रस्याङ्गस्यतमोंदेवोनव

रा॰
स्तो॰
२४

स्नेहात्मकीर्त्तिते ॥८८॥ यः पठेत्कृष्ण
याद्वापि त्रिसंध्यं ध्यानसमन्वितः ॥ ब्र
ह्महत्यादिपापानि तत्क्षमाशिवह
निव ॥८९॥ स्वर्णस्तेयी सुरापानी गुरु
तल्पयुतानि च ॥ गोवध्यादि पापा

निस्तृतोसिभवानिति ॥४०॥ सर्वैःप
मुच्यतेपापैःकल्पान्तरगणार्जितैः
मानसैर्वाचिकैःपापैःकर्मणासम्रुपा
र्जितैः ॥४१॥ श्रीरामस्मरणेनैवतत्क्ष
णान्नश्यतिध्रुवं ॥ इदंसत्यमिदंसत्यं

रा॰ ति॰ २५

सत्यमेतद्विलोक्यते ॥४॥ रामेसत्यप
रेब्रह्मरामान्नकिंचिन्नविद्यते ॥ तस्मा
द्रामस्वरूपोहि[illegible]सत्यमिदंजग
त ॥४॥ श्रीरामचंद्ररघुपुंगवरा
जवर्यराजेंद्ररामरघुनायकराघवे

सा॥ राजाधिराजरघुनंदनरामभद्र
दासोहमद्यभवतः शरणागतोस्मि
मम॥ वैदेहीसहितेनरघुमनले है
मेमहामेडपेमध्येपुष्पकमासने
मणिमयेवीरासनेसंस्थितं॥ ध्येये

वावयतिमम मपुनेतलेर्वत्तिभिः
परेव्यारव्यानेभरताद्भिर्मिःपरवृत्तेन
मेभनेवणमलेवथ तामेरविकिसी
टकोडलपुतेकेसूवदाराल्वितेसी
तालेकृतवामभागममलेसिंहाप्स

नत्वेविभुं । सुग्रीवादिभिर्वीरैः सुर
गणैः संसेव्यमाने सदा । विश्वामित्र
पराशरादिमुनिभिः । संस्तूयमाने
प्रभुं ॥ ६ ॥ सकलसुरगणनिधानेयोगि
भिः स्तूयमाने भक्तिचित्तविमाने

रा॰
स्त॰
२०

गाकसेंद्रादिमानं॥ महितवृषभयाने
सीतयाप्रेमभमानेस्मृतहृदयविमा
नेब्रह्मणामभिधानं॥५७॥रघुवरतव
मूर्त्तिर्मामिकेमनसाक्षेवरकगति
हरतेनामधेयंस्मरतेमे॥मुनिपाम

त्वल्लभक्त्यामल्लकेतन्त्वदास्मेभव
जलनिधिमग्ने हिमगा ने बंधो प्र
णामरव मह्यं वंदे शि- कूटपति
हरि ॥ कोपाल्या प्रशिमेषु रेज्ञान
कीकेवभवतां ॥१००॥ इति श्री न

रा॰
स्त॰
१६

सा॥ संहितायां नारदोक्तं श्रीरामस्त
वराजस्तोत्रं संपूर्णं ॥ ॥ १६ ॥

श्री गो
गोपय
पेजराले
नारदऋ
मूपकें

णायनमः
श्रीविष्
चमेजप
विरव
श्रीवि

स्वपरमात्मादेवता॥ ग्लैंबीजंसोहंश
क्ति ग्लैंह्रींकीलकंममसर्वदेहरक्षा
र्थेजपेविनियोगः॥ नारदऋषयेनमः
सिरसि॥ अनुष्टप्छंदसेनमः मुखे
श्रीविश्वपरमात्मादेवतायेनमः हृद

नप्रः येनमः

विधे

नप्रः२

६ तिलकसः

ये ॥ श्रमेविनेगद्ये मोहेपाक्किः पादयोः
ॐ क्लीं कीलकं पादयो ॥ ॐ ह्रीं ह्रीं ह्रैं ह्रैं ह्रैं
ह्रीं ह्रूं ॥ मंत्रः ॥ ॐ ह्रीं अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ
ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रूं मध्यमाभ्यां
नमः ॥ ॐ ह्रैं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रौं

कुमकल्पन्यासविधीयते

इति करन्यासः

कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रः करतलक
रपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रां हृदयाय नमः
ॐ ह्रीं सिरसे स्वाहा ॥ ॐ ह्रूं सिखायै वौ
षट् ॥ ॐ ह्रैं कवचाय हुं ॥ ॐ ह्रौं नेत्रत्रया
य वौषट् ॥ ॐ ह्रः अस्त्राय फट् ॥ इतिक

विप·
२

रन्यासः॥ ष्ठेगन्यासः॥ गृहेविनेप्राणाया
मेकृयात॥ शरकेऊभकेरेवके॥ घत्राणके
ष॥ दहिताणानाडिवपुष्ठे॥ वामनाडिवणामे
वाते॥ प्रयधमाते॥ परेषरस्मः प्रकृतेर
नादिमे॥ एकेनिविषेखड्गधागड़ाये॥

र्मंगलंयंसर्वचरा॥चरस्थंनमामिविश्वे
जगदेकनाथं॥ॐविश्वपंजरहारिंयंस
र्वेदुरितिवारणं॥अग्रतेनमस्तावीयंसर्व
प्रवृत्तिकेहेतो॥॥त्रिपुरंदह्यमानमाहर
स्यबलालोहितेनदंद्रंसर्वस्वामिनमानम

वि०
५

रत्नाकरेन्तर्गतं ॥२॥ पादौ रक्षतु गोविंदो जं
घे च वापि त्रिविक्रमः ॥३॥ ऊरू मे केशवो रक्षेत्
कटिं देव जनार्दनः ॥४॥ नाभ्यां वै वासु
देवो रक्षेद् हृदि देवा मनस्तथा ॥ उदरं पद्म
नाभस्तु पृष्ठं पातु माधव ॥५॥ वाम

पार्श्वेस्थितोविष्णुर्हरिःशिरोमधुसूदनः
वाहुभ्यांवासुदेवश्चहृदयेचदामोदर
कंठेरक्षतुवामनःकृष्णमुखमेंले
माधवःकर्णौमलेत्तहृषीकेशस्तुना
सिके नेत्रेनारायणोमेललाटे

विष्णु
५

गरुडध्वजे ॥ कंपालोकेसवोरदेवैकुंठे
सर्वतोदिशि ॥ ७ ॥ श्रीवत्सांकोपिसर्वेषां
मेगानांचैवरत्नत्र ॥ पुल्वेस्मापुंडरीका
तःग्रग्रेघोश्रीधरस्तघा ॥ प दत्तोलोका
रमिंदस्थनेक्रत्याचहमोदरः ॥ पुरुषो

तमस्यवाहूल्यांगापुष्पों। वीतवामस
स॥गदाधरमन्वकोविध्यांसेरवहै घान
तोरिपि॥माकासेवगदारदेत्याता
लेवस्तदर्शनः॥मनेहसहेगाथेषुप
विशेविस्पपेजरां॥विस्पपेजरविसाहै

विप
८

विवसामि महीतले ॥ गजेन्द्रारेवं घोरे सं
ग्रामे शत्रुसंकटे ॥ नदीसंतरणे चैव चो
रव्याघ्रभयेषु च ॥ डाकिनीप्रेतभूतेषु
भयं तस्य न जायते ॥ रक्ष रक्ष महादेव
रक्ष रक्षतु लोकेश्वरः ॥ रक्षंतु देवताः सर्वे

स्माविष्णुर्महेश्वरः॥ जलेरक्षतुवाराहस्थे
लेरक्षतुवामनः॥ अटव्यांमीनृसिंहश्च
सर्वतःपातुकेशवः॥ हिदारन्तेतमोक्ष
योगाश्चोरस्तेनवेदमा॥ पंथानोऽर्गोमे
रन्तेत्स्वर्वमेवचनादेनः॥ गंगाविष्णुस्त

विष्ण

तस्यैवब्रह्महत्यादिकृतंतल्पकः॥ स्त्रीघा
तीबालघातीश्चसुरापीवृषलीपती॥
मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छ
तीः॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंधनार्थीलभ
तेधनं॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांमोक्षा

शीलमतेर्गतौ॥ अपराधहरते नित्यं वि
विष्णुस्तोत्रार्थसंपदा॥ यात्रिद्वेपवने
स्तोत्रेविष्णुपंजरस्यतन्नमे॥ मुच्यतेसर्व
पापेभ्योविष्णुलोकेसगच्छति॥ गीतास
हस्रफलंतेस्यचानस्येयशनातानिव॥

विष्णु
८

अश्वमेधसहस्त्राणांफलंप्राप्नोतिमा
नवः॥जलेविष्णुःस्थलेविष्णुःविष्णुःपर्वत
मस्तके॥ज्वालामालाकुलेविष्णुःसर्वं॥
विष्णुमयंजगत्॥११॥इ॥श्रीब्रह्मांडपुरा
णेइंद्रनारदसंवादेविष्णुपंजरस्तोत्रंसंपूर्णं

श्री
राम

ॐ श्रीग
णेशाय न
मः॥ ॐ
नमो महा
गोपाला
य॥ श्रीवि
ष्णुः॥

भाय न
मः॥ ॐ
भगवन्
विश्वरूपि
णे ले

स्तनेतस्यजपेन्मंत्रमनन्यधीः।मं
सतीष्वप्सरामास्वध्यानेवरमभ्यं
मे।पवनात्कवलादस्यनरोपालि
तिणवसः।१।अथयोध्यानेवरेण्यस
र्द्देनमम्भिव[illegible]मिल्वे[illegible]काम

ध्यानः
२

१ ... सुरद्रुमैर्वृताः सर्वे ॥ ३ ॥ चिंतामणिम
...पीठे लसत्कोटिकमलतले ॥ कल्प
...वृक्षतरोरधो रत्नगृहे तिष्ठति तेषु पंच
...रत्नमध्ये तत्र सिंहासने पद्मे
वांछि... [illegible] ...तन्ज्वालेः सवे
...[illegible]...
...[illegible]...

श्रिते ॥ प ॥ तन्मध्ये कांतिकारिद्विं
क्तिगूढविभूषिते ॥ तन्मध्ये वितथे
हवसिंहनीलमल्लिप्रभं ॥ द ॥ गीताव
रेसहोल्लावतेजःपुंजपनावृतेद्वि
भुजेसमपूरेस्त्र [illegible] रविमो

ध०नः
३

दानो ॥ ७ ॥ श्रीरामसेतेसमासीनेश्रीराम
परमाद्भुते ॥ सव्यजानुनीहेलाज्येसा
त्योमञ्जुविराजिते ॥ ७ ॥ व्याख्यानलि
तेसमाकर्णनमञ्जुश्रोपसोभिते ॥ मञ्जु
हेल्वलाटिकेदी [illegible] नतकुंडलमंडिते

५

ध॥ नामसाठवते समस्तकाजेलसकं [illegible] ले
पेकजे॥ श्री [illegible] देत्य [illegible] स्केमस [illegible]
हामघसुकेरके॥ १०॥ रा [illegible] केकालाके
सूरंमगृहिकाभिरलोकहाने॥ घनस्त्रवा
मिलिखितेका [illegible] नितेः॥ ॥

ध्यान
५

रत्नसूत्राभिलंवितेकटिसूत्रान्तरं
जिते॥१॥रत्नमंजीरैरस्याधिब्रह्मतत्वे
विभूसेविते॥कामपालोकाम्बवरंका
मास्वहमनोहरं॥२॥कंदर्पकोटिला
ण्यरमणिमलोहने॥देवदानवगे

धर्वैर्यक्षराक्षसकिंनरैः॥ ३॥ वर्तेदेगंध
र्वैश्च पन्नगैः सनकादिभिः॥ मुनिंद्रै
नारदाद्यैश्च योगींद्रैः॥ सनकादिभिः
भिर्विद्याधरसुराधीशैरिंद्राद्यैरप्स
रोगणैः॥ विलासवल्लवैर्गोपैर्वृष्णि

ध्यानः
५

[illegible]हंतोसमै ॥ ५ ॥ निगमेष्ठोपवेदै
ध्रु[illegible]सर्वविग्राह[illegible]नि[illegible]हैः ॥ वैकुंठगति
लयेहंसै[illegible]लद्रूपंदि[illegible]त्नाविक्रमैः ॥ ६ ॥
विजेहेस[illegible]सद्भूतेः पार्थार्दे सग्रीवा
हिमिर्वेद्य मा[illegible]न्य[illegible]ज्ञान सर्वेसर्वात्म

मन्वितं ॥ १७ ॥ दिव्यायुधैस्तु संपन्नैः [illegible] भं

भूषणैर्भूषिते ॥ [illegible] कानेविदानं

विंन्यस्थानेट् विप्रदे ॥ १८ ॥ पा [illegible] मलि मादि

कपन्नादि दिग्गजानादिभिर्वेष्टितं ॥ ता

नैवेराग्यधर्म्यादि दीक्षन्नादि स्वर्यैर्दि.

ध्यान
६

[illegible]भ॥ वामकर्ण्वे धनुर्द्धिये दक्षिणेतर
[illegible]स्त्रया॥ वामकोणे समासीनं मो
रकोनफलधारिणे॥ क्ष॥ दक्षिणकोणे
तथा देवं लक्ष्मणं धृतनछत्रकं॥ तथा
भारतेत्र[illegible]हेद समराविमो:॥ १०

रामाग्रेहनुमानवीरोयावस्थि[illegible]
पुस्तके॥ तत्वनिरूपणंव्याख्यानक
रतारोरावणानुजः॥१४॥वाल्मीकि
भृतेषडोसोविधिकल्पामुनीश्वरः
एवंध्यात्वाजपेन्मंत्रंत्रिकालेसाध

ध्या॰
ग

त्रैमैः ॥ २३ ॥ इति श्रीसेवकीनेंवैष्णीरा
मधानग्रंथं ॥ रामरामलिखितंमुकं
दामरे ॥ स्रावक्कलपक्षेतिथि ३ इतीये
रामराम ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

शुभमस्तु

मत्मंत्रस्य ॥ ब्रह्मा ऋषिः गायत्रीछंदः
पंचमुखविध ऋषिर्हनुमान्देवता
ॐ ह्रीं बीजं ऐं श्रीं शक्तिः क्लौं कील ॥
कं ॥ क्लैं कवचं ॥ ह्रौं अस्त्राय फट् ॥ इ
तिदिग्बंधनः ॥ [illegible] अथ ध्या

वे [illegible] त्यानिष्पृएरसर्वांगसेदरि॥ प
[illegible]तेदेवदेसिध्यानेद्दत्रमतःप्रिये १
पंचवक्त्रेमहाभागेत्रिपंचनयनैर्युते॥
वाहुभिर्देशभिर्युक्तेसर्वकामार्थसि
द्धिदे॥ २॥ [illegible]पंचवक्त्रेकोटिसूर्य

समप्रभे ॥ दंष्ट्राकरालवदने भ्रू
कुटिलेक्षणे ॥ ३ ॥ सुस्वेवदितेलोवक्षा
नारसिंहे महाद्भुते ॥ अत्युग्रतेजो व
पुर्भीषणे भयनाशने ॥ ४ ॥ वज्रिमे
मातेंद्रवक्रे वज्रा[illegible]ले ॥ स

पं.व
२

[illegible]शेषप्रामनेविपाभूतादिकेतनं ॥ ५ ॥
उत्तरेसौकरेवद्धं [illegible]त्कोदीप्ततभाम
घे॥ पातालमिद्धेसालज्वरतेगाहि
कृतने॥ [illegible] ॥ सर्धंहयाननेगोरंदानवां
तकरपं॥ [illegible] स्वविप्रेंद्रतारका

रथेमव्रह्नदवे ॥ ७ ॥ अर्वेत्र प्रारणेन ...
शत्रुद्वेयपरे ॥ ध्या[illegible]वेच मुखेन द्वेद्ध दे
मेते ह्यानि त्रिपिं वद्वेत्रिश्चमूलेख ॥ हारोव्या
पामेक्रप्रापर्वेते ॥ मृविमैमा[illegible] रकावृद्दे
धारयेते कामे ड[illegible] ॥ [illegible]मै राउ पालेना

पंच
५

...द्याभिमुनिपुंगवे ॥ एतान्याबुध
...ध्यानानिधारयेतेभ...नाम्यहे ॥ वितानत्व
नोपविष्टेतेसर्वाभरणभूषिते ॥ १० ॥ दि
व्यमालांबरधरे दिव्यगंधानुलेपने ॥
सर्वाश्चर्यमयी...मालिविष्णुतोम

त्वे ॥ ११ ॥ पंचास्यमच्युतेमनेकवि[illegible]
लिवक्रेम ॥ श्रो[illegible]तेकपिराजवंध[illegible] ॥
पीतोवरादिमृडदैत्यदर्शोभितांगपिं
गात्तेमाश्रमणिणोमनमामसरामि ॥ १२
मर्केटस्यमहो[illegible]कविना[illegible]

पे [illegible] से ह्रारमो र ह्य ष्ट्रीमदमाह्र रे ॥ ख
प [illegible] रमकेदमकेद मेत्र ख्रिदे ॥ परिलि १
ख्यातिलिख्यातिवामतल्ले ॥ यदितस्य
तिनस्यतिष्पात्रझल्ले यदिस्मेवातिमेव
शिवामल्लेतां ॥ [illegible] रिमकेदमकेद

यस्वाहा ॥ ॐनमोभगवतेपंचव[illegible]

पूर्वकपिमुखायसकलशत्रुसं[illegible]

णायस्वाहा ॥ ॐनमोभगवतेपंचवद

नाय ॥ दक्षिणामुखायकरालवदना

यस्वाहा ॥ ॐनमो[illegible]तेपंचवदनाय

पं॰
ह

:सर्वायधनृड्डासनाय ॥ सकल
पवहृनाय स... नमो भगवते पंच
वदनाय ॥ उन... ग्रारिवराह्वाय
सकलसंपत्कराय स्वाहा ॥ नमो भगवते
पंचवदना... ...य ॥ हयग्रीवाय

सकलजनवशंकराय स्वाहा ॥ [illegible]
लमंत्रः ॥ ॐ अस्य श्रीपंचमुखीहनु[illegible]
त्कवचस्तोत्रमंत्रस्य ॥ श्रीरामचंद्रऋ
षिः ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ श्रीसीतारामो दे
वता ॥ सकललो[illegible]त्रसिद्धये

पं.व [illegible]न्दनमन्त्रमासहस्रि॥ह्नार्थेजपेवि
८ नियोगः॥ॐह्रूं म...नि[illegible]ीजे॥ॐवायु
देवतेति पातिः॥ ॐ म्यं तेनि[illegible]ग्रुतेनिकाल
के॥ॐ श्री रामचंद्रमासादसिद्धार्थेजपेवि
निनियोगः॥ [illegible]व मतेग्रसाभ्यांन

मः॥ ॐ वैं वायुदेवतायतितर्जनी
नमः॥ ॐ [illegible] श्वतायैमध्यमा
भ्यो नमः॥ ॐ [illegible] महत्ताय यक्षनामि
काभ्यो नमः॥ ॐ हैं रुद्रमूर्तये कनि
ष्ठिकाभ्यो नमः॥ [illegible] इः ख

पे वे ८

[illegible]वाराणायैलिकारतलकरपृष्ठाभ्यां
नमः॥ एवं हृ[illegible]दि न्यासः॥ ॐ पंच
मुखाय हृ[illegible]द्दिग्बंधनः॥ अ
थ ध्यानं॥ ॐ स्फीरामहृतेस्वजनीवापु
स्तमहा[illegible]सीनाहुः स्वतिवा

रणाय ॥ लंकोपदहनाय महाब
प्रवेडाय फा[illegible]जाय ॥ कोला
हलसकलब्र[illegible]रूपसम
समुद्रनिरालंधिताय ॥ पिंगलनय
नायामितविक्र[illegible] ॥ सूर्यविंबफ

पं

१

फ्रें फ्रें फ्रं फ्रं फ्रें ह्रिं घट् स्वाहा ॥ ॐ द
ा रमर्कट मेकें [illegible] त्रू [illegible] गटद्न्वें तेंके
मारणाय स्वाहा ॐ [illegible] लिका दमर्के
टाय ॥ ठे ठे ठे ठे ठे ठे रन भक्ताय स्वाहा
ॐ ह्रूं रिम [illegible] ाय ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ

ग्राकर्षिसकलसेंपलकरा। यस्वाहा
गर्धुमृमाय ... ं ।ो।ोय॥ हूं हूं हूं हूं
हूं हूं॥ हं हूं मृ...ं ये सं॰।ल॰...।ने राक
रणाय॥ पंचमृत्वायवौ रहनु मेत्वाय
स्वाहा॥ गेउ छां ह... ६ ६ ६ ६ ६

पं॰ष॰
११

क्रूं मेखले ये पंचमुखी वीरहनुमंताय
स्वाहा॥ पर [illegible] व विपि
ह्ला॥ मं मे वे [illegible] नि को मे के
हं ल॥ नंथे [illegible] भनाय स्वाहा
मे व वे दे [illegible] नाय ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ

त् ॥ ॐ ऐं वं कारिमास्त्रे पंचमुखी हनुमा-
न्युमताय [illegible] द्वारणाय
हं हं हं हं फट् [illegible] पंचमुखि वीर-
रणाय पंचमुखाय वायुपुत्राय नमः सि-
स्वाहा ॥ ॐ ह्रां ह्रीं ह [illegible] ल्लसूक्त

दु
१३

[illegible] तदमत [illegible] ग्लाह्रा॥ पाक्ति [illegible] वेवी
रगारुडाय [illegible] बलवारद
मेमेमेमे [illegible] पप्राव बैल
ह्रा॥ ॐ ३ब्रम्ह [illegible] वानी ग्रतरि [illegible] ल
लेलेलेले [illegible] वेमद्द. ठम्तये॥ प

च[illegible]ीरहहनुवमंत्रः [illegible]ाह्ला [illegible]
रहनुमा[illegible]ः॥ भद्राबं ॥
कल्लनोके[illegible]ग ॥ सीनाथेन
नुमानवरप्रसादकारदहमलप्राणा
रहकार्य ॥ रहनेहनेहनेहनेहने[illegible]व हैंस्रीन

ए॰
१२

वंशाव [illegible] य। महावाक्याय प्रथ
वल्लोऽहन [illegible] स [illegible] प्रलवार्द
नुमताय नमः। [illegible] पशाचबल
गतस। णाकि [illegible] वाणीश्रुतरित [illegible]
परंब्र। [illegible] र्वेगन [illegible] वाऽऽनाय।

सकलशत्रुसंहारणाय ॥ ॐ बसुकिं

रक्तनमा [illegible] स्प [illegible] णाय ॥ ॐ

कर्कलोकाप [illegible] य ॥ ॐ चसुरिंद

नमानवरप्रसादकाय ॥ मखासर्वर

त्पकाय ॥ नेनेनेनेने [illegible] णा ॥ ददेव

रै
१५ मरदत्तवा[illegible]त्रिभुवने[illegible]त्रैलोक्यता
मर्पणे ॥ दकोटमत्वं[illegible]त्रिलोकसर्वसि
द्धिभवेन्नरः ॥ कोवद[illegible]नैवमहाल
दृव्यासमन्वितः ॥ इति श्री ग[illegible]सर्वे ब्रवि
त्तामनो[illegible]दनुमत्कवचेसं

हर्तेः समाप्ते [illegible]

[illegible] सिं [illegible]

[illegible] नसिंह [illegible] सिं [illegible]

[illegible] त्रसिंह [illegible]

...मालाने...
इति श्रीगमवे द्वाव
...महदनमक...

श्रीनृसिंहाय नमः ॥ [illegible] जो नृसिंह [illegible]
हमाकाशे [illegible] हस्ताभ्य [illegible]
गेग्रस [illegible] नृसिंह [illegible] ब सम [illegible]
तान सिंह [illegible] सिं [illegible] नृसिंह काय
केकारणश्रीनृसिंहरूप धायाहै [illegible] कोरूप [illegible]

...हस्मान... ति... ...गोडुमा।
...खजडाय... ...विवेक
य॥ ...नकोड्रे... ...तानै...वीसह...
वहो॥ ...ड्रा...ता...नदीव
...रनवभ... ...पारद्पाकर॥ ...

ज्ञोहमशरी [illegible] श्री ॥

सिक्कातीक्ष [illegible] सिक्का [illegible]

श्रीक्रमिल [illegible] हरी [illegible]

रक्कोलोचे [illegible] तिसीका [illegible] सिहनमः

नमः ॥ [illegible] ॥

